

Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego
we Wrocławiu

Wytyczne konserwatorskie
do
planu zagospodarowania przestrzennego

gminy Długołęka

województwo wrocławskie

opracowane na zlecenie
wójta Gminy Długołęka

Zespół autorski:

mgr Iwona Ceglecka-Rybka
mgr inż. Emilia Dymarska
mgr Grzegorz Grajewski
mgr Adam Łaciuk
mgr inż. Anna Ornatek
mgr Wiesława Staniszevska

Wrocław 1992

Spis treści

I. Podstawy prawne opracowania wytycznych konserwatorskich.	2
II. Ogólna charakterystyka stref ochrony.	3
III Alfabetyczny spis miejscowości objętych ochroną.....	6
BAKÓW	8
BIELAWA	10
BIERZYCE	12
BOROWA OLEŚNICKA.....	14
BRZEZIA ŁĄKA	17
BUDZIWOJOWICE.....	21
BUKOWINA	23
BYKÓW	25
DĄBROWICA	28
DOBROSZÓW OLEŚNICKI	30
DOMASZCZYN	33
GODZIESZOWA	38
JAKSONOWICE	40
JANUSZOWICE	43
KAŁÓW	46
KAMIENÍ	48
KĄTNA	51
KĘPA	54
KIEŁCZÓW	56
KIEŁCZÓWEK	60
KRAKOWIANY	62
ŁOSICE	64
ŁOZINA	66
MICHAŁOWICE	70
MIRKÓW - część zwana Stary Mirków	72
OLEŚNICZKA.....	75
PASIKUROWICE	77
PIECOWICE	81
PIETRZYKOWICE	83
PRUSZOWICE	85
RAKÓW	88
RAMISZÓW	94
SIEDLEC	96
STĘPIN	99
SZCZODRE	102
ŚLIWICE	108
TOKARY	111
WĘGRÓW.....	113
WILCZYCE	115
ZAPRĘŻYN	118
IV. Materiały wykorzystane w opracowaniu	120

I. PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA WYTYCZNYCH KONSERWATORSKICH.

1. Ustawa "O ochronie dóbr kultury i o muzeach" z dnia 15 lutego 1962 r., Dz.U. nr 10, poz. 48 wraz z późniejszymi zmianami: z 1983 r., Dz.U. nr 38, poz. 173; z 1985 r., Dz.U. nr 35, poz. 192 z 1990 r., Dz.U. nr 34, poz. 198 i Dz.U. nr 56, poz. 322, art. 5, pkt. 12 oraz art. 11, pkt. 1 i 2.

2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 sierpnia 1964 r. w sprawie zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach i archeologicznych prac wykopaliskowych, Dz.U. nr 31, poz. 197.

3. Rejestr zabytków - woj. wrocławskie.

Państwowa Służba Ochrony Zabytków Oddział Wojewódzki we Wrocławiu.

4. Wytyczne do opracowania problematyki ochrony wartości kulturowych w planach zagospodarowania przestrzennego. Opracował Zespół Ekspertów Międzyresortowej Komisji ds. Rewaloryzacji Miast i Zespołów Staromiejskich, Warszawa 1981.

II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA STREF OCHRONY.

1.

Strefa "A" - ścisłej ochrony konserwatorskiej

(oznaczona na planie linią czerwoną) obejmuje obszar, na którym elementy układu przestrzennego miejscowości lub jej części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi teren i krajobraz zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zmniejszonym. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako świadectwo historyczne. W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową.

Działania konserwatorskie w strefie "A" zmierzają do:

1.1.

W strefie "A" ścisłej ochrony konserwatorskiej wprowadza się bezwzględny wymóg konsultowania i uzyskania uzgodnienia z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkich zmian form własności i podziałów nieruchomości, zmian funkcji oraz przebudowy, rozbudowy i remontów wszystkich obiektów będących w strefie, a także konieczność uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych na terenie tej strefy. W gminie Długosław dotyczy to przede wszystkim otoczony strefą "A" stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru dóbr kultury oraz stanowisk jeszcze nie wpisanych do tego rejestru a posiadających bardzo dużą wartość naukową.

2.

Strefa "B" ochrony konserwatorskiej

(na planszy oznaczona linią czarną) obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu zachowały się w stosunkowo dobrym stanie.

Działalność konserwatorska w strefie "B" zmierza do:

2.1.

Zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania.

2.2.

Restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektów.

2.3.

Dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej, W strefie tej należy prowadzić działalność inwestycyjną uwzględniając istniejące już związki przestrzenne i planistyczne.

Na obszarze strefy ochrony konserwatorskiej "B" wprowadza się wymóg konsultowania i uzgodnienia z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w zakresie:

- budowy nowych obiektów kubaturowych,
- przebudowy, rozbudowy i remontów a także zmiany funkcji obiektów figurujących w wykazie zabytków architektury i budownictwa,
- zmian historycznie ukształtowanych wewnątrz urbanistycznych,
- prowadzenia wszelkich prac ziemnych.

3.**Strefa "K" ochrony krajobrazu.**

Obejmuje tereny krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu (na planszy oznaczona kolorem zielonym).

Działania konserwatorskie w strefie "K" obejmują:

3.1.

Restauracje zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem.

3.2.

Ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem.

3.3.

Zlikwidowanie elementów dysharmonizujących.

Wymagane jest uzyskanie opinii Państwowej Służby Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji.

3.4.

W wypadku gminy Długołęka zaleca się aby nową zabudowę poddać szczególnym rygorom odnośnie gabarytów i sposobu kształtowania bryły. Dopuszczalne są co najwyżej dwie kondygnacje z dachami o stromych połaciach, krytych dachówką ceramiczną, niedopuszczalne jest stosowanie dachów o mijających się kalenicach. Szczególną troską należy otoczyć zabudowę w wsiach: Brzezia Łąka, Jaksonowice, Januszkowice, Kątna, Krakowiany, Łozina, Stępin, Szczodre, Zaprężyn.

4.**Strefa "E" ochrony ekspozycji.**

Strefa ochrony ekspozycji układu zabytkowego (oznaczona na planszy kolorem zielonym), obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych.

Działania konserwatorskie w strefie "E" polegają na ustaleniu jednego z dwóch wymogów:

4.1.

Ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy zharmonizowanej z zespołem zabytkowym.

4.2.

Całkowity zakaz wnoszenia obiektów kubaturowych.

5.**Strefa "W" ochrony archeologicznej**

/oznaczona na planszy kolorem żółtym/ obejmuje rozpoznane i potencjalne obszary eksploracji archeologicznej, na których znajdują się obiekty archeologiczne wyeksponowane w terenie /grodziska, kurhany/. Strefa ta wyłączona jest z wszelkiej działalności inwestycyjnej. Stanowiska archeologiczne oznaczono numerem zgodnym z numerem w opisie.

6.**Strefa "OW" obserwacji archeologicznej o domniemanej zawartości ważnych reliktyw archeologicznych we wsiach o wczesnej metryce historycznej.**

Wszelkie inwestycje czy też prace ziemne planowane na jej obszarze muszą być uzgodnione

z Państwową Służbą Ochrony Zabytków.

7.

Na obszarze stanowisk archeologicznych nieobjętych w/w strefami ochrony konserwatorskiej wszelka działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie po uprzednim uzgodnieniu z Państwową Służbą Ochrony Zabytków Inspekcją Archeologiczną. Stanowiska te muszą również być uwzględniane i nanoszone przy wykonywaniu planów i projektów szczegółowych.

8.

Proponowane, wielkoprzestrzenne obszary krajobrazu chronionego.

Na podstawie materiałów udostępnionych przez Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody /W. Janowski, Proponowane wielkoprzestrzenne obszary krajobrazu chronionego/ oznaczono dwa obszary chronionego krajobrazu przyrodniczego na terenie gm. Długołęka, oznaczona na mapie nr 1 i 2, o granicach zaznaczonych zielonymi trójkątami.

1. Obszar zawarty między miejscowością Borowa a rzeką Widawą.

Obszar ten charakteryzuje się urozmaiconym krajobrazem, interesującymi zbiorowiskami nawodnymi, fragmentami łągów, licznymi drzewami pomnikowymi i występowaniem stanowisk roślin chronionych.

Dolina rzeki Widawy jest porośnięta lasami łągowymi z dobrze rozwiniętą warstwą krzewów. Nad Widawą występują duże stanowiska śnieżyczki a w Kątnej dziewięciśli beztodygowej, śnieżyca i śnieżyczka.

Pod Młyńskiem występuje fragment podtorfowionej łąki oraz kolonia rycyka i bekasa. W lasach gnieździ się wiele ptaków drapieżnych - gniazdo bielika, trzmielojada i jastrzębia, krogulca, pustułka, kani czarnej, błotniaka stawowego. Stwierdzono też występowania pięciu par żurawia i trzech par bociana czarnego. Na stawach w lasach koło Borowej, można spotkać wiele gatunków ptaków wodnych jak: głowienki, czernice, perkozy dwuczube. Lasy ze stawami w rejonie Borowej, oraz dolina rzeki Widawy z siecią dróg obsadzanych szpalerami mają dużą wartość krajobrazową i przyrodniczą.

2. Obszar zawarty między Zakrzowem a Szczodrem - dolina rzeki Dobra.

Obejmuje teren wzdłuż rzeki Dobrej z jej dopływami. Znajdują się tu lasy, podmokłe łąki oraz stawy, których skład florystyczno-faunistyczny jest godzien ochrony. Naturalny charakter lasów typu łągów wiązowo-jesionowych i łągów jesionowo-olszowych zachował się w zakolach rzeki Dobra. W dawnych wielogatunkowych lasach liściastych z klasy Quercus-Fagetea, przekształconych obecnie w łągi, występuje dąb szypułkowy, jesion wyniosły, olsza czarna, klon polny i wiąz pospolity. W podszyciu występuje dereń świdwa, bez czarna, głóg. Do rzadkich i interesujących gatunków występujących w runie należą: rutewka wąskolistna, irys żółty, sitowie leśne. W wodzie i na brzegach stawów występują: tatarak zwyczajny, oczeret jeziorny, żabinec, babka wodna i pałka szerokolistna. Z gatunków chronionych na tym terenie wymienić należy: kalinę koralową, kruszynę pospolitą i bez kolorowy.

III. ALFABETYCZNY SPIS MIEJSCOWOŚCI OBJĘTYCH OCHRONĄ.

Opracowaniem objęto następujące miejscowości położone na obszarze gminy Długołęka w woj. wrocławskim.

Bąków
Bielawa
Bierzyce
Borowa
Brzezia Łąka
Budziwojowice
Bukowina
Byków
Dąbrowica
Dębna - patrz Brzezia Łąka
Dobroszów Oleśnicki
Domaszczyn
Domaszczyn Mały - patrz Domaszczyn
Głodziejów - patrz Brzezia Łąka
Godzieszowa
Jaksonowice
Januszkowice
Kałów - Skała
Kamień
Kątna
Kępa
Kietczów
Kietczówek
Krakowiany
Łosice
Łozina
Michałowice
Mirków
Młyniska - patrz Brzezia Łąka
Mydlice - patrz Raków
Nowy Dwór - patrz Raków
Olszyca - patrz Domaszczyn
Oleśniczka
Pasikurowice
Piecowice
Pietrzykowice
Pruszowice
Raków
Ramiszów
Siedlec
Skała - patrz Kałów
Stępin
Szczodre
Śliwice
Tokary
Węgrów

Wilczyce

Zamłynie - patrz Brzezia łąka

Zaprężyn - również Zaprażyn

Przy każdej miejscowości podane zostały podstawowe dane historyczne, rodzaj i charakterystyka układu, określono strefy ochrony konserwatorskiej i elementy podlegające ochronie konserwatorskiej, Obszarowo hasła pokrywają się z obrębem geodezyjnym wsi.

BAKÓW

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Bankow - 1356 r., Bunkow - 1326 r., 1403 r. i 1414 r., Bunkei, Bunkay - XI w., Bunkai - do 1938 r., potem zmieniona na Sachsenhof, od 1945 - Bąków.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Adamy wywodzi tę nazwę od imienia założyciela wsi – Banka.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Pierwotnie występuje w źródłach, jako folwark będący w posiadaniu dziedzicznym. Jako właściciele folwarku są wymieniani: w 1358 r. Nikolaus von Bankow, w 1362 r. - bracia Peter i Janusch Bechir, w 1407 r., - Nikolaus von Bunkow, w 1414 r. - Johann Sobsky, w 1488 r. - Gowcki, który zostawił go w spadku swej żonie Katarzynie. W czasach nowożytnych byli to m.in.: w 1568 r. - Jeremias von Bendiger, w 1641 r. - George von Sidlitz, w 1718 r. - von Werner, w 1744 r. - Caspar Joachim von Elsner, w 1753 . - kupiec Karl Friedrich von Oels, w 1788 r. – von Schubendorf, von Gladis 1775 r., w 1783 r. - von Dyhrn, w 1785 r. - Fischbach, w 1803 r, - Kiesewetter, w 1805 r. - von Pfeil, w 1810 - Schmaling, w latach 1825 - 1826 - Jaensch, w r. 1836 - Henig, w 1838 r. - von Stosch, w 1839 r. - Langner, w 1843 r. - Ackermann, w 1862 r. - Thann, któremu siedziba dóbr (pałac?), zawdzięcza gruntowną przebudowę i rozbudowę. W pocz. XX w. dobra stanowią część majoratu króla Saksonii i dzierżawi je Georg Mueller do ok. 1926 r.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Jest to przykład osady folwarcznej z folwarkiem położonym w centrum wsi i niewielkimi przysiółkami. Pałac zniszczony, podobnie jak folwark, na którym niewielka skupina starszych drzew.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1845		21	2 młyny wodne	150		
1871		16		86		24
1895	20	16		64	94	43
1905	20	14		76	94	37
1912					118	
1922				55	118	
1926				54	107	54
1930				54	107	54

2.

Określanie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych, ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

Ze względu na redukcję zabudowy i układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej wsi.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Budynek gospodarczy, obok nr 4, ok.1880-1890
2. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 7, ok.1880

2.3.

Stanowiska archeologiczne

1. Osada - XV w.
nr AZP 1/27
nr obszaru AZP 78-30

BIELAWA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Pelow - 1364, Pelaw - 1391, 1479, 1492, Palow - 1479, Piehlau - 1720, Bielau - 1750, Pielau - ok. 1755, Puehlau - 1765 - 1945, potem Bielawa

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Bliżej nieznana

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wymieniona po raz pierwszy 1364, nie jest znana data lokacji na prawie niemieckim i data utworzenia folwarku. Od XIV w. dobra należały do: Andreeasa von Pelov, Janke Scholke von Pelov - 1479, oraz do następujących rodzin: Grebich (przed 1492), von Borschnitz z Borowej, baronów von Wuttgenau - 1717, 1750, 1765, von Koschenbar - 1779, von Forcade 1914, hrabiów York von Wartenberg ze Śliwic, przed 1830 do 1945 r.

W XVIII w. w obrębie folwarku znajdował się dwór, który istniał jeszcze w 1837 r., w 1845 r. nie jest już wymieniany, obecnie nieistniejący. Przed 1886 założono drugi folwark o nazwie Peterhof, w połowie drogi między Piecowicami i Bielawą, obecnie nieistniejący.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

W poł. XVIII w. Bielawa była ulicówką, o bardzo szerokiej ulicy, na której wschodnim krańcu znajdował się folwark z dworem. Na północ od Bielawy kończył się kompleks stawów borowskich. W XIX w. układ ten wzbogacony został o dodatkowe drogi, obecna zabudowa wsi pochodzi z lat około 1880 – 1920. Na folwarku zachował się dom czeladny nr 33 z lat trzydziestych XIX w. i I poł. XIX w. oraz budynki gospodarcze z 3 i 4 ćw. XIX. Współcześnie siedlisko zawiera się w granicach działek budowlanych. Jednocześnie czytelne są graniczne drogi dawnego, większego siedliska. Zabudowa wsi ulegał znacznej redukcji, a część stawów osuszono.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1975				206*		
1830		39	Prasa olejowa, wiatrak	261*		
1937			Wiatrak, karczma, prasa olejowa	263*		
1845		42	Wiatrak, prasa olejowa	304*		
1867				378*		
1874		36		235	501	156
1887	78	31		172	500	182
1898		31		163	580	163
1908		35		153		157
1917					511	

1922				124	451	127
1926					416	
1931				250*		
1937					416	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych, ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1. Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Branicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w 1391 r.

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej dla zabudowy wsi.

2.1.2. Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona swym zasięgiem wieś w granicach siedliska z pocz. XX w., ze względu na walory krajobrazowe zaleca się ograniczenie wysokości nowej zabudowy do dwu kondygnacji bez piwnic wyniesionych ponad grunt, z dachami dwu lub czterospadowymi krytymi dachówką ceramiczną.

2.2. Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Szkoła podstawowa, nr 15, ok. 1930
2. W-C przy szkole, pocz. XX
3. Dom mieszkalny nr 16, pocz. XX
4. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 17, ok. 1880-90

2.3. Stanowiska archeologiczne

2. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 1/59
nr obszaru AZP 79-30

BIERZYCE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Berice - 1253 r., Bresinken - 1292 r., Berzicz - 1313 r., Borzicz - 1473 r., Bersicz - 1480 r., Klein Perschuetz - 1743 r., Perschuetz - do 1945. Od 1945 r. Bierzyce (Bieszyce).

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Stara nazwa Bresinken (niemieckie znaczenie: Brinkenau) od: brzoza, brzezina.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Według dokumentu z 1292 r. książę wrocławski Henryk V, sprzedał Gozwinusowi, synowi sołtysa Petera von Rathe dwie wsie, Bresinken i Tockar. Następnie wymieniana jako założona na prawie niemieckim; było już wówczas w niej sołectwo i folwark. O sołectwie później nic nie wiadomo. Natomiast folwark należał w 1313 r. do Johanna (Jana) von Bercicz, który zastawił go Peterowi Clavigerowi, w 1461 r. właścicielem jest von Radwansky, w 1473 r. - Hickel Taczowski; sprzedał on czynsz ze wsi oraz wszystko co w niej posiadał Heinrichowi Kaldenhofowi i jego żonie Hargarecie. Ten zaś sprzedał część majątku przed 1480 r. braciom Nicolausowi i Konradowi Radwenskim, którzy w 1480 r. odsprzedali całość wspomnianemu już Kaldehofowi. W 1530 r. jako właściciel dóbr figuruje Mathaeus von Falkenberg, w 1614 Wolfgang von Schlichtin, w 1703 r. Georg Wenzel von Prittwitz, następnie urodzony w tymże roku Hans Heinrich von Scheliha, kolejno - Balthasar Rudolph von Scheliha auf Jackschoenau w 1749 r., Karl Friedrich Wilhelm von Scheliha w 1847 r., Sophie von Scheliha z domu Enger do 1852 r., w 1862 r. - Kurt von Scheliha. W rekach tej rodziny dobra pozostają do 1945 r.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Wieś o układzie ulicówki. W dawnym pałacu położonym przy reliktach folwarku, mieści się obecnie szkoła. Obok pozostałości dawnego założenia zielonego - parku. Do pałacu pierwotnie przylegały na narożach dwie prostopadłe oficyny. W parku zachowana altana lipowa, obok dęb burgundzki i buk purpurowy. Folwark zachował swój układ z majdanem u stóp wzgórza z pałacem i parkiem. Ten fragment wsi – tj. park; folwark i pałac, zasługują na szczególną ochronę.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784			Młyn wodny	196		
1830		29	Młyn wodny, wiatrak	278		
1845		34	Młyn wodny, wiatrak, browar, gorzelnia	309		
1871		31		247		73
1895	152	30		225	233	57
1905	152	27		178		
1912					223	
1922				142	221	124

1926				135	233	124
1930				437	233	

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona pałac, obecnie szkołę, z parkiem i folwarkiem. Wzniesienie jakiegokolwiek budynku na tym obszarze wymaga uprzedniej zgody Państwowej Służby Ochrony Zabytków, która może określić warunki lokalizacji lub też zakazać budowy.

Park wymaga prac porządkowych i pielęgnacyjnych.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Branicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1253 r.

2. 2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

Zespół folwarku

1. Budynek gospodarczy nr I, nr 39, mur., ok. 1890
2. Budynek gospodarczy nr II, nr 39, mur., ok. 1890
3. Stodoła, nr 39, mur., szach., pocz. XX

Zabudowa wsi

4. Dom mieszkalny nr 3, mur., ok. 1920
5. Dom mieszkalny nr 10, mur., ok. 1905-1910
6. Dom mieszkalny nr 27, mur., ok. 1920
7. Dom mieszkalny nr 44a, mur., pocz. XX
8. Dom mieszkalny nr - obok przystanku PKS, mur., ok. 1900

2.3.

Stanowiska archeologiczne

3. Osada - wczesne średniowiecze
nr AZP 1/33
nr obszaru AZP 77-30
4. Ślad osadniczy - kultura łużycka
nr AZP 3/35
nr obszaru AZP 77-30
5. Ślad osadniczy - kultura przeworska
nr AZP 4/36
nr obszaru AZP 77-30
6. Ślad osadniczy
nr AZP 5/37
nr obszaru AZP 77-30
7. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 8/38
nr obszaru AZP 77-30

BOROWA OLEŚNICKA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Borkowo - 1218, 1288, Borov - 1288, Borow - 1339, Barouw, Boraw - 1328, 1459, Bohrau - 1294, 1326, 1255, 166-1945, potem Borowa Oleśnicka, (Borowa).

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Od słowa bór, w znaczeniu gęsty las.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wymieniona w 1218 r., w XV w. jest gniazdem rodu von Borschiwitz, zapewne istniała tu wcześniej warowna siedziba, której miejsce czytelne było jeszcze w 1647 r. Około poł. XV w. dobra należały do rodziny von Borschuitz (1458-1696), von Fuerst von Kupferberg - 1730, hrabiów von Logau - 1740, 1785, hrabiów von Schwerin 1750?, 1777-1945. W latach 1894-98 utworzono majorat. Na terenie dóbr musiał zapewne istnieć nowożytny dwór, przebudowany w XVIII w. Budynek ten włączony w nowe założenie ukształtowane w latach 1900-1910 wyraźnie się z niego wyodrębnia m.in. poprzez blokowe formy bryły. Wystrój elewacji i wnętrz z lat 1900-1910 z elementami neostyli historyzmu z ciekawie kształtowaną asymetryczną, zaopatrzoną w wieże bryłą. Za pałacem zachowany rozległy park z czytelnymi formami regularnego ogrodu z ok. poł. XVIII w.

W 1287 r. czynsze z wsi przeznaczone były dla kościoła parafialnego w Oleśnicy, a od 1288 dla kolegiaty św. Krzyża we Wrocławiu. Nie jest znana data przeniesienia wsi z prawa polskiego na niemieckie.

1.4.

Historia kościoła

Kościół parafialny wymieniony w 1339 r., w latach 1538-1653 funkcjonował jako zbór protestancki, 1653-1707 rekatolicyzowany, 1707-1945 ponownie służył ewangelikom, należał do parafii ewangelickiej w Stępinie. Obecnie kościół filialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski parafii w Długoleści. Pierwszy znany z rysunków kościół o konstrukcji szkieletowej wzniesiono w 1632 r. na miejscu poprzedniego. W 1771 r. kościół ten zastąpiono nowym, włączając wień murowane prezbiterium, W 1865 r. przed nawą wzniesiono murowaną wieżę w stylu arkadowym. Budowle remontowano w latach 1974-7.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Ok. połowy XVIII w. wykształcone już były główne drogi wiejskie tworzące układ wielodrożny wykształcony z pierwotnej ulicówki. Centrum wsi zajmuje kościół, a na zachód od niego założenia pałacowe z folwarkiem i parkiem. Zabudowa wsi kształtowana była różnorodnie jako wąsko i szerokofrontowa, współcześnie uległa redukcji. Rozebrano również znaczną część budynków gospodarczych folwarku.

Pałac poprzedza zadrzewiony podjazd łączący się z rozciągającym się na terenie dawnego ogrodu kwatrowego parkiem. Zachowany drzewostan w dużym stopniu pochodzi z XVIII i XIX w. Ok. 1850 r. utworzono nowy układ wodny wykorzystując młynówkę, zakładając regularne kanały i stawy poprzedzielane obsadzonymi drzewami, groblami. W końcu XIX w. większość stawów osuszono. Park zachował swe granice z tego czasu.

1.6.**Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.**

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785			Młyn	321*		
1830		68	Browar, prasa olejowa, młyn	446*		
1837			Karczma, browar gorzelnia, młyn, prasa olejowa	447*		
1845		70	Browar, gorzelnia, duże stawy z karpami	470*		
1867				476*		
1874		64		345	540	129
1887	308	71		401	541	92
1898		67		422		114
1908		63		393	538	94
1909					676	
1926				402	636	114
1930				516*	648	
1931	1000			528	648	

* łączną liczbą ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2.**Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.****2.1.****Strefy ochrony konserwatorskiej.****2.1.1.****Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej**

Obejmuje ona teren pałacu z parkiem i częścią północną folwarku, a także teren kościoła z cmentarzem przykościelnym i stawami. Od północy granicę wyznacza droga szybkiego ruchu Wrocław-Warszawa. Dla parku wymaga się opracowania i przeprowadzenia prac melioracyjnych w uzgodnieniu z Państwową Służbą Ochrony Zabytków i z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1288 r.

2.2.**Wykaz zabytków architektury i budownictwa:**

1. Kościół p.w. Matki Boskiej Królowej Polski, mur., 2 poł. XVIII w.
2. Pałac, ob. szkoła podstawowa, mur., ok. 1880, XX w., nr rejestru zabytków 635/W z dnia 16.1.1990.
3. Brama wjazdowa do pałacu, mur., k. XIX

Zabudowania dworca kolejowego

4. Budynek dworca PKP, mur., ok. 1890-1900
5. Dom mieszkalny z magazynem, dworzec PKP, mur., ok. 1890

6. Budynek gospodarczy, dworzec PKP, mur., pocz. XX
7. Nastawnia i dom mieszkalny, dworzec PKP, mur., drewn., ok. 1890-1900.

Zabudowa wsi

8. Dom mieszkalny nr 1, mur., ok. 1880
9. Dom mieszkalny nr 7, mur., ok. 1880
10. Dom mieszkalny nr 8, mur., ok. 1890
11. Dom mieszkalny nr 10, mur., ok. 1900
12. Stodoła nr 10, mur., szach., k. XIX
13. Dom mieszkalny nr 14, mur., ok. 1890
14. Dom mieszkalny nr 15, mur., ok. 1900
15. Dom mieszkalny nr 24, mur., 1916
16. Dom mieszkalny nr 30, mur., ok. 1880
17. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 35, mur., ok. 1880
18. Dom mieszkalny nr 63, mur., ok. 1910-1915
19. Dom mieszkalny nr 65/66, mur., ok. 1910-15
20. Dom mieszkalny nr 78, ob. Biura Kółka Rolniczego, mur., ok. 1900.
21. Dom mieszkalny nr 73, ob. Urząd Pocztowy, mur., ok. 1900

Inne elementy objęte ochroną:

Park pałacowy, nr rejestru zabytków 635/W z dnia 16.01.1990 r.

BRZEZIA ŁĄKA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Colnerowiz? z 1208 r.?, Brezalanka - 1282 r., Brczalanka i Conradsdorff - 1262 r., Corodzdorf - 1268 r., Brschlanca, Breslanca, brasalanca, Brzeza lanka - 1284, 1300 r., Conradisdorff - 1286, 1346 r., Breszlanca - 1300, villa Conradi 1335-1342, Conradivilla - 1384, Brczelanka - 1337, Kunersdorff - 1638, Kunerschdorf - 1651, Cunersdorf - 1743, 1765, 1914, 1926, Kunersdorf 1785, 1817, 1837, 1932 do 1945, potem Brzezia Łąka.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa, niezbyt pewna, Colnerowiz jako od określenia przybyszów z Kolonii. Drugie miano wsi - Brezalanka ukształtowane od lokalnej nazwy: Brzozowa Łąka. Kolejna, dzierżawcza nazwa od imienia Konrad.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Przed 1250 r. wieś należała do dóbr książęcych. Po 1250 r. połowę miejscowości kupili kanonicy regularni św. Augustyna na Piasku we Wrocławiu. Swóją część wsi augustianie przed 1282 r. przenieśli na prawo niemieckie. W 1258 r. uzyskali immunitet sadowniczy, a w 1282 r. zostali uwolnieni od ciężarów i powinności w stosunku do księcia. Przed 1286 r. na prawo niemieckie przeniesiono drugą, książęcą, część wsi. Tutaj też założono 4-łanowy folwark. Był on w 1286 r. własnością wrocławskiego mieszczanina Romanusa i jego żony. Oboje też zostali uwolnieni od ciężarów i służb na rzecz księcia. W latach 1637-1641 folwark należał do rodziny von Aulogk. W okresie 1785-1826 powstał poza wsią drugi folwark. W końcu XVIII w. w jego obrębie znajdowała się siedziba.

Nie wiadomo kiedy cała wieś, za wyjątkiem folwarku, przeszła we władanie augustianów. Po sekularyzacji dobra klasztorne w Brzeziej Łące przeszły na skarb państwa. Przed 1830 r. kupione przez księcia brunszwicko - oleśnickiego, a w latach 1884-1935 należały do króla saskiego. Majątek ten liczący w latach 1885-1930 około 530-880 ha został zlikwidowany ze względów finansowych w 1935 r. Zasiedlono go osadnikami z Wittembergii i Westfalii.

W 1329 r. wymieniono w Brzeziej Łące sołectwo, a w 1346 r. młyn. Przy tym właśnie młynie, położonym na południe od wsi, przy rzece Oleśnicy złożono przysiółek, noszący w XVIII w. nazwę Muehdorf (Zamłynie, Młynisko). Regularny kształt jego siedliska, zaznaczony na mapie z 1753 r. dowodzi, że powstał on w sposób celowy, zapewne z inicjatywy augustianów. W drugiej połowie lat trzydziestych drogę łączącą przysiółek z Brzezia Łąka wybrukowano i obsadzono aleją lipową.

Podobnie przedstawia się geneza drugiego przysiółka Brzeziej Łąki o nazwach Capein Haeuser (ok. 1753 r.), Sandhaeuser - od ok. 1326 do 1945, potem Dębna - Godziejowa.

Brzezia Łąka była wsią dużą, jedną z większych w powiecie oleśnickim, mającą dobrze wykształconą warstwę kmieci i zagrodników.

1.4.

Historia kościoła, cmentarza i plebanii.

Kościół wzmiankowany po raz pierwszy w 1335 r. już jako parafialny, p.w. św. Mikołaja, został wzniesiony przez augustianów, lecz był administrowany przez biskupa wrocławskiego. Od niego też w 1384 r. kanonicy otrzymali zezwolenie na wcielenie świątyni do konwentu, co nastąpiło dopiero w 1478 r. W 1051 r. kościół był budynkiem w połowie murowanym, w połowie drewnianym, zdobionym

freskami. Nowy, wczesnobarokowy kościół z częściowym wykorzystaniem gotyckich, murów, wzniesli w latach 1672-1874 Karol Rossi i Bernard Lurago, drewnianą wieżę zbudowali Paweł Hesse i Krzysztof Weigelt. Kościół rozbudowano i przebudowano w latach 1707 (wydłużenie prezbiterium), 1710-14 (budowa zakrystii), 1733-1735 wystawienie przez Jana Furech z Sobótki murowanej wieży. Kościół remontowano w latach 1809, 1855, 1888 (budowa kruchty północnej) i 1932. Wczesnobarokowa brama południowa w otaczającym cmentarz przykościelny murze, powstała w 1694 r. Stary mur otaczając cmentarz od południa zbudowano w 1705 r., nowy, obecny wzniesiono w latach 1880-90. Należąca doń główna brama od południa prezentuje formy neogotyckie. Na bramie ustawiono barokowe rzeźby św. Jana Nepomucena i Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, Od średniowiecza do czasów obecnych kościół w Brzeziej Łące pozostawał katolicki. Po 1945 r. remontowany w 1970, 1974 i 1977 r. Na zachód od kościoła, poza drogą wiejską, rozległe zabudowania gospodarstwa plebanii. Dwukondygnacyjny, imponujący budynek plebanii wznosił w 1748 r. Bartłomiej Witwer, przebudowany w k. XVIII w. Przy drodze do Wrocławia, na zachód od wsi neogotycka kapliczka z 1891 r.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Istniający w XVIII w, układ dróg wraz z główną drogą wiejską odpowiada ogólnie obecnemu. W centrum wsi kształtowało się wrzecionowate nawsie, zapewne pozostałość placu pierwotnej owalnicy. W późniejszym okresie siedlisko rozwinęło się na osi północ - południe w sposób charakterystyczny dla zamożnych wsi średniowiecznych, w których kościół umieszczano w nawsiu. Na początku XIX w. układ ten wzbogaciły dodatkowe drogi pomocnicze, tworząc układ mieszany, wielodrożny z folwarkiem poza granicami wsi, na wschód od miedzucha i dwoma przysiółkami.

Obecny obraz wsi kształtuje dominanta kościoła z cmentarzem przykościelnym i plebanią oraz murowane, w dużej części pochodzące z 4 ćw. XIX w. okazałe zagrody typu frankońskiego, tworzące charakterystyczne układy przestrzenne po obu stronach nawsia. W wielu zagrodach zachowały się ozdobne ogrodzenia ogródków przed bomami, a wzdłuż głównej drogi szpaler drzew.

Położony w wschodniej części wsi folwark, zachował swój układ zabudowy otaczającej czworobokiem majdan ale teren ten został rozparcelowany. W domu zarządcy, wzniesiony na pocz. XX w. pomieszczono przedszkole.

Zarówno Zamłynie jak i Dębna były przysiółkami ulicowymi. Ich regularne siedliska są do dziś czytelne, choć zredukowane. W Zamłyniu istnieje duży zespół elektrycznego młyna z lat ok. 1905-1910, na miejscu wcześniejszego młynu wodnego. Przed młynem barokowa rzeźba NMP i Ukrzyżowanie.

W Dębnej - Godziejowej, zachowany zredukowany układ ulicówki z zabudową z pocz. XX w., na pocz. XX w. na wschodnim krańcu przysiółka istniała leśniczówka.

1.6.

Tabalaryczne zestawienia danych, statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				618*		
1830		83	Młyn	548*		
1837		92		628*		
1845		78	Młyn, karczma	797*		
1874		102	Młyn, karczma, 2 prasy olejowe	753	681	133
1897	544	94		724		135
1898	550	101		672	679	127
1908				631		115
1928				646	533	85

1931			746*		
1937				40	
1939	1175		763		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1. Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona teren wsi w granicach jego nowożytnego siedliska za wyjątkiem obszaru nowego folwarku, objętego strefą "K" ochrony krajobrazowej. Wymaga się aby nowa zabudowa tej bardzo interesującej z konserwatorskiego punktu widzenia miejscowości dostosowała się swą skalą i gabarytami do istniejącej, zaleca się stosowanie maksimum dwu kondygnacji, z dachami dwu lub czterospadowymi, dopuszczalne są dachy mansardowe. Nowe budynki mieszkalne winny być lokowane na działce w ten sposób aby przylegały do głównej drogi wsi, utrzymując w ten sposób linię zabudowy i tradycję budowlaną nakazującą dom wznosić od frontu działki, poprzedzając go niewielkim ogrodem. We wsi należy utrzymać brukowaną nawierzchnię drogi głównej, zwłaszcza że nie jest to przelotowy szlak komunikacyjny lecz droga lokalna. Zaleca się uzupełnianie obsadzenia lipami, przez nowe nasadzenia tym samym gatunkiem. Główna dominantą w sylwecie wsi winien pozostać kościół parafialny wraz z wieżą.

2.1.2. Oznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1206 r.

2.1.3. Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona teren nowego folwarku na wschód od wsi, nowa zabudowę wynikająca z potrzeb gospodarstw powstałych w wyniku parcelacji folwarku należy dostosować układem do regularnego układu zabudowy istniejącej i rozważyć lokalizacje w kontekście całości.

2.2. Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Kościół p.w. św. Mikołaja, mur., 1673-74, pocz. XX, nr rej. zabytków 1573 z dnia 19.03,1966 r.
2. Mur cmentarny z bramami, mur., 1694, pocz. XX.
3. Plebania, nr 89, mur., 1748 r., przez Bartłomieja Witwera, przebudowana k. XVIII, pocz. XX
4. Budynek gospodarczy obok plebanii, mur., szach., 2 poł. XIX
5. Kapliczka, mur., 1891, na wschód od wsi, przy drodze do Kątnej.

Zabudowa wsi

6. Młyn, nr 77, mur., ok. 1905-1910
7. Dom mieszkalny nr 77, mur., ok.1905-1910
8. Dom mieszkalny nr 1, mur., ok.1890
9. Dom mieszkalny nr 2, mur., ok.1890

10. Dom mieszkalny nr 8, mur., ok.1905
11. Dom mieszkalny nr 11, mur., ok. 1915, ob. Ośrodek Zdrowia
12. Dom mieszkalny nr 25, mur., ok.1880
13. Dom mieszkalny nr 29, mur., ok. 1915, ob. Szkoła Podstawowa
14. Dom mieszkalny nr 41, mur., szach., ok. 1905
15. Dom mieszkalny nr 44, mur., 1934
16. Dom mieszkalny nr 59, mur., ok. 1890
17. Budynek gospodarczy nr 59, mur., k. XIX
18. Dom mieszkalny nr 61, mur., ok. 1880
19. Dom mieszkalny nr 67, mur., ok. 1850 – Zamłynie
20. Dom mieszkalny nr 86, mur., ok. 1880
21. Budynek gospodarczy I, nr 86, szach., 2 poł. XIX
22. Budynek gospodarczy II, nr 88, szach., k. XIX
23. Dom mieszkalny nr 90, mur., 1841
24. Dom mieszkalny nr 93, mur., 1893
25. Dom mieszkalny nr 94, mur., ok. 1880
26. Dom mieszkalny nr 95, mur., ok. 1890
27. Dom mieszkalny nr 101, mur., 1908

2.3.

Stanowiska archeologiczne

15. Osada - średniowiecze
nr AZP 1/41
nr obszaru AZP 79-30
16. Osada - średniowiecze
nr AZP 4/44
nr obszaru AZP 77-30
17. Osada - średniowiecze
nr AZP 5/45
nr obszaru AZP 77-30

BUDZIWOJOWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Busivojovivi - 1253 r., Budwocjii villa - 1346 r., Bitzewicz, Buzewoywicz - 1347 r., Busowicz - 1397 r., Bussewitz - 1442 r., Buschewitz - 1784 r., 1803 r., 1830 r., - do 1938 r., kiedy nastąpiła zmiana na Ostwinkel - do 1945, potem Budziwojowice (z obocznością Bożywojowice).

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Damroth i Adamy zgodnie wywodzą tę nazwę od imienia Bożywój (Buseway). Z uwagi na słowiańskie pochodzenie zmieniona w 1938 r.

1.3.

Historia wsi i dóbr

W 1253 r. wymienione dziesięciny z Budziwojowic należące do klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu. Wieś założona na prawie niemieckim i od tego czasu znajdował się w niej folwark. Wyższe prawa sadowe nad nią sprawował opat. W 1424 r. prawa te wracają w ręce książęce. W związku z tym wymieniany niejaki Kunze Gumprecht. Jego synem był prawdopodobnie Hans Gumprecht. Córka Katarzyna była w 1455 r. mniszka w Trzebnicy, jej to zapisał dziedziczne części majątku – swoje i żony. Dobra pozostawały w rękach klasztornych do jego kasaty 19 listopada 1810 r. Przeszły wówczas w ręce królewskiego fiskusa, a następnie zostały sprzedane i wydzierżawione - w tych samych rękach co Łosice.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Mimo średniowiecznej przeszłości jest to słabo rozwinięta wieś o układzie ulicówki, a obecnie w zasadzie bliższa typowi osady folwarcznej. Sam folwark nie istnieje i został rozparcelowany.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				62		
1830		14		115		
1845		14		88		
1871		15		106		
1895	180	14		67		
1905	180	14		67		
1915				58		
1922				57		
1926				68		
1930				68		

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.**Strefy ochrony konserwatorskiej.****2.1.1.**

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Branicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w 1340 r.

2.2.**Stanowiska archeologiczne**

8. Ślad osadniczy - pradzieje

nr AZP 5/59

nr obszaru AZP 77-30

9. Ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 6/60

nr obszaru AZP 77-30

10. Ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 7/91

nr obszaru AZP 77-30

BUKOWINA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Buccovina – 1283 r., Buchowina - 1339 r., Buchiowin - 1434 r., Buchowyn - 1496 r., Bogwen - 1482 r., Bouckowin - ok. 1753 r., Bukowin - 1784 r., Bokowine - 1830 r., i później do 1938 r., od 1939 do 1945 - Hartwasse; później – Bukowina.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa słowiańska, generalnie wywodzi się od lasu i roślin (las bukowy). W 1938 zmieniona zapewne z tego względu.

1.3.

Historia wsi i dóbr

W 1283 r. Bukowina stanowiła wdowie dziedzictwo matki poddanego książęcego Wanzeslausa. Założona na prawie niemieckim być może już wcześniej. Jako właściciele folwarku wymieniani: w 1339 r. bracia Nikolaus i Johann von Lemberg (Levenberek); byli oni również posiadaczami tutejszego sołectwa i sprzedali je wraz z ogrodami Klemensowi i jego braciom, Johannowi i Michaelowic. W 1390 r. kupili Bukowinę bracia Theodoricus (Dietrich) i Konrad Blankenstein. W 1434 r. Dietrich odsprzedał swą część Konradowi. Bernhard Blankenstein, syn Konrada, sprzedał wieś w 1489 r. braciom Janko i Heinko Hassengnese, Spośród właścicieli w czasach nowożytnych znani: do 1506 r. - Franz Hellmann von Kupferberg, w 1610 r. - Adam von Gaffron, w 1611 r. - Wolf Christoph von Kessel, w 1612 r. - Augustin Heinrich von Kromajer, w 1654 r. - Kaspar Friedrich von Scherz, w latach 1666 - 1708 von Kessel, 1708-1720 Christian Ernst von Randau, w 1743 r. - Heinrich von Gross, do 1752 r. - Johann Georg Edler von Planitz, do 1757 r. - niejaki Runge, do 1763 r. - Jakob von Lossov, do 1764 r. - Elias Chillany de Lazy, w 1784 r. - Heinrich von Tonbadel, do 1810 r. - Kierewetter, 1823 r. - Tiefenhausen, do 1836 r. - Walter auf Hieder Mahliau, w 1837 r. - bracia Horstig, do 1852 - Friedrich August Butzky, w 1858 r. - von Poser. W początku XX w. dobra stanowią część składową majoratu króla Saksonii; dzierżawili je początkowo - Eugen Margraff, od 1909 - bracia Schoeller C.O G.m.b.H., od 1917 r. - Julius von Seherr-Thotz.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Niewielka wieś ulicowa z ukształtowanym nawsiem. Mimo średniowiecznej proveniencji w chwili obecnej znacznie zdegradowana. Siedziba i folwark zniszczone, rozparcelowane, zachowane relikty parku o zmienionych granicach.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				161		
1830		35		245		
1845		42	Browar ?	260		
1871		41		230		67
1895	185	40		199	271	103
1902			Mleczarnia		271	

1905	185	37		196	271	129
1909					290	
1922				181	270	134
1926				166	268	148
1930				166	268	148

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Dla parku pałacowego w jego obecnych granicach geodezyjnych. Zaleca się przekształcenie parku w park wiejski.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1283.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

Zabudowa wsi

1. Dom mieszkalny nr 23, mur., 1891
2. Dom mieszkalny nr 24, mur., ok. 1880, XX w.

2.3.

Stanowiska archeologiczne

11. Osada - II okres wpływów rzymskich
 - ślad osadniczy - pradzieje
 - ślad osadniczy - średniowiecze
 - nr AZP 3/42
 - nr obszaru AZP 78-29
12. Ślad osadniczy - pradzieje
 - nr AZP 4/43
 - nr obszaru AZP 78-29
13. Ślad osadniczy - X-XIII w.
 - nr AZP 6/45
 - nr obszaru AZP 78-29
14. Ślad osadniczy - pradzieje
 - nr AZP 5/44
 - nr obszaru AZP 78-29

BYKÓW

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Peyków - 1385, Peyke - 1484, Peykowe - 1589, Peicke - 1614, Peuskin - 1684, Ober i Hieder Peuke - 1693, 1830, 1837, Peucke - 1720, 1765, Peuke - 1785 do 1945, potem Byków.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa utworzona od formy śląskiego nazwiska Byk. Może też mieć charakter kulturowy.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1385 r., nie wiadomo kiedy lokowana na prawie niemieckim. W trakcie lokacji utworzono sołectwo. Nie wykluczone że Byków powstał z dwu, sąsiednich osad ukształtowanych przy dwóch, dobrach. Pierwsze informacje o dobrach pochodzą z XVI w. Od tego czasu od ok. poł. XVIII w. wymieniane były na terenie wsi dwa majątki: Górny i Dolny. Od poł. XVIII w. dobra były już scalone i składały się z jednej rezydencji z dwoma folwarkami. Od XVI w. bykowskie dobra w całości lub w części należały do rodzin: von Borschnitz z Borowej - 1529, von Hertel - 1596, von Kotwitz - 1636, von Gaffron - 1641, 1649, von Hellmrich - 3 ćw. XVII w., von Stange - 1678, von Freienfels - 1639, 1702, baronów von Haugwitz - ok. 1695, 1785, von Poser - 1804, von Tschirsky - 1814, 1830, baronów von Gregory 1837. W 1838 r. dobra w Bykowie weszły w skład majoratu ziemskiego księcia brunszwicko - oleśnickiego, a po 1884 r. przeszły na własność króla saskiego.

W XVIII w. wymieniona była tylko jedna siedziba, mająca zapewne starszą tradycję. Był to okazały pałac, ukształtowany w stylu dojrzałego baroku, najprawdopodobniej przez Haugwitzów. Pałac ten remontowano i może przebudowano w 1785 r. i w latach 1938-40. Prace te miały na celu unowocześnienie wnętrza budynku, który stał się okresową śląską siedzibą saskiej rodziny królewskiej, gdy ze względów finansowych musiała ona zrezygnować z pałacu w Szczodrem. Bykowski pałac zburzono po 1945. Od ok. poł. XVIII w. na północ od pałacu rozciągał się regularny ogród ozdobny, na planie wydłużonego prostokąta sięgającego ku drodze do Oleśnicy. W I poł. XIX w. ogród powiększono o część wschodnią z dawną graniczną aleją lipową.

Kształt barokowego ogrodu znany jest z rysunków F.B.Wernera. Do 1820 r. folwark został przekształcony i powiększony w kierunku wschodnim. W latach ok. 1887-1926 na terenie dawnego ogrodu założono niewielki park, a na wydzielonej wcześniej parceli w północno zachodnim narożu, wzniesiono otoczony ozdobnym ogrodem dom zarządcy, na miejscu którego na początku XX w. wybudowano obecny budynek szkoły podstawowej.

Około 1752 r., na południe od wsi, przez Wilhelma brunszwicko - oleśnickiego została zbudowana neogotycka, idylliczna leśniczówka, stylistycznie bardzo zbliżona do domu książęcego łowczego w Domaszynie. Sąsiedował z nią od zachodu i północy niewielki park. Całe to założenie kupił w 1932 r. hrabia von Schweinitz, obecnie nie istnieje.

1.4.

Historia kościoła

Wymieniony jako parafialny w 1385 r., z proboszczem Paulusem. Użytkowany przez protestantów w latach 1560-1653 i 1707-1945, jako kościół parafialny. Nowy kościół, zapewne drewniany, wzniesiono w 1574 r., gruntownie remontowano w 1693 r. W 1702 r., rozbudowano (dodano nawy boczne o konstrukcji szkieletowej) i w 1720 r. - nowa wieża. W 1766 r. wzniesiono nowy kościół, również

o konstrukcji szkieletowej, kryty łupkiem. Kościół ów przebudowano w latach 1846-52, obmurowując starą konstrukcję szkieletową. Zachowano przy tym starą drewnianą nadbudowę wieży. Wystrój elewacji kościoła utrzymano w skromnej wersji stylu arkadowego. Obecnie jest to kościół filialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej parafii katolickiej w Długosławie.

Przy kościele istniał cmentarz, w poł. XVIII w. zajmujący działkę o zarysie prostokąta, której granice zachowano do dzisiaj, za wyjątkiem części północnej, gdzie droga szybkiego ruchu. Nowy cmentarz założono poza wsią w latach 1908-1913, jest on użytkowany obecnie, zachował dawny układ rozplanowania zieleni.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

W poł. XVIII w. Byków był ulicówką przecinaną licznymi drogami lokalnymi. Zauważalne było zróżnicowanie obu części siedliska, co może potwierdzać przypuszczenie od powstania wsi z dwóch odrębnych członów. Na zachodnim skraju wsi znajdował się folwark w sąsiedztwie pałacu, ogrodu i kościoła z cmentarzem przykościelnym. Drugi folwark, bez siedziby położony był poza wsią. Do 1826 r. wieś się rozrosła i powstała obecna sieć dróg. W rezultacie jest to niejednorodny układ wsi złożonej z bardziej regularnej części zachodniej i nieregularnej wschodniej w całości zdominowany drogą szybkiego ruchu Wrocław - Warszawa. W związku z jej modernizacją całkowicie zmieniono przebieg starej głównej drogi w zachodniej części wsi, pomniejszając teren dawnego barokowego ogrodu i cmentarza przykościelnego, burząc również część starej zabudowy.

1.6.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1795				357*		
1830		70	Browar, gorzelnia, 2 wiatraki	543*		
1837			2 wiatraki, 2 karczmy, gorzelnia, browar, prasa olejowa	552*		
1845		70	2 wiatraki, browar, gorzelnia	573*		
1867				576*		
1874		57		355	837	201
1887	115	52	Gorzelnia, cegielnia	368		202
1898		55		335	836	205
1908	114	54		323		175
1921					840	
1926				277	738	
1930					736	
1931				476*		
1937					683	
1939	921			456		
1988		74 g		492		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

g liczba gospodarstw

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona teren dawnego założenia pałacowo parkowego wraz z folwarkiem, teren szkoły wraz z parkiem przyszkolnym i przyległy teren kościoła z cmentarzem przykościelnym. Zaleca się opracowanie dla tego obszaru programu zagospodarowania pozwalającego przekształcić go w park wiejski, funkcjonalnie połączony ze szkołą.

Drugą taką strefę określono dla położonego na północ od wsi cmentarza, na którym należy zachować jego obecny układ planistyczny.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1385 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej, mur. 1766, 1846 – 52, 1864.
2. Szkoła Podstawowa, nr 10, mur., ok. 1915
3. Dom mieszkalny nr 6-7, mur., ok. 1830
4. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 8, mur., 2 poł. XIX, pocz. XX
5. Wozownia i stajnia, nr 8, 2 poł. XIX
6. Dom mieszkalny nr 9, mur., ok. 1850, XX
7. Dom mieszkalny nr 23, mur., ok. 1910, ok. 1980
8. Dom mieszkalny nr 38, mur., ok. 1890
9. Dom mieszkalny nr 39, mur., ok. 1890
10. Dom mieszkalny nr 47, mur., XIX/XX

2.3.

Stanowiska archeologiczne

18. Ślad osadniczy - pradzieje
osada - kultura przeworska
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 2/14
nr obszaru AZP 78-30
19. Osada - pradzieje
osada - średniowiecze
nr AZP 3/15
nr obszaru AZP 78-30
20. Osada - średniowiecze
nr AZP 4/16
nr obszaru AZP 78-30

DĄBROWICA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Dobrawitz, Eichgrund - 1736, 1743, 1785, do 1945 , potem Dąbrowicą.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Prawdopodobnie od słowa Dąbrowa - las dębowy, niemiecka wywodnia nazwy Eich - grund.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Właściciele tutejszych dóbr znani bliżej dopiero w czasach nowożytnych. W 1602 r. - Hans von Gaffron, w latach 1719-1740 Hans Bernhard von Gaffron, do 1775 r. Charlotte Wilhelmine von Bandeleben, w 1819 r. - Joachim Heinrich von Stachwitz, do 1824 r. - Daniel Gottlieb Matzke, do 1853 r. Karl Wilhelm Ernst von Schielse, odtąd księżę Wilhelm von Braunschweig, a po jego bezpotomnej śmierci król Saksoni. W tym czasie dobra oddane w dzierżawę.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Niewielka osada folwarczna, z zabudowaniami folwarcznymi w części północno-wschodniej i zabudowaniami młyńskimi w części południowej. Przed siedzibą zarządcy (być może wzniesionej na miejscu wcześniejszego dworu), staw. Folwark już w końcu XIX w. zredukowany do jednego wydłużonego budynku gospodarczego w północnej części majdanu.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784			Młyn wodny	66		
1803			Młyn wodny			
1830		10	Młyn wodny, cegielnia	89		
1845		14	Młyn wodny, gorzelnia, browar, cegielnia.	89		
1871		11		73		38
1895	10	10		59	100	6
1905	10	10		58	100	4

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona teren folwarku wraz z młynem. Zaleca się dostosowanie obecnej zabudowy skalą do istniejącej. Udany przykładem takiej próby są współcześnie wzniesione domy w Dąbrowicy.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

Folwark

1. Dom zarządcy, ob. dom mieszkalny, nr 10, mur., ok. 1910
2. Dom mieszkalno gospodarczy, mur., szach., 4 ćw. XIX. 3

Zespół młyna

3. Młyn elektryczny, nr 1, mur., ok. 1910
4. Dom mieszkalny nr 1 - szach., ok. 1890 - obok młyna
5. Obora nr 1, mur., 1891
6. Stodoła nr 1, mur., szach., pocz. XX

Zabudowa wsi

6. Dom mieszkalny nr 6, mur., ok. 1890
7. Dom mieszkalny nr 7, szach., ok. 1870-1880
8. Dom mieszkalny nr 9 a, mur., ok. poł. XIX, XX

2.3.

Stanowiska archeologiczne

21. Gród stożkowy - średniowiecze

nr AZP 1/66

nr obszaru AZP 77-30

(stanowisko nie zlokalizowane w terenie mimo poszukiwań, znane z przekazów archiwalnych)

DOBROSZÓW OLEŚNICKI

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Dobreschiczi - 1284 r., Dobrassow – 1291 r., Dobrassa – 1304 r., Dobrseschow - 1355 r., Dobreschaw - 1414 r., Dobritz – 1736 r., Ober - 1736 r., Obr - i Nieder Dobeschau - 1743 r., Dobrischau, Ober Dobrischau, Nieder Dobrischau - 1785 r., Reichenfeld od 1938 r. (?) do 1945 r., po 1945 - Dobroszów.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

W jednej z wersji nauka polska i niemiecka skłonne są uznawać tę nazwę za patrymonialną - Adamy (1888) uznaje ją za pochodzącą od starosłowiańskiego Dobrosków (w znaczeniu niemieckim - Gutfeld).

1.3.

Historia wsi i dóbr

Miejscowość o średniowiecznej proveniencji. Założona na prawie niemieckim. Istniał tam już wówczas folwark założony i należący do biskupstwa wrocławskiego. W następnym czasie, dokładnie nieokreślonym, przeszedł pod jurysdykcję księżęcą.

Jako właściciele znani są: w 1291 r. - bracia Grono i Bogusso, - w 1414 r., - Lorenz, w 1473 r. - Georg Dobraschowsky. W czasach nowożytnych: Georg von Langenau (1617-1623), Hans Georg von Langenau (1641- 1666), Johann Friedrich von Langenau i Hans Wilhelm von Losenau do 1688 r., Sylwius Christian von Langenau do 1720 r. Folwark dolny posiadał w 1741 r. Georg von Dresky. W 1757 r. należy on do Hansa Ernsta von Frankenberga, w 1789 r., - do von Salischa, w 1784 r., - do Sylwiusa Wilhelma von Koschenbara, w 1790 r., - do von Reichenbacha; do 1839 r. znajdujcie się w rękach Ernsta Sigismunda von Keltscha, następnie zaś do księcia Wilhelma Brunswickiego (1900 r.). W latach ok. 1902 - do lat 30-tych XX w. dzierżawił dobra w większej części (ponad 300 ha) Ernst Schuetz.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Jest to wieś wielodrożna z terenem dawnego folwarku na skrzyżowaniu głównych dróg wiejskich oraz drugim, położonym na krańcu wsi, przy wyjeździe w kierunku Januszkowic. Z zabudowań gospodarczych w obu folwarkach zachowały się jedynie relikty. Na folwarku przy wyjeździe ze wsi dotrwał do naszych czasów dom dawnego zarządcy dóbr pochodzący z lat 70-80 tych XIX w., przebudowany w początkach XX w., z kartuszem herbowym nad wejściem. W pobliżu niego znajduje się kępa starodrzewia i staw pochodzące z niegdyśszego założenia zielonego.

Wydaje się, że tylko ten teren winien podlegać ochronie.

Przez wieś prowadzi brukowana droga ze szpalerem kasztanowców.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska				Dobra		
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784			2 młyny wodne	192		
1803			2 młyny wodne			
1830		34		272		
1895	45	26		195	421	108
1902					421	

1908	45	27		133	421	93
1912			Elektrownia wodna			
1922					437	
1926					404	
1930					404	

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.0.

Oznaczono strefę "A" dla stanowiska archeologicznego:

22. Cmentarzysko - średniowiecze (grób szkieletowy)

nr AZP 1/67

nr obszaru AZP 77-30

- do czasu przeprowadzenia badań sondażowych, stanowisko objęto strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona dom zarządcy z parkiem i folwarkiem. W wypadku podjęcia budowy nowej kubatury wymaga się zezwolenia Państwowej Służby Ochrony Zabytków. Staw za domem zarządcy należy oczyścić i napełnić wodą.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Stanicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1284.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dwór, ob. dom mieszkalny nr 22-23, mur., ok. 1880

Zabudowa wsi

2. Dom mieszkalny nr 5, mur., ok. 1905

3. Dom mieszkalny nr 5a, mur., 1907

4. Dom mieszkalny nr 12, mur., ok. 1920

2.3.

Stanowiska archeologiczne

22. Cmentarzysko - średniowiecze (grób szkieletowy)

nr AZP 1/67

nr obszaru AZP 77-30

- do czasu przeprowadzenia badań sondażowych, stanowisko objęto strefą "A" ochrony konserwatorskiej,

23. Ślad osadniczy - kultura łużycka

nr AZP 2/88

nr obszaru AZP 77-30

24. Ślad osadniczy - kultura przeworska
osada - późne średniowiecze
nr AZP 3/17
nr obszaru AZP 78-30
25. Ślad osadniczy - pradzieje
osada - późne średniowiecze
nr AZP 4/18
nr obszaru AZP. 78-30
26. Osada - późne średniowiecze
nr AZP 5/21
nr obszaru AZP 78-30
27. Ślad osadniczy - kultura przeworska
Osada - pradzieje
osada - późne średniowiecze
nr AZP 8/22
nr obszaru AZP 78-30
28. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 7/69
nr obszaru AZP 77-30
29. Ślad osadniczy - epoka kamienia
nr AZP 8/70
nr obszaru AZP 77-30
30. Ślad osadniczy - pradzieje
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 9/71
nr obszaru AZP 77-30

DOMASZCZYN

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Domacici, villa Domantici - 1245, Domascyn - 1290, Domascin - 1295, 1298, Domasciono - 1300, 1340, Domatschine - 1310, Domasciono antiquum i novum - 1315, Domaschino - 1340, Domaschtzin - 1339, Domaszcin - 1315, 1322, 1372, Domatschin - 1339, 1720, Doniasicz - 1407, Thomaschin - 1638, Domatschien - 1743, Domatschine - 1765-1936, Schasenau 1936-1945, po 1945 - Domaszyn, obecnie - Domaszczyn.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa odosobowa, Domcici (Domęcice) zoatała utworzona od imienia Dometa, Domanad. Nazwę zaś Domaszyn ukształtowano najprawdopodobniej od imienia Domasz. Kolejna możliwość to utworzenie miana wsi od imienia Domancicus - łacińskiej wersji imienia Domasław.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wymieniona w 1254 r. jako należąca do dóbr biskupich. Pierwotnie osada rodowa na prawie polskim. Przed 1293 r. przeniesiona na prawo niemieckie. W trakcie lokacji utworzono folwarki oraz założono kościół lub kaplice. Jeden z folwarków znajdował się w tzw. Starym Domaszczynie, a drugi w Nowym Domaszczynie, czyli obecnie Domaszczynie Małym.

Oba folwarki nadane były w lenno. W latach 1293, 1299 i 1310 posiadał je rycerz Baetholomaeus (z otoczenia księcia Henryka głogowskiego), a następnie jego syn - kanonik Piotr, wymieniany po raz ostatni w 1317 r. W późniejszych czasach dobra należały do rycerza Herb(od)az Tokar - 1321, 1322, 1339, 1340 r., do Margareth Wulbrochin - 1407, do roku von Frankenberg - 1468-83, do wrocławskich patrycjuszów - Uthmannów - 1483-87, Bothnerów - 1487-1516/1517, Rothów - 1516/1517-1519, Pfoetnerów - 1519-1521, Dompingów - 1528-1573 i rodziny szlacheckich - von Hellmann 1573-85, von Gaffron 1592, 1604, von Seidlitz - 1610, von Fuerst von Kupferberg - 1617, von Reinbaben - 1612-1629, von Gaffron - 1631, 1637, 1666, 1694. W roku 1694 dobra nabywa Christian Ulirch książę wirtembersko - oleśnicki. W latach 1768 - 1884 należał do książąt brunszwicko - oleśnickich, a później do 1945 r. do królów saskich, którzy w latach trzydziestych przyjęli tytuł książąt saskich i margrabiów miśnieńskich.

W połowie XVIII w. istniał w Domaszczynie folwark z dworem, określonym w 1803 r. jako skromny dom wiejski. Mieściły się w nim książęce zbiory dzieł sztuki. Z biegiem czasu wzrastał status tej budowli, gdyż już przed 1837 r. funkcjonowała ona jako książęcy letni pałac i nosiła nazwę Tivoli. Wyburzono ją w 1852 r. i wzniesiono obecny, neogotycki dom książęcego łowczego (Wildmeister, Oberwildmeister), określany nieraz w późniejszych czasach jako pałacyk myśliwski. Niedokładność przekazów kartograficznych z XVIII w. nie pozwala stwierdzić, czy dom łowczego powstał na miejscu starego dworu, czy też został wzniesiony nieopodal. Powstały wówczas budynek istnieje do dziś, w formach neogotyckiej dekoracji elewacji bliski stylowi pałacu w Szczodrem. Poprzedzony jest niewielkim podjazdem z pomnikowym okazem dębu, na północ, za budynkiem staw.

Około połowy XVIII w. przy kompleksie dworskich stawów położonych na południowy zachód od wsi znajdowała się stara bażanciarnia. (Alte Fasan Garten). Był to niewielki zagajnik o nieregularnym kształcie. Już na początku XIX w. istniał przy budynku bażanciarńi angielsko - chiński ogród o romantycznym charakterze. Uczący się przez promenadę z parkiem w Szczodrem. Ponadto w obrębie domaszczyńskiego parku znajdował się staw z zadrzewioną wyspą o nazwie Wyspa Szczęścia (Glueckinsel), na której wznosił się pawilon o kubicznych formach, będący książęcą jadalnią. Na wyspę prowadził łukowo wygięty most. Część parku zachowała charakter leśny, z neoklasycystyczną, drewnianą

świątynią na wznieceniu, wyznaczającą ważny punkt widokowy. Można z niej było Podziwiać aleję prowadzącą przez las i panoramę Wrocławia.

W 1827 r. przy letnim pałacyku Tivoli urządzono zwierzyńiec i bażanciarnię. Wielki dąb przy siedzibie księżęcego łowczego w 1928 r. uznano za pomnik przyrody podobnie jak dwustuletnie dęby przy stawach oraz las przy korycie rzeki Dobrej i Młynówki, pomiędzy Domaszczynem a Szczodrem, zamieniony po poł. XIX w. na drugi, nowy zwierzyńiec - ostoję leśną.

W XIII w. w Domaszczynie istniały dwa folwarki, po 1492 r. jeden z nich został rozparcelowany. W latach 1785 - 1830 ponownie funkcjonowały dwa folwarki, a w okresie do 1945 aż trzy, w tym dwa poza wsią. Były to zapewne folwarki w Domaszczynie Małym oraz owczarnia - położona na południe. Duże stawy na południe od Domaszczyna osuszono około 1826 r.

W 1335 r., istniał młyn, spłonął w XVII w., kolejny wzniesiono w 1684 r., obecnie niezachowany układ dwu notowanych w XIX w. zabudowań młyńskich.

W XV w. w centrum wsi istniała karczma, ponadto w 1694 r. na zachód od Domaszczyna przy skrzyżowaniu dróg zbudowano nową karczmę, zwaną w 2 poł. XIX w. - Olszynową Karczmą.

1.4.

Historia kościoła

Według Fischera na miejscu obecnego kościoła pierwotnie znajdowała się drewniana kaplica z XIV w., odnowiona ok. 1339 r., przez proboszcza z Długołęki Fulco. Od 1538 zaczynają działalność we wsi luterańscy kaznodzieje. Właściciele dóbr, Dampingowie, rozpoczęli budowę kościoła w 1565 r., kontynuowaną do 1585 lub 1592. W 1862 r. kościół rekatolicyzowano. Odnowiony w 1733 i 1787. Remont kapitalny w latach 1858-9. Powiększono go wówczas o dwie kruchty. Po 1876 r. odbudowano uszkodzoną wieżę. Od lat pięćdziesiątych XIX w. używany głównie jako kaplica pogrzebowa. W latach 1894-1895 królowa saska ufundowała nowe wyposażenie wnętrza. Obecnie filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego parafii w Długołęce.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

W poł. XVIII w. wieś miała układ ulicówki, z folwarkiem w wschodniej części, przez który przepływała młynówka oddzielająca dwór majdanu. Na zachodnim krańcu wsi usytuowany był kościół. Siedlisko uległo redukcji w 4 ćw. XIX w. W związku z formowaniem parku przy domu łowczego usunięto część zabudowy wiejskiej z południowo wschodniej części siedliska. Obecnie siedlisko ogranicza się do działek budowlanych. W tym też zakresie rozwija się kierunku wschodnim, ku Szczodremu. Zabudowa wsi powstała zasadniczo w latach 1880-1910, wąsko i szeroko frontowa sama w sobie niezbyt interesująca. Nowa zabudowa rozmieszczona została w sposób typowy dla miejskich, osiedli, przez co jest w architektonicznym obrazie wsi obcym wstrętem.

Elementem decydującym o wartości wsi jest założenie związane z domem księżęcego łowczego i z układem parku w Szczodrem. Czytelna jest promenada - obecna aleja biegnąca wzdłuż Młynówki, staw z wyspą oraz wzniesienie z punktem widokowym i aleja dębowa wzdłuż wschodniej granicy parku. Dużą wartość ma również punkt widokowy na południowo wschodnim skraju parku, przy wiejskiej ulicy. Wszystkie elementy układu planistycznego są czytelne do dziś, podobnie jak powiązania kompozycyjne z parkiem w Szczodrem i z okolicą.

1.6.**Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.**

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785			2 młyny	189*		
1830		40		244*		
1837			Młyn, karczma	219*		
1845		40	Młyn, karczma	274*		
1848				374*		
1874		35		265	477	66
1887	98	34		230		96
1898	97	35		213		80
1908		33		174	487	96
1926				161	454	85
1931				245*		
1937					199	
1939	575					
1988		68 g				

* liczna liczba ludności wsi i dóbr

g liczba gospodarstw

DOMASZCZYN MAŁY**1.****1.1.****Dawne nazwy miejscowości**

Palici - 1245, Palitzi, neue Domasino - 1315, Paulovitzi, Neu - Domatschine, Neuvorwerck - późne średniowiecze, Klein Broditz - 1468, Cleyn Brodicz - 1488, Neuvorwerck - poł. XVIII w., Klein Brusewiz - 1785, Klein Brusewitz - 1803, 1830, Klein Bruszewitz 1845-1936, Klein Moerengrund 1936-1945, potem Olszyca, obecnie Domaszczyn Mały

1.2.**Etymologia nazwy**

Zapewne nazwa Palici od słowa palić, wypalać ?

1.3.**Dzieje folwarku i przysiółka**

Przypuszcza się, że była to osada powstała na terenie wypalonego lasu, z założonym w XIII w. folwarkiem, następnie w 1492 r. rozparcelowany na gospodarstwa kmiece. Zapewne przed 1785 r. ponownie założono zachowany do dziś folwark. Od wieków średnich aż do ok. 1820 dobra te należały do Domaszczyna, a później do Szczodrego. W 1488 istniał tu młyn.

1.4.**Układ przestrzenny**

Niewielka osada ulicowa z folwarkiem, otoczona stawami, o wartości wynikającej z połączeń widokowych z parkiem w Domaszczynie i Szczodrem.

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1. Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Objęto nią dwa obszary. Kościół z cmentarzem przykościelnym i park z stawami oraz założeniem krajobrazowym przy domu książecego łowczego. Dla tego drugiego obszaru wymaga się opracowania programu renowacji i adaptacji do nowych potrzeb, wynikających z możliwego ożywienia turystycznego tych terenów jako zaplecza rekreacyjnego dla północnych dzielnic Wrocławia.

Wschodnią część gruntów wsi obejmuje strefa "K" ochrony krajobrazowej łącząca park w Domaszczynie z założeniem w Szczodrem.

2.1.2. Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Panicach, nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1245 r.

2.1.3. Wyznaczono strefę "W" - ochrony konserwatorskiej, archeologicznej dla stanowiska:

32. Grodzisko - średniowiecze
nr AZP 3/29
nr obszaru AZP 78-30

2.2. Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, mur., 1565, 1859, nr rej. zabytków 1574 z dnia 19.III.1966 r.
2. Dom książecego łowczego, nr 33, mur. 1852, zapewne budowniczy Wolf, nr rej. zabytków 648/W, z dnia 25.VIII.1990.

Zabudowa wsi

3. Dom mieszkalny nr 11, mur., ok. 1880
4. Dom mieszkalny nr 12, mur., ok. 1880
5. Dom mieszkalny nr 16, mur., 1908
6. Stodoła nr 6, szach., k. XIX
7. Dom mieszkalny nr 17, mur., ok.1880

Inne elementy objęte ochroną:

Park przy domu książecego łowczego, nr rejestru zabytków 648/W z 25.08.1990 r.

2.3. Stanowiska archeologiczne

31. Ślad osadniczy - pradzieje
osada - średniowiecze

- nr AZP 2/28
- nr obszaru AZP 78-30
- 32. Grodzisko - średniowiecze
 - nr AZP 3/29
 - nr obszaru AZP 78-30
 - Stanowisko objęte strefą "W" ochrony archeologicznej
- 33. Osada - XV w
 - nr AZP 4/30
 - nr obszaru AZP 78-30
- 34. Ślad osadniczy - kultura łużycka
 - nr AZP 5/33
 - nr obszaru AZP 78-29
- 35. Osada - wczesne średniowiecze (X-XII w.)
 - śląd osadniczy
 - nr AZP 6/34
 - nr obszaru AZP 78-29

GODZIESZOWA

1.

1.1

Dawne nazwy miejscowości

Gurgowiz - 1257 r., Gorgowicz - 1263 r. i 1264 r., Gerwici – 1287 r., Guntherowitz - 1339 r., Gunterwicz - 1393 r., Gunterwitz -1743 r., Guenteriwz - 1783 r., potem do 1945 r. Guentherwitz; po 1945 r. Godzieszowa.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Badacze niemieccy i polscy w zasadzie zgodnie wywodzą tę nazwę od imienia (germańskiego) Gunthar (pol. Guncerz). Rospond podaje, iż były to pierwotnie Guncerzowice lub Gunterowice (?). Nazwa niemiecka Gunter, Guenter, ma podstawę staro-wysokoniemiecką: gund - "walka": Gundhart, Gundemar, Gundericus i skrócenia.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Według dokumentów właścicielami wsi byli około 1257 r. rycerze Henrich i Friczco von Gurgowicz (Gorgowicz), być może bracia, notowani w związku z dworem książęcym. W XIV w. jako właściciele znani: w 1339 r., Noregnek (Nassenguse?), w 1393 r. – Johann Hassenguese; posiadał on 12 łanów w Godzieszowej, być może tożsamy z proboszczem z Łoziny. W jego rękach były również Pasikurowice. W 1400 r. odsprzedał klasztorowi św. Wincentego we Wrocławiu czynsze z wszystkich trzech należących doń dóbr. W późniejszym czasie znani następujący właściciele dóbr: Siegismund von Prittwitz w latach 1706 - 1720, von Schuhendorf w 1743 r., Sylvius Christian von Ferentheil, Balthasar Ernst von Keltsch w 1774 r., Ernst Sigismund von Keltsch zmarły w 1843 r. Emmo von Schafgotsch od 1845 r. do co najmniej 1862 r. W XX w. (a być może i nieco wcześniej) dobra w Godzieszowej należą do barona Juliusa von Seherr - Thotz i jego żony Julii z domu Schoeller, zapewne do 1945 r.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Jest to prosty układ ulicówki, przy której wykształcił się rodzaj niewielkiego nawsia, przy czym zabudowania folwarczne stanowiły dominantę w rozplanowaniu wsi. Folwark, dwukrotnie powiększany przez dodawanie kolejnych majdanów otoczonych zabudową gospodarczą i mieszkalną, zajmuje północno-wschodnią część wsi. Obecnie folwark został w całości rozparcelowany, pałac rozebrany. Parcelacji uległa również część przypałacowa parku, pozostała część zachowała w głównych zarysach pierwotną kompozycję - staw z wyspą i pojedyncze egzemplarze starodrzewia nie zachowując dawnych granic założenia. Pozostałości parku zasługują na ochronę krajobrazową, również ze względu na ciekawe egzoty - pomnikowy egzemplarz cypryśnika błotnego z korzeniami powietrznymi.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				108		
1830		20	Wiatrak	176*		
1845		23	Wiatrak, browar, gorzelnia	209*		
1871		11		127		97

1895	21	12		52	264	141
1905	21	13		116	264	130
1912					347	
1917				145	346	119
1922				126	339	116
1930				269*	335	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.1.

Znaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona relikty parku pałacowego w jego obecnych granicach geodezyjnych. Na terenie tym obowiązuje zakaz lokalizacji kubatur bez zgody Państwowej Służby Ochrony Zabytków. Zaleca się kontynuowanie prac zmierzających do przekształcenia parku w park wiejski. Na szczególną ochronę zasługuje system wodny, jest to ważne ze względu na pomnikowy okaz cypryśnika błotnego.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1257 r.

2.2.

Sianowiska archeologiczne

36. Ślad osadniczy - neolit
 - osada - kultura łużycka
 - ślad osadniczy - pradzieje
 - ślad osadniczy - wczesne średniowiecze
 - nr AZP 1/20
 - nr obszaru AZP 77-29
37. Ślad osadniczy - pradzieje
 - osada - średniowiecze
 - nr AZP 10/29
 - nr obszaru AZP 77-29
38. Ślad osadniczy - pradzieje
 - nr AZP 11/30
 - nr obszaru AZP 77-29

JAKSONOWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Jaxonouo (Jaxenovo) w 1203 r., w testamencie Bogumiła i Mładeja, synów Piotra, zapisana klasztorowi w Trzebnicy, Jaxenow – 1299 r., Jesconowicz – 1336 r., Jaxonowicz 1376 r., Jackschonaw – 1422 r., Jackchenau – 1743 r. i 1785 r., Jackschoenau do 1945 r., odtąd – Jaksonowice

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Wg nauki niemieckiej jest to nawza dzierżawcza od imienia Jaxo. Nazwa ta ulegała strukturalnym przeobrażeniom: pierwotnie Jaksonowo o znaczeniu dzierżawczy miało przejściowo sufix - (ow)ice, ale w formie niemieckiej Jackschoenau (od XV w. ?), która uległa wtórnej adideacji od niemieckiego słowa Schoenau – "piękne błonie", tkwi sufix - owo, (niem. -au). Tak więc dzisiejsza forma tylko częściowo uzasadniona.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wieś o średniowiecznej proveniencji założona na prawie niemieckim i wówczas już istniał w niej folwark. Jako właściciel tegoż wymieniany w 1458 r. Theodor von Blankenstein. W 1484 r. w rękach Christopha Tadera, następnie zaś przekazany jego synowi Stephanowi Taderowi. W 1505 r. należy do Nikolausa Rampschela, w 1541 r. do Melchiora von Posera i w rękach tej rodziny pozostaje do 1641 r. Następnie właścicielami są: Ephraim von Rhediger i Sigmund von Murschelwitz. Od 1740 ?, w rękach von Niebelschuetza, potem zaś von Ferentheila. W 1781 r. należy do Christiana Sigmunda Loebel, a następnie do Christiana Sigismunda von Scheliha juniora. W 1830 r. wymieniany jako należący do wdowy von Scheliha (z domu von Eiche), a więc nadal w rękach tej rodziny. Od 1854 r. figuruje jako własność Siegfrieda von Schwerina, od którego część dóbr od ok. 1926 r. dzierżawi niejaki Pauly, część zaś zostaje wówczas rozparcelowana i rozsprzedana.

1.4.

Historia kościoła i cmentarza

Kościół filialny p.w. Wniebowstąpienia Pana Jezusa wzniesiony miejscu pierwotnego, wzmiankowanego w 1376 r. W 1467 r. wymieniony jest proboszcz parafii Johann Piler (?). Od ok. 1532 (1538?) do 1653 w rękach protestantów. W 1717 r. stary kościół strawiony pożarem zostaje zastąpiony nową budowlą wykorzystującą częściowo dawne mury. Jest to fundacja von Niebelschuetza. Obecny wzniesiony w latach 1883-1884, być może z inicjatywą von Schwerina który wówczas przejął nad nim patronat. Następnie znaczenie przebudowany. Wokół kościoła cmentarz przykościelny, na którym nowa kaplica grobowa z wtórnie wmurowana piaskowcową płytą z datą 1793 i herbami von Scheliha i von Eiche.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Jest to rozwinięta wieś ulicowa z niejednorodną w charakterze zabudową. Kościół położony na niewielkim wyniesieniu terenu; teren ten przylega do niedużego folwarku z zabudowaniami gospodarczymi założonymi na rzucie zbliżonym do trójkąta. Na ochronę zasługuje teren przykościelny (dawnego cmentarza ze śladami kompozycji zieleni; aleja lipowa, dwa okazałe dęby, żywotniki, jesiony zwiste) z poprzedzającym wejście na cmentarz przykościelnym niewielkim placem przy skrzyżowaniu dróg oraz przylegający doń teren folwarku. Reszta zabudowy wsi może ulec rekompozycji z uwzględnieniem wszakże krajobrazowych walorów miejscowości. Godny uwagi jest widok na wieś ze skrzyżowania dróg

do Węgrowa z dominantą wieży kościoła. +

1.6.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				152		
1830		36	Wiatrak	237		
1845		38	Wiatrak, browar, gorzelnia	274		
1871		34		180		117
1895	59	28		158	273	174
1902			Cukrownia		275	
1922			Agregat prądowórczy		240	
1916					232	
1930					232	

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.0.

Oznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej dla stanowiska archeologicznego:

39. Osada - epoka kamienia/epoka brązu

ślad osadniczy - pradzieje

osada - wczesne średniowiecze

ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 1/79

nr obszaru AZP 76-30

Stanowisko położone jest 300 m na zachód od wsi, 130 m na południe od drogi do Węgrowa, nad strumieniem. Jest to wielokulturowa osada o chronologii os neolitu do średniowiecza. Ponieważ znajduje się tam faza osadnicza z przełomu neolitu i brązu, okresu bardzo trudno uchwytnego w materiale archeologicznym, a przez to o dużym znaczeniu naukowym stanowisko należy wpisać do rejestru zabytków.

Stanowisko wielokulturowe o dużej wartości naukowej. Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona teren kościoła z cmentarzem przykościelnym i niewielkim skwerem przed głównym wejściem na cmentarz. Zaleca się utrzymanie jego obecnej formy, łącznie z drzewostanem.

2.1.2

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Ze względu na eksponowane usytuowanie miejscowości zaleca się w wypadku wprowadzania nowej zabudowy ograniczenie jej gabarytów i stosowanie dachów dwuspadowych lub czterospadowych

z pokryciem ceramicznym.

2.1.3.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Branicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1203 r.

1.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Kościół filialny p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego, mur. 1883-1885
2. Kaplica cmentarna przy kościele, mur., pocz. XX

Zespół folwarku

3. Dom mieszkalny nr 28, mur., k. XIX, XX
4. Budynek gospodarczy i stodoła, mur., ok. 1870-1880

Zabudowa wsi

5. Dom mieszkalny nr 2, mur., ok. 1910
6. Dom mieszkalny nr 14, mur., 1905
7. Dom mieszkalny nr 17, mur., ok. 1910
8. Dom mieszkalny nr 20, mur., ok. 1905-1910

2.3.

Stanowiska archeologiczne

39. Osada - epoka kamienia/epoka brązu
ślad osadniczy - pradzieje
osada - wczesne średniowiecze
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 1/79
nr obszaru AZP 76-30
Stanowisko wielokulturowe o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.
40. Ślad osadniczy - epoka brązu
osada - neolit
ślad osadniczy - kultura łużycka
nr AZP 2/80
nr obszaru AZP 76-30
41. Ślad osadniczy - epoka kamienia
nr AZP 3/81
nr obszaru AZP 78-30
42. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 5/83
nr obszaru AZP 76-30
43. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 6/84
nr obszaru AZP 76-30
44. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 7/85
nr obszaru AZP 76-30

JANUSZOWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Janiacovivi lub Janisovici (1253), Jancowicz - 1336 r., Januschdorf - 1524 r., Nieder Jansdorff - 1743 r., Ober Jansdorff - 1743 r., Jantschdorf (Jawischowicz) - 1785 r. U Weigela (1803) obok nazwy Jaentschdorf również oboczna Jawischowitz. Potem do 1945 r. Jaentschdorf. Od 1945 r. - Januszkowice.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa patrymonialna z przyrostkiem - (ow)ice od imienia Januszek (Janusz), niemiecka nazwa Jaentschdorf jest formą hybrydalną (Janisz - Jaentsch + Dorf - wieś).

1.3.

Historia wsi i dóbr

Miejscowość o średniowiecznej proveniencji. Po raz pierwszy wymieniona w dokumencie papieża Inocentego IV, potwierdzającym posiadłości wrocławskiego opactwa św. Wincentego. W 1466 r. jako właściciel wsi składającej się z dwóch części, górnej i dolnej, wymieniany Bartusch Roran, te dwie części wsi funkcjonują w 1784 r. (Zimmerman), górna z folwarkiem stanowiła dobra dworskie księcia oleśnickiego i tą część posiadał w 1505 r. Hans von Gafron. W 1579 r. należała do Franza von Hocke, w latach 1617-1641 do Nikola von Gaffrona, w 1649 r. jako właściciel figuruje Wenzel von Gaffron, w latach 1662-1678 - Kasper von Dreski, zaś w 1779 r. znów jest w rękach rodziny von Gaffron, Natomiast dolne dobra (również z folwarkiem) należały w 1505 r. do George von Strachwitza, w 1634 - do Bartholomeusa von Gaffron, w 1719 do Bernarda von Gaffron, w 1740 r. znajdowały się nadal w rękach tej rodziny. Potem ich właścicielem był Karl Moritz von Frankenberg, zaś od 1775 r. znalazły się w rękach Ernsta Gottlieba Moritza von Scheliha. W 1830 r. górne dobra wzmiankowane lakonicznie jako książęce, dolne należące do Karla Leopolda von Schickfussa. W 1845 r. - dolne dobra znajdowały się w rękach Theodora Heinricha von Rosenberg - Lipinskyego. Z początkiem XX w. (1902) oba majątki dzierżawi Adolf Pauly i trwa ten stan do ok. 1912 r., wtedy dzierżawę przejmuje wdowa po nim - Marie Pauly. W 1926 r. zastępuje ją Kurt Pauly zawiadując nimi przynajmniej do 1930 r., a być może i dłużej. Na starszym folwarku zachowany jest dom zarządcy w swym wnętrzu kryjący relikty dawniejszej budowli. Jest to najstarszy budynek w miejscowości, o interesującej formie architektonicznej i ciekawej historii, obecnie w stanie kwalifikującym go do natychmiastowego podjęcia prac remontowych.

1.4.

Historia kościoła i cmentarza

Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski (uprzednio p.w. Ducha Św.). Pierwotny istniał przed 1524 r. i był, być może wzniesiony najpóźniej w XIV w. W 1658 r. na miejscu zrujnowanego Kościoła wystawiono nowy za sprawą Sylwiusza Nimroda Wirtenberskiego, księcia oleśnickiego. W 1785 r. powstaje kolejna budowla konstrukcji szkieletowej. Obecny bezstylowy kościół pochodzi z 1841 r. i posiadał drewnianą wieżę, którą zastąpiono w 1890 r. murowaną; przemurowano wówczas również zachodnie ściany nawy. Remontowany w 1936 r. i w latach 80-tych XX w. Położony na cmentarzu przykościelnym zapewne również o średniowiecznej proveniencji.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Jest to wieś wielodrożna z zachowanym dawnym przebiegiem głównej drogi i czytelnymi folwarkami, bądź ich relikdami na obu krańcach, przy czym folwark w górnej części wsi z siedzibą zarządcy dóbr

niewątpliwie bardziej interesujący z punktu widzenia konserwatorskiego z uwagi na dawną (średniowieczną?) metrykę tej budowli. Na jego fasadzie kartusz herbowy z datą 1582 oraz żeliwna tablica z królewską koroną (Koenig von Sachsen) z 1822 r. Główna droga przez wieś zachowała w części dawne obsadzenie drzewami (lipy). Nadto spore walory krajobrazowe posiada sylweta wsi położonej na wyniesieniu terenu od strony ciek w wodnego, płynącego pośród nieco zabagnionego terenu poniżej. Interesujący jest układ zabudowań gorzelni i układ zabudowań młodszego folwarku położonego w południowej części wsi.

1.6.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				294*		
1830		50	2 młyny wodne, browar, cegielnia	419*		
1845		50	Gorzelnia	480*		
1895	212	36		201	468	299
1908	213	33		210	468	246
1912			Gorzelnia		536	
1922					556	
1926					525	
1930					525	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Oznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Objęto nią teren starszego folwarku. Dwór wymaga natychmiastowych prac remontowych, tymczasowe zabezpieczenie nie jest już wytarzające.

2.1.2

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1253 r.

2.1.3.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Objęto nią teren stawów na rzece Dobra, ważny ze względu na ciekawą sylwetę miejscowości. Na terenie tym niedopuszczalna jest zabudowa.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski, mur., 1841, wieża murowana 1890.
2. Dwór, ob. dom mieszkalny nr 23, 1582, 1822, 1902, nr rejestru zabytków 644/W z dnia 11.V,1990.

3. Gorzelnia i dom mieszkalny nr 45, mur., ok. 1890

4. Obora nr 45, mur., ok. 1880-1890

Zabudowa wsi

5. Dom mieszkalny nr 5, mur., szach., ok. poł. XIX, XIX/XX

6. Stodoła nr 5, szach., XIX/XX

7. Dom mieszkalny nr 24, mur., ok. 1880

8. Dom mieszkalny nr 26, mur., ok. 1890

9. Dom mieszkalny nr 29-29a, mur., ok. 1910-15

10. Dom mieszkalny nr 38, mur., ok. 1910

11. Dom mieszkalny nr 42-44, mur., ok. 1920

Inne elementy objęte ochroną:

Teren folwarku wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 644/W z dnia 11.05.1990 r.

2.3.

Stanowiska archeologiczne

45. Ślad osadniczy - kultura łużycka
nr AZP 2/73

nr obszaru AZP 77-30

46. Ślad osadniczy - neolit
osada - kultura łużycka
nr AZP 3/74

nr obszaru AZP 77-30

47. Ślad osadniczy - pradzieje
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 4/75

nr obszaru AZP 77-30

48. Ślad osadniczy - pradzieje
nr AZP 5/76

nr obszaru AZP 77-30

49. Ślad osadniczy - wczesne średniowiecze
nr AZP 6/77

nr obszaru AZP 77-30

50. Ślad osadniczy - pradzieje
nr AZP 7/78

nr obszaru AZP 77-30

51. Osada - kultura przeworska
osada - pradzieje
ślad osadniczy - późne średniowiecze
nr AZP 1/19

nr obszaru AZP 78-30

52. Osada - pradzieje
nr AZP 2/20

nr obszaru AZP 78-30

KALÓW

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Calow - 1228?, Cosco Calowo ? - 1253 r., Kehla Berg - 1784 r., w tym samym brzmieniu - 1803 r., Kehle Berg - 1830 i 1845 r., Berghehle w 1895 r. i do 1945 r., następnie - Kałów (Skała).

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Najprawdopodobniej od położenia geograficznego; tu: w sąsiedztwie wzgórza, góry przy przesmyku doliny strumienia - w języku niemieckim Berg - góra, Kehle - gardło.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Nie jest pewnym, czy nazwa Cosco Caloro wymieniana w dokumencie z 1253 r. może być odczytana jako odnosząca się do miejscowości, w każdym razie wieś należała wówczas do klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu. W czasach, nowożytnych znani następujący właściciele znajdującego się tutaj folwarku: w 1743 r. - von Scheliha, w 1789 r. - von Schimowski, w 1781 r. - Karl Friedrich von Scheliha. W 1803 r. nadal w rękach szlacheckich. W 1803 r. właścicielem dóbr jest niejaki Schiffer, w piętnaście lat później zawiaduje nimi w jego zastępstwie teściowa o nazwisku Bergman. Na początku XX w. (1902 r.) jako właścicielka dóbr figuruje Louise von Walther z domu Werner i tak jest do 1912 r., potem majątek znika ze spisów dóbr. W 1922 r. majątek zostaje podzielony pomiędzy gminę i prywatnych właścicieli.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Niewielka wieś o układzie ulicówki. W północno-wschodniej części wsi teren dawnego folwarku z siedzibą zarządcy dóbr w otoczeniu kilku egzemplarzy starodrzewia i stawem (wyschniętym od dawna). Na terenie folwarku nowa zabudowa - dwukondygnacyjny dom mieszkalny. Charakter dawnej zabudowy miejscowości niejednorodny, nieco chaotycznie rozmieszczone budynki względem głównej drogi, bez wyraźniejszych walorów jako całości. Dalsza parcelacja wydaje się dopuszczalna, również pozostałości folwarku, należy jednak zadbać przy zatwierdzaniu nowej zabudowy o krajobrazowe walory miejsca.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				68		
1830		16	Wiatrak	94		
1845		17	Wiatrak, kuźnia, browar, gorzelnia	117		
1871		14		74		81
1895	11	12		58	169	34
1902					152	
1905					53	
1908	73	10		54	65?	30
1912					53	

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Ze względu na eksponowane usytuowanie miejscowości zaleca się w wypadku wprowadzania nowej zabudowy ograniczenie jej gabarytów i stosowanie dachów dwuspadowych lub czterospadowych z pokryciem ceramicznym.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Branicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1253 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

Dwór z folwarkiem

1. Dwór, nr 13, mur., 1 poł. XIX, k. XIX
2. Wozownia, ob. dom mieszkalny nr 12, mur., 1838
3. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 12, mur., ok. 1910-15

Zabudowa wsi

4. Dom mieszkalny nr 2, mur., 1907
5. Dom mieszkalny nr 11, mur., ok. 1890, XX

2.3.

Stanowiska archeologiczne

53. Grodzisko-średniowiecze

Stanowisko znane z przekazów archiwalnych

Pomimo poszukiwań w terenie nie zlokalizowane - nie oznaczone na mapie.

KAMIEŃ

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Kamena villa - 1300, Kamin - 1333, 1581, Stein - 1478, 1489, 1765, Steine/Kamin - 1830, Steine - 1845 do 1945, potem Kamień.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa utworzona od słowa Kamień.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wymieniona po raz pierwszy w Liber fundationis biskupstwa wrocławskiego, w 1300 r., przeniesiona na prawo niemieckie z sołectwem i folwarkiem. Od pocz. XIV w. dobra należą do księcia, a później do rodzin: von Menczicz - 1300, 1335, von Grabisch - 1500, von Stein - 1478, 1489, von Grabisch - 1500, von Hessen und Stein - 1570, 1619, von Berka baronów von Duba und Leipa - 1625, von Łuck ok. 1640, von Seidlitz - 1641, von Frankenberg z Wilczyc - 1664, 1684, von Reinbaben - 1700, 1707, Bermuth - 1712, von Abschatz - 1721, von Czischwitz - 1721-1725, von Blacha - 1805, von Paczinsky - 1805-1816, von Poser - 1816-1835, Steiner - 1835-1843, Jerchel 1843-1855, von Rabenau 1855-1860, baronów von Gregory - 1860-1865, hrabiów von Henckel von Donersmarck - 1865-1976, von Kitzing 1876-1945.

Nowożytny dwór przebudowano w latach 1820-30 w stylu neoklasycystycznym. Kolejna przebudowa przypadła na 3 ćw. XIX w., kiedy to powstał pałac w jego obecnej formie. Podczas powojennych remontów zniszczono klasycystyczny wystrój elewacji pozostawiając jedynie kartusz herbowy.

Opisany pałac pełnił rolę rezydencji do czasu wzniesienia na terenie parku drugiego, zaprojektowanego przez K. Luedecke w latach 1866/1867 w stylu neogotyckim z dwiema cylindrycznymi wieżami. Budowlę tą oraz stajnię i szklarnię wzniesiono z inicjatywy drabiny Laury Henckel von Donnersmarck. Nie wykluczone też, że w tym czasie wzniesiono neogotycką kaplicę na wschodnim skraju parku, zapewne również dzieło Luedeckego. Nowy pałac zburzono po 1945 r.

Otoczający pałace i folwark park ukształtowano w latach siedemdziesiątych XIX w. na terenie dawnego zagajnika. Park został ogrodzony a na jego południowo zachodnim krańcu, przy drodze do Mirkowa założono rogatkę.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Obecnie wieś przedstawia układ niewielkiej ulicówki z rozproszoną zabudową w części wschodniej i rozległym założeniem pałacowo parkowym w części południowo zachodniej. Po pierwotnym podziale na dwie części pozostał czytelny pusty obszar w centrum wsi. Sama zabudowa wsi, z k. XIX i pocz. XX w. nie tworzy interesujących wewnątrz architektonicznych.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska				Dobra		
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785			Młyn	146*		

1830		42	2 prasy olejowe, wiatrak, młyn, 2 cegielnie	305*		
1837			Młyn, wiatrak, karczma, gorzelnia, 2 cegielnie	294*		
1845		45	Młyn, 2 prasy olejowe, 2 cegielnie	299*		
1867				387*		
1874		44		242		205
1887	117	39	Gorzelnia	227	446	174
1898	116	32		195	447	185
1908		33		190		185
1926				184	452	202
1931				382*		
1937					452	
1939	578			323		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem ementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1. Znaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona teren pałacu z parkiem i folwarkiem oraz z terenem łączącej na skraju parku kaplicy. Wszelka nowa zabudowa na tym terenie wymaga uprzedniej zgody Państwowej Służby Ochrony Zabytków, która określi jej lokalizację, zasięg i gabaryty lub może wydać decyzję zakazującą budowy.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach zredukowanego nowożytnego siedliska ze względu na średniowieczną metrykę miejscowości.

2.2. Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

Pałac z parkiem i folwarkiem

1. Pałac, mur., XVI?, XVIII, ok. 1820 - 30, 3 ćw. XIX
2. Wozownia pałacowa, mur., ok. 1860-70
3. Kaplica grobowa w parku pałacowym, mur., 2 poł. XIX w.

Zabudowa wsi

4. Dom mieszkalny nr 20, mur., ok. 1900
5. Dom mieszkalny nr 24, mur., ok. 1890
6. Dom mieszkalny nr 41, mur., ok. 1880-1890

2.2.1. Inne elementy objęte ochroną:

1. Park pałacowy, wpisany do rejestru zabytków pod nr 491/W, decyzja z dnia 1.VII.1981 r.

2.3.

Stanowiska archeologiczne

54. Ślad osadniczy - neolit

nr AZP 2/53

nr obszaru AZP 79-30 - stanowisko nie zlokalizowane w terenie, nie oznaczone na mapie.

55. Grób szkieletowy

nr AZP 3/55

nr obszaru AZP 79-30 - stanowisko nie zlokalizowane w terenie, nie oznaczone na mapie.

KĄTNA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Silva - 1300, Suswinkel - 1364, 1380, Suswinckel - 1638, Suesse Winkel- 1652, Suessewinckel - 1765, 1785, 1845, Suesswinckel - 1666, 1743, 1814 do 1945, potem Kątna.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa powstała poprzez zniekształcenie słowa Sauwinkel powstałego z połączenia Sau - locha dzika i Winkel - zakątek.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wieś powstała na terenie książęcego lasu sprzedanego w 1300 r. Janusowi von Wiese. Syn Janusa Heinscus w 1337 r. sprzedaje go opatowi klasztoru augustianów na Piasku we Wrocławiu Konradowi von Loslau. Ten z kolei założył na tym terenie wieś Kątna. W 1364 r. ustalono granice z sąsiednimi wsiami. Augustianie sprzedali wieś w 1792 r. księciu brunszwicko - oleśnickiemu. Kątna pozostawała w obrębie dóbr książęcych, a następnie królów saskich do 1933. Sam majątek był wydzierżawiony, a lasy służyły polowaniom. W latach 1933-1945 majątek należał do dr Marenskyego przebywającego w Południowej Afryce, a zarządcą był von Thauer.

Opaci augustianów obrali Kątna na miejsce letniej siedziby i wznieśli tu murowany dom w latach 1375-1386?, a kolejny w latach 1599-1601. Wg lokalnej tradycji w obrębie obecnego budynku pałacowego znajdowały się kaplica i refektarz. Ten ostatni istniał jeszcze w okresie międzywojennym. Przed lub w 1773 r. pałac został przebudowany. Świadczą o tym herb i emblematy augustianów na fasadzie. Ponadto nad wejściem znajdują się inicjały R.F. odnoszące się do rodziny Roehhendorf dzierżawiącej dobra od lat dwudziestych XIX w. Pałac przebudowano po raz kolejny w XIX w., a w latach 1934-1935 przywrócono elewacją barokowy wystrój. W 1 poł. XVIII w. powstała murowana oficyna przy pałacu, również przekształcona w latach 1934-1935.

Przy pałacu powstał ok. 1300 r. regularny ogród, z którego do dziś zachował się formowany teren. Około 1830 r. istniał na terenie założenia pałacowego ogród szpalerowy. W 2 poł. XIX w. powstał obecny park z ujeżdżalnią w południowej części.

W obrębie folwarku jeszcze w okresie międzywojennym znajdowały się stare klasztorne budynki gospodarcze - serownia, skład piwa. Obecny swój kształt folwark zawdzięcza dużej akcji budowlanej rozpoczętej w 1933 r.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Jest to zachowana w niezmiennym kształcie od poł. XVIII w. ulicówka z folwarkiem w części południowo zachodniej, lokowana na niewielkim wyniesieniu pośród stawów i łąk - obecnie osuszonych. Zabudowa wsi nie przedstawia sama w sobie dużej wartości, pochodzi głównie z pocz. XX w., ale jako układ ruralistyczny, z czytelną główną szeroką ulicą obsadzoną drzewami, z zgrupowanymi przy skrzyżowaniu drogi oddzielającej wieś od folwarku budynkami użyteczności publicznej warta jest ochrony konserwatorskiej. Do dziś zachowała się położona na wschód od wsi leśniczówka.

Pierwotny folwark zajmował znacznie mniej miejsca, ograniczając się do terenu tuż przy letniej siedzibie augustianów. Nowy rozległy folwark założono na pocz. XIX w., powiększając go znacznie po 1933 r. Dzięki jednolitej stylistycznie architekturze budynków gospodarczych, w tym przede

wszystkim efektywnym spichlerzu, należy on do ciekawszych na tym terenie.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785			Młyn	276*		
1830		35	Browar, młyn, cegielnia	297*		
1837			Młyn, karczma, browar, gorzelnia, cegielnia	300*		
1845		36		361*		
1867				460*		
1874		39		347	1084	132
1887	102	37	Gorzelnia, cegielnia		1076	172
1898		34		225	1096	175
1908		33		186		153
1921					1083	
1926				198	1030	187
1931				381*		
1937					716	
1939	1430			376		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

g liczba gospodarstw

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Oznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej dla miejscowości.

Obejmuje ona teren pałacu z parkiem i folwarkiem w jego granicach z lat trzydziestych XX w.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Objmuje ona wieś w granicach nowożytnego siedliska, a także teren przeznaczony do jazdy konnej na północ od zwartego masywu drzewostanu parkowego, na tym ostatnim fragmencie zaleca się utrzymanie obecnej formy użytkowania łąki, pastwiska.

2.1.3.

Wyznaczono strefę "OW" obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska, miejscowość o średniowiecznej metryce wzmiankowana w źródłach z 1300 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Kaplica mszalna p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, nr 22, mur., ok. 1880-1890

Pałac wraz z folwarkiem

2. Pałac, mur., 1599-1601, 1773, ok. 1933
3. Oficyna pałacowa, ob. dom mieszkalny nr 44, mur., 1773?, XX
4. Stajnie, ob. budynek gospodarczy, mur., 1937
5. Dom mieszkalny nr 43, mur., 1850
6. Dom mieszkalny nr 46, mur., pocz. XX
7. Budynek gospodarczy, mur. po 1933
8. Budynek gospodarczy mur., po 1933
9. Spichlerz, mur., po 1933
10. Kuźnia, mur., po 1933

Zabudowa wsi

11. Szkoła Podstawowa, mur., ok. 1905
12. Leśniczówka, mur., ok. 1910
13. Dom mieszkalny, naprzeciw leśniczówki, mur., ok. 1890
14. Dom mieszkalny nr 1, mur., ok. 1890
15. Dom mieszkalny nr 4, mur., ok. 1920
16. Dom mieszkalny nr 35?, mur., pocz. XX
17. Dom mieszkalny nr 39, mur. 2 poł. XIX, ok. 1920
18. Dom mieszkalny nr 40, mur., 2 poł. XIX, XX
19. Dom mieszkalny nr 41, mur., 2 poł. XIX, XX

2.3.

Stanowiska archeologiczne

56. Ślad osadniczy- epoka kamienia
nr AZP - brak
na mapy w Muzeum Archeologicznym 24 14
brak numeru archiwalnego stanowiska
57. Osada-epoka brązu
nr AZP -brak
nr mapy w Muzeum Archeologicznym 24 14
brak numeru archiwalnego stanowiska
58. Osada - epoka brązu
nr AZP - brak
nr mapy w Muzeum Archeologicznym 24 14
brak numeru archiwalnego
59. Osada - epoka brązu
nr AZP - brak
nr mapy w Muzeum Archeologicznym 24 14
nr archiwalny 6

KĘPA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Kaparowo, Kamperowo - 1208 r., Camparouo - 1245 r., Camparo (lub Camperovo) - 1275 r., Camparow - 1315 r., Camperow - 1375 r., Kampen - 1743 r., Kampern (a także niekiedy Kamppern - 1785 r. – do 1945 r. , od 1945 r. – Kępa.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Badacze niemieccy podają dwie wersje: Kępa - generalnie od lasu i roślin oraz Kamparn (niem.: umzaeuntes Feld, Kamp) i wówczas byłaby to nazwa pochodzenia niemieckiego wywiedziona od określenia miejsca (ogrody, kawałek ziemi). Badacze polscy skłaniają się ku wyrazowi kępa, w znaczeniu "gromadka", "kupka", "pęk" czy też wysepka np. na rzece czy bagnie porośnięta zwykle krzewami - jedna z najżywoźniejszych nazw w toponimii słowiańskiej.

1.3.

Historia wsi i dóbr

W dokumencie z 1253 r. wymienione są dziesięciny z miejscowości Kępa należące wówczas do klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu, podobnie w 1373 r. W czasach nowożytnych spośród właścicieli dóbr w Kępie są znani: w 1579 r. - Hans Hocke von Thomaswaldau, w 1641 r. - Ernst von Prittwitz, w 1680 r. - Oswald von Tschammer, w 1693 r. - Hans Friedrich von Niebelschuetz, w 1743 r. - panowie von Tachammer, w latach 1757-1786 Ernst Gottlieb von Scheliha, w latach 1819-1855 - Leopold von Schichfuss, w r. 1862 Gustav von Lampendorf, w 1902 r. - Julius Breder do ok. 1917 r. (uzyskuje wówczas pełnomocnictwo nad dziedzictwem tegoż niejaki Rossdentscher), w 1922 r. - Hans Breder.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Jest to typowa wieś - ulicówka o zabudowie usytuowanej luźno i w różnym układzie względem głównej drogi wiejskiej. Przy wyjeździe ze wsi w kierunku Michałowic, po lewej jego stronie, relikty rozległego folwarku, zaś tuż przed nim kępa kształtowanej zieleni zabytkowej - pozostałości parku przy dawnej, nieistniejącej już siedzibie szlacheckiej. W nim liczne gatunki drzew liściastych i iglastych, także b. rzadkie (np. miłorząb dwuklapowy, dąb kolumnowy, buk purpurowy).

Przy omawianym uprzednio folwarku od głównej drogi przez wieś odbija na północ, boczna, długości ponad 1 km, starannie wybrukowana, malowniczo przecinająca okoliczny pagórkowaty teren (raz przebiega w wykopie, to znów na umocnionej skarpie). Wiodła ona niegdyś ku drugiemu folwarkowi, położonemu poza zabudowaniami wsi. Obecnie pozostały z niego jedynie zarysy fundamentów budynków gospodarczych i grupa drzew owocowych w zagłębieniu terenu pośród pól. Droga ta przez swe walory krajobrazowe oraz pozostałości założenia zielonego zastępuje na ochronę.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				139		
1830		23	Wiatrak	201*		
1845		26	Wiatrak, kuźnia, browar, gorzelnia	198*		

1871		18		121		88
1895	137	16		102	249	119
1902					342	
1905	137	15		64	249	40
1917				79	348	57
1922				65	331	114
1928				62		149

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona teren parku i folwarku w jego obecnych granicach. W wypadku wznoszenia jakiegokolwiek kubatury wymagana jest uprzednia zgoda Państwowej Służby Ochrony Zabytków. Budynki folwarku winny być remontowane.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Branicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1208 r.

2.1.3.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona malowniczo przeprowadzoną drogę na północ od wsi, zaleca się utrzymanie jej obecnego przebiegu i brukowanej nawierzchni.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dom mieszkalny nr 5, mur., ok. 1910
2. Dom mieszkalny nr 7, mur., ok. 1890
3. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 7, mur., ok. 1910-15
4. Dom mieszkalny nr 11, szach., k. XIX
5. Dom mieszkalny nr 13b mur., ok. 1890
6. Dom mieszkalny nr 15, szach., k. XIX
7. Dom mieszkalny nr 17, mur., 1919
8. Dom mieszkalny nr 23, mur., ok. 1890

KIEŁCZÓW

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Kielcov - 1845, Wygandisdorf - 1346, Wigandi villa - 1335, Wygandi villa - 1376, Weigamtsdorf - 1817, Ober Gross Weigelsdorf, Nieder Gross Weigelsdorf - 1743, Weigelsdorf Ober - Nieder - 1780, 1814, Gross Weidelsdorf - 1765, 1785, 1803 do 1945, potem Kiełczów.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Obecna nazwa wywiedziona od nazwy osobowej Kiełcz, być może z wykorzystaniem gwarowego Kiełcz - chojak.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Po raz pierwszy wzmiankowany w 1335 r., przeniesiony na prawo niemieckie, wtedy to utworzono folwark i sołectwo. Od początku XVI w. należał do rodzin: von Langenau - przed 1501, 1516, von Logau - 1501, von Borschinitz z Borowej 1516. Przed 1580 należał do dóbr książęcych, w tym też roku wydzierżawiony miastu Bierutów i Psie Pole oraz z 15 innymi dobrami radzie miasta Wrocławia. W 1534 r. książę odzyskał większość swych majątności za wyjątkiem Kiełczowa, który przeszedł na własność rady miejskiej Wrocławia. Następnie dobra posiadały rodziny: von Hessen und Stein - 1570, po 1619 cześć, von Gaffron - 1504, 1610, von Schwinitz - 1579 - kiedy to pół wsi należy do nich, von Scherz - 1630, von Heesen - 1646, von Studnitz - 1649, 1670, 1708, von Berke - 1678, baronowie von Frankenberg - 1720, 1765, von Strachwitz - 1777-1945. Dobra włączono do majoratu Strachwitzów utworzonego w 1787 r., złożonego z Prusowic, Ramiszowa, Kiełczowa i Kiełczówka.

Około 1765 r. wieś była podzielona na dwie części: górną i dolną - wschodnią, była to jedna z największych osad w dawnym powiecie oleśnickim o silnej klasie kmieci.

1.4.

Historia kościoła

Kościół p.w. Trójcy Świętej powstał przy lokacji wsi na prawie biernieckim, wymieniony w latach 1335 i 1376, pozostawał pod administracją biskupa wrocławskiego. Około 1530 był kościołem parafialnym. Jako protestancki funkcjonował w latach 1538-1945. Od 1560 r. w Kiełczowie istniała parafia ewangelicka. W 1597 r. w miejscu starej świątyni powstał nowy kościół. Zastąpiony w latach 1790-1792 przez obecny, murowany z fundacji katolików, baronów von Strachwitz w zamian za zatwierdzenie przez władze ustanowionego przez nich majoratu. Remontowany w latach 1859, 1892, 1930, 1969. Prezentuje interesujące formy wczesnego klasycyzmu.

Przy kościele istniał od średniowiecza cmentarz. Drugi cmentarz powstał poza granicami wsi w 2 poł. XIX w., współcześnie powiększając go o cześć zachodnią. W części wschodniej czytelny krzyżowy układ alej lipowych i częściowo zachowane kaplice grobowe Przy południowej granicy cmentarza.

Obecnie jest to kościół filialny pw. Matki Boskiej Różańcowej Parafii w Brzeziej Łące.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Już ok. poł. XVIII w. czytelny jest obecny układ, rozległej ulicówki z wyraźnym podziałem na część wschodnią i zachodnią z kościołem i folwarkiem. Czytelny jest też obecny układ dróg wokół cmentarza przykościelnego z placem przed zabudowaniami pastorówki i przed szkołą parafialną. Interesujący jest

zanik części jednej z ulic wyznaczającej wydłużone wrzecionowate nawsię w wschodniej części wsi. Układ ten obecnie został wypełniony nową zabudową, utrzymującą dawne podziały za wyjątkiem dynamicznie rozwijającego się osiedla w części zachodniej wsi, która przybrała kształt podmiejskiego osiedla. Zabudowa folwarku w dużym stopniu zniszczona, po otaczającym dom zarządcy parku pozostała skupina drzew.

1.6.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				233#		
1830		91	Cegielnia	231##		
1937			2 karczmy, 5 pras olejowych, cegielnia	601*		
1845		92	5 pras olejowych	628*		
1867				664*		
1874		104		762*		
1887	636	101		701	388	80
1898	635	95	Gorzelnia	661		115
1908	636	91		648		75
1926				627		80
1930				605		139
1931				735*	308	
1937					308	
1939	998			845		
1988		110g		1473		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

g liczba gospodarstw

Kiełczów Górny

Kiełczów Dolny

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.0.

Wyznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej dla zespołu stanowisk nr:

64a. Osada - kultura łużycka

osada - kultura przeworska

osada - pradzieje

nr AZP 10/22

nr obszaru AZP 79-30

b. Osada - kultura łużycka

nr AZP 11/23

nr obszaru AZP 79-30

Stanowisko położone 750 m. na południe od wschodniego krańca wsi na lewym brzegu strumienia płynącego z północy na południe. Jest to zespół stanowisk obejmujący osady kultury łużyckiej i przeworskiej. Znaczny obszar stanowisk daje szansę na przeprowadzenie szerokopłaszczyznowych badań, przypuszczalnie występują tam różne fazy poszczególnych kultur. Na powierzchni pojawiła się ostatnio ceramika co wskazuje na niszczenie stanowisk przez orkę.

Zespół stanowisk wielokulturowych o dużej wartości naukowej, zaleca się wpisanie zespołu do rejestru zabytków.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona obszar cmentarza przykościelnego z terenami przyległymi. Ze względu na dużą wartość artystyczną kościoła winien on pozostać dominantą architektoniczną tej części wsi. Dlatego na obszarze strefy obowiązuje zakaz wznoszenia budynków.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Branicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1335 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej, mur., 2 poł. XVIII, pocz. XX w.
2. Szkoła Podstawowa, ul.Szkolna 3, mur., ok. 1925
3. Komin gorzelni, ul. Szkolna, mur., ok. 1925
4. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 19, mur., ok. 1915-18
5. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 53-55, mur., ok. 1910
6. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 57, mur., ok. 1910
7. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 65, mur., ok. 1905-1910
8. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 80, mur., ok. 1905-1910
9. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 99, mur., ok. 1905
10. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 110, mur., ok. 1890
11. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 126, mur., 1906

2.3.

Stanowiska archeologiczne

60. Ślad osadniczy - kultura przeworska
ślad osadniczy - pradzieje
osada - średniowiecze
nr AZP 1/13
nr obszaru AZP 79-30
- 60a. Osada - pradzieje
ślad osadniczy - wczesne średniowiecze
nr AZP 2/14
nr obszaru AZP 79-30
61. Osada - kultura łużycka
osada - kultura przeworska (II w. p.n.e.)
osada - kultura przeworska (III - IV w. p.n.e.)
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 3/15
nr obszaru AZP 79-30
62. Ślad osadniczy - kultura przeworska

- nr AZP 4/16
- nr obszaru AZP 79-30
- 63. Osada - kultura przeworska (II-I w. p.n.e.)
 - ślad osadniczy - wczesne średniowiecze
 - nr AZP 9/21
 - nr obszaru AZP 79-30
- 64a. Osada - kultura łużycka
 - osada - kultura przeworska osada - pradzieje
 - nr AZP 10/22
 - nr obszaru AZP 79-30
- b. Osada - kultura łużycka
 - nr AZP 11/23
 - nr obszaru AZP 79-30
 - Zespół stanowisk o dużej wartości naukowej, zaleca się wpisanie zespołu do rejestru zabytków.
 - Dla stanowisk wyznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej.
- 65. Osada - pradzieje
 - ślad osadniczy - średniowiecze
 - nr AZP 2/24
 - nr obszaru AZP 79-30
- 66. Osada - kultura łużycka
 - ślad osadniczy - średniowiecze
 - nr AZP 13/25
 - nr obszaru AZP 79-30
- 67. Osada - średniowiecze
 - nr AZP 16/28
 - nr obszaru AZP 79-30

KIEŁCZÓWEK

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Kochowa - 1529, Muehlvorwerk - 1589, Klein Weigelsdorf - 1659 do 1945, potem Kiełczówek.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Blżej nieznaną, związaną z zależnością od Kiełczowa.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Leżący nad Widawą Kiełczówek wchodził w skład wydzierżawionych, wrocławskiej radzie miejskiej w 1530 r. dóbr książęcych. Od połowy XVII w. należał do rodzin: von Bibrau - 1653, 1669, baronów von Frankenberg - 1 poł. XVIII, 1750, 1765, von Strachwitz – 1777 - do 1931. Dobra włączono do majoratu Strachwitzów, a po 1931 przeznaczono je do parcelacji.

Około połowy XVIII w. znajdowało się w Kiełczoku okazałe założenie pałacowo - ogrodowe z pałacem letnim. Pałacyk ten, jak się wydaje o konstrukcji szkieletowej powstała zapewne w końcu XVII w. Ukształtowany przed nim prostokątny dziedziniec, zamknięty korytem Widawy, flankowały dwa niskie domy gościnne. Granice ogrodu wyznaczały odprowadzone od Widawy kanały. W północno zachodnim narożu ogrodu był labirynt, a w północno wschodnim strzelnica, główną oś kompozycji wyznaczał rozległy parter kwiatowy z fontanną. Założenie to nie dotrwało do XIX w., a budynki strawił pożar w 1881 r. W okresie międzywojennym i obecnie jedynymi śladami dawnej świetności są kanały i zachowane w murach obecnych budynków szczątki domów gościnnych. Parter kwiatowy zajmuje sad. W okresie międzywojennym istniał jeszcze barokowy portal między oficynami, a jedną z nich wykorzystywano jako restaurację. Od południa, oddzielony korytem Widawy, rozciągał się rozległy folwark, z którego zachowały się niektóre pochodzące z pocz. XX w. budynki i szpaler lip nad Widawą.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Pierwotnie kolonia folwarczna, w latach trzydziestych przekształcona w kolonię parcelacyjną. Zachowała ówczesny układ przy pewnej redukcji zabudowy.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				146*		
1830		22	Gorzelnia, browar, młyn, prasa olejowa	147*		
1837			Karczma, browar, gorzelnia, prasa olejowa	150*		
1845		16	Browar, gorzelnia, prasa olejowa, młyn	174*		
1867				162*		
1874		10		59	273	106
1887	18	12		43		83

1898			Gorzelnia, browar, młyn, prasa olejowa	42	261	43
1908		9		47		53
1926				29	277	92
1930					264	
1931				118*		
1937					264	
1939	286			168		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Objęto nią teren reliktywów barokowego ogrodu. W wypadku podjęcia prób aktywizacji turystycznej tego fragmentu gminy zaleca się opracowanie projektu renowacji parku jako parku rekreacyjnego.

2.2.

Stanowiska archeologiczne

68. Ślad osadniczy - epoka kamienia

nr AZP - brak

nr archiwalny stanowiska 1

nr mapy archiwalnej Muzeum Archeologiczne 2829

69. Ślad osadniczy - epoka kamienna

nr AZP - brak

nr archiwalny stanowiska 2

nr mapy archiwalnej Muzeum Archeologiczne 2829

70. Ślad osadniczy - epoka brązu

nr AZP -brak

nr archiwalny 4

nr mapy archiwalnej Muzeum Archeologiczne 2829

71. Ślad osadniczy - pradzieje

osada - wczesne średniowiecze

nr AZP 5/30

nr obszaru AZP 79-30

KRAKOWIANY

1.

1.1.

Dawno nazwy miejscowości

Cracowaehne - 1418 r., Cracowen - 1431 r., Krakowahne - 1784 r., Ober- i Nieder- Cracowahne - 1900 r., - do 1917 r. , Krakowahns - do 1938 r. , 1938-1945 - Luisengrund; po 1945 r. - Krakowiany.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa niemiecka wywodzi tę nazwo od słowa starostwoiańskiego: Krak (Damroth), bądź Cracauer, stąd np. Cracowen (Adamy). Drugi z badaczy sugeruje nadto, iż jest to nazwa utworzona od imienia założyciela napływowego. Zapewne to słowiańskie pochodzenie nazwy zważyło na jej zmianie na Luisengrund w 1938 r.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Miejscowość o średniowiecznej proveniencji. Założona prawdopodobnie na prawie niemieckim; był tam już wówczas folwark. Spośród właścicieli tegoż znani: Michael von Schmollen- 1418 r. i jego syn Philipp; sprzedali oni wówczas część czynszów m.in. z Krakowian Katarzynie i Elsie Berchteuer. We wsi istniały w czasach nowożytnych 2 majątki: górny i dolny. Należały one w 1602 r. do von Niesemeuschela, w 1612 r. do Augusta Heinricha von Kromayera, w 1640 r. - do Kaspra von Bruskot, w 1721 r., do członka rodu von Pogarell, zaś w 1743 r.- do von Bocka. W 1746 r. jako właściciel górnego majątku wymieniany jest von Lokatelli, dolnym włada von Pogarell. Obie części należą w r. 1749 do niejakiego Petraschin, w 1757 r. do von Zangena, w 1775 - do von Reinbabena, w 1779 r. do Sylwiusa von Scheliha, w 1781 r. do von Stuttenheima, zaś w latach 1783 - 1786 do rodziny von Debschuetz. W 1792 r. ich właścicielem jest Daniel von Luebbers, a w 1793 r. - Johanne Louise von Maltitz. W rękach Christopha Alexandra von Waisch i Georga Friedricha von Ramdow do 1842 r., potem do 1853 r. - von Fiebiga. Ok. 1900 r. właścicielem jest Otto von Fiebig, w 1902 r., - do lat 20-tych - Kurt von Scheliha; odtąd dobrami zarządza jego pełnomocnik. W 1926 r. jako właścicielka figuruje Renate von Gynz-Rekowski z domu von Scheliha i w jej rękach dobra pozostają także w latach 30-tych.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Nieduża wieś o układzie wielodrożnym z przebiegającą przez środek gruntową drogą, położona w malowniczym otoczeniu pagórków. Relikty folwarku z zachowanymi niektórymi budynkami gospodarczymi, w tym z starym spichlerzem. Z pierwotnej siedziby pozostały jedynie ślady fundamentów. Do folwarku prowadzi częściowo zachowana aleja. Całość posiada jednak pewne walory krajobrazowe, toteż winna być uzupełniona stosowną zabudową (np. niską, z dwuspadowymi dachami o pokryciu ceramicznym).

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				96		
1830		24	Wiatrak	156*		
1845		27	Wiatrak	173*		

1871		23		109		59
1895	28	17		89	245	80
1902					245	
1905					253	
1909	28			74	251	93
1912				82	226	86
1922				77		124
1926				82	224	92
1930				82	224	92

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "K" ochrony konserwatorskiej dla wsi ze względu na jej walory krajobrazowe.

Zaleca się dostosować nową zabudowę skalą i gabarytem do istniejącej, wprowadzając budynki maksymalnie dwukondygnacyjne, o dachach dwuspadowych o jednakowym nachyleniu połaci.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "E" - ochrony ekspozycji.

Obszarem obejmuje ona teren na północny zachód od folwarku, o interesującej rzeźbie terenu.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

Folwark

1. Spichlerz I, folwark, mur., ok. poł. XIX
2. Dom mieszkalny nr 22, mur., ok. 1915
3. Oficyna mieszkalna nr 21, mur., 1 poł. XIX, XX
4. Spichlerz II, folwark, mur., 1 poł. XIX, pocz. XX

Zabudowa wsi

5. Dom mieszkalny nr 5, mur., ok. 1915
6. Dom mieszkalny nr 9, szach., ok. poł. XIX
7. Dom mieszkalny nr 17, mur., ok. 1890.

ŁOSICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Besconici ? - 1253, Ylyaskcewicz - 1364 r., Yliaschowicz - 1448 r., Yliaschwitz - 1480 r. W czasach nowożytnych Loischwitz (z oboczną Uloischiwtz) do 1938 r., kiedy zmiana na Rahwinkel - do 1945 r., potem - Łosice.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Uloischwitz traktuje Adamy jako nazwę wywodzącą się ze starostwaiańskiego; pochodzi ona od rój – niem. Bienenschwarm i ul - Bienenstock, zatem: Loischwitz czy też Uloischwitz możnaby tłumaczyć na niemiecki jako Bienenstocplatz - pasiaka.

1.3.

Historia wsi i dóbr

W dokumencie z 1253 r. mowa o miejscowości Besconici, być może chodzi tu o Łosice. Wieś założona prawdopodobnie na prawie niemieckim, był w niej wówczas już folwark. Dziesięciny zaś należały od 1253 r. do klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu. W średniowieczu spośród właścicieli znani jedynie: Walther von Ylyaskewicz, wymieniony w 1346 r.; kupił wówczas młyn. W 1448 r. - Mattis Medzelak i jego żona Prisca w związku z opłatą czynszów dla klasztoru. W 1480 r. - Barbara Martha von Medzilach, która scedowała swe prawa do Łosic na męża.

W czasach nowożytnych właścicielami dóbr w Łosicach są: w 1596 r. Fridrich von Nassengriff (zwany Bredetzky lub Breditzki), w 1599 i 1602 r. - von Palinofsky (palinowski), w 1602 r, Hans von Gaffron, w 1653 r. - nieokreślony z imienia von Dreski, w 1700 r. - Hans Georg von Dreski, w 1705 r. - Kaspar Albert von Dreski, w latach 1716-1763 Joachim Tobias von Elsner, w 1781 r., - Anton Gottlieb von Studnitz, w 1838 r. - Karl Wilhelm Ernst von Schuba, w 1839 r. - Appler, potem zaś księżę Wilhelm von Braunschweig. W XX w., a zapewne i wcześniej są przekazane w dzierżawę, wraz z dobrami w Dąbrowicy i Budziwojowicach - 1909 - Fritzowi Ruprecht, w 1917 r. - Lotharowi Grundmann, ten ostatni trzymał je przynajmniej do lat 30-tych.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Niewielka wieś o charakterze osady folwarcznej, dość znacznie zdegradowana. Zabudowania folwarczne i siedziba zachowane z niedużym parkowym zagospodarowaniem za dworem. Przed dworem ślady podjazdu z lipą i kasztanowcem. Fasadę zaścianka współczesny szpaler z srebrnych świerków. Za dworem staw z wierzbą zwisła, stare jesiony i lipy. Drzewostan poprzerastany samosiewami drzew liściastych i zagajnikiem olszowym - teren ten zasługuje na ochronę konserwatorską.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				104		
1830		18		146*		
1845		19		155*		
1871		10		65		130

1895	25	11		57	230	155
1905	25	11	Gorzelnia	62	230	108
1909			Gorzelnia		392	
1922					338	
1926			Gorzelnia		303	
1930					303	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2. Określanie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona pałac z parkiem i folwarkiem w jego granicach z pocz. XX w. Dobry stan utrzymania obiektu wymaga jedynie bieżącej opieki ze strony właściciela.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w Branicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1253 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dwór, ob. dom mieszkalny i biura, nr 11, A.R. Wrocław, mur., k. XVIII, XIX, pocz. XX.
2. Dom mieszkalny nr 3, szach., ok. 1890, XX
3. Dom mieszkalny nr 7, mur., 2 poł. XIX, XX

2.3.

Stanowiska archeologiczne

72. Osada - kultura łużycka
osada - pradzieje
osada - wczesne średniowiecze
nr AZP 1/23
nr obszaru AZP 78-30
73. Ślad osadniczy - epoka brązu
nr AZP 1/62
nr obszaru AZP 77-30
74. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 2/63
nr obszaru AZP 77-30
75. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 3/64
nr obszaru AZP 77-30
76. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 4/65
nr obszaru AZP 77-30

ŁOZINA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Lossina - 1201 r. , Lozina - 1204 r., Lossina - 1253 r., i 1254 r., Lozina - 1259 r., Locina i Lossina - 1259 r., Lossen - 1355 r., Lossin - 1397 r., Lossina - 1318 i 1376. W czasach nowożytnych, w XIX w. i do 1945 r. - Lossen; po 1945 r. – Łozina.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Badacze niemieccy zgodnie wywodzą tę nazwę od lasu czy roślin. Adamy nadto wskazuje na starosłowiańską proveniencję słowa Lossina (w znaczeniu niemieckim - Heidendorf),

1.3.

Historia wsi i dóbr

Klasztor św. Wincentego we Wrocławiu uzyskał wieś pomiędzy r. 1149 a 1201 i następnie został tam erygowany kościół. W 1204 r. otrzymał klasztor od księcia tzw. "podworowe"; w 1253 r. klasztor jest wymieniany jako właściciel dziesięcin z Łoziny. W 1259 r. klasztor otrzymał od księcia Henryka III pozwolenie na lokację Łoziny na prawie średzkim w zamian za coroczne czynsze. Książę zwolnił wówczas wieś z wszystkich dotychczasowych obciążeń wynikających z wcześniej obowiązującego prawa polskiego i zawarował sobie jedynie prawo do jurysdykcji wyższego stopnia. Tak więc należała Łozina do klasztoru św. Wincentego od początku XIII w. aż do kasacji zakonu 19 listopada 1810 r. Przejął ją następnie fiskus królewski, by następnie sprzedać wraz z dobrami w Tokarach kupcowi Juettnerowi z Wrocławia. Dobra należały do jego syna Ernsta Juettnera do 1843 r., który sprzedał je wówczas baronowi von Luttwitz auf Hartlieb; następnie przeszły na jego syna Wolfa von Luettwitz. Następnie dobra stanowią, podobnie jak większość okolicznych, własność króla Saksonii i są dzierżawione: w 1902 r. przez Georga Muellera (do ok. 1930), od ok. 1930 przez Mathiasa Schreiberera.

1.4.

Historia kościołów i cmentarzy

Kościół katolicki, parafialny, p.w. Wniebowzięcia NMPanny.

Pierwotny kościół w Łozinie został wzniesiony zaraz po pozyskaniu jej przez klasztor św. Wincentego, tj. pomiędzy r. 1149 a 1201. W 1201 r. jest po raz pierwszy wymieniony p.w. NMPanny. Z klasztorem był związany niejako personalnie; obsługiwali go bracia zakonni. W 1487 r. zostało odnowione prawo patronatu klasztoru nad kościołem. Z tego i wcześniejszych czasów znani są następujący jego duchowni: w 1253 - Bartholomeus, w 1283 - Smiko, 1318, 1825, 1327 - Albert, w 1355 - Johann Pilsner, w 1356 r. - Michael von Lypa; w tym samym roku nadto Johann Knyl; w 1393 r. - Michael Seidel, w 1423 r. - Franz Sueno, ponownie Michael Seidel w r. 1416 i 1417. W latach 1419-1423 Nikolaus Lemann, w 1419 - Nikolaus von Bunzalu, Franz von Surno w 1420 r., Jakob Fortunae w 1421; Nicolaus Lemann w 1423, Martin von Kamenz w 1423 r., Johann Steinkeller - w 1449.

Ten pierwszy kościół był zapewne drewniany nim zastąpiono go w 1517 r. murowanym z cegły. Posiadał on jednak drewnianą dzwonnice przy pn.-zach. narożu. W pocz. XIX w., otrzymał nową masywną wieżę dzwonną. Po kasacji zakonu kościół przeszedł w zarząd państwa. W 1898 r. ufundowano i wstawiono nowe organy. Po zakończeniu I wojny światowej kościół zelektryfikowano, zmieniając również napęd instrumentu. Otaczający kościół cmentarz, na niewielkim wzniesieniu, zapewne również o średniowiecznej proveniencji.

Kościół ewangelicki, obecnie katolicki, filialny, p.w. Matki Boskiej Bolesnej.

Zbudowany na mocy konwencji altransztadzkiej z 1709 r. Gmina protestancka była wówczas na tym terenie liczna; należeli do niej właściciele 18 okolicznych dóbr rycerskich jako deputowani. Nim jednak powstał, w 1713 r., nabożeństwa odprawiano w kaplicy. W 1776 r. dobudowano doń wieżę nad zakrystią. Z rozległego cmentarza założonego w czasach budowy kościoła i poszerzonego w XIX w., zachowały się do dziś jedynie relikty układu zieleni wysokiej.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Z pierwotnej ulicówki wykształcił się w łozinie układ wielodrożny z trójkątnym nawsiem utworzonym przy rozwidleniu dróg. Z założenia folwarcznego pozostały jedynie rozparcelowane resztki. Zabudowa wsi niejednolita i generalnie mało interesująca z punktu widzenia konserwatorskiego. Na uwagę zasługują jedynie pojedyncze obiekty. Enklawy, które winny podlegać ochronie to teren obu cmentarzy przykościelnych. Cała zaś miejscowość wykazuje pewne walory krajobrazowe, zwłaszcza dwie dominanty - bryły kościołów z wieżami widocznymi z wielu oddalonych od wsi punktów.

1.6.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784			Wiatrak	169		
1830		51		327*		
1845		52		342		
1871		50		295		75
1895	271	46		255	295	147
1905	272			245	295	144
1912					350	
1917				231	350	126
1926				263	345	135
1930				263	345	135

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Objęto nią dwa obszary obu kościołów wraz z cmentarzami przykościelnymi. Zaleca się utrzymanie ich układu planistycznego i uzupełnianie nasadzeń, zwłaszcza na cmentarzu przy kościele filialnym.

2.1.2

Wyznaczono atrefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona obszar wsi w granicach nowożytnego siedliska. Zaleca się utrzymanie obecnych dominant - kościołów z wieżami. Nowa zabudowa winna się ograniczać maksymalnie do dwu kondygnacji z dachem dwu lub czterospadowym.

2.1.3.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1201 r.

2.1.4.

Wyznaczono strefę "W" - ochrony konserwatorskiej archeologicznej dla stanowiska:

85. Grodzisko - wczesne średniowiecze

nr AZP 13/54

nr obszaru AZP 77-30

Stanowisko położone 1,5 km na południe od wsi, przy drodze do Wrocławia z silnie zarysowanym wałem ziemnym.

Grodzisko wpisane do rejestru zabytków województwa wrocławskiego pod nr KL 1/121/64 40/Arch./64, dnia 7.IX.1964 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii, mur., XV/XVI, k. XVII w., nr rejestru zabytków 1204 z dnia 15.XII.1964 r.
2. Kaplica cmentarna przy kościele parafialnym, mur., XIX/XX
3. Kościół filialny pw. Matki Boskiej Bolesnej, mur., drew., poł. XVIII w., nr rejestru zabytków 1716 z dnia 20.VI.1966 r.
4. Kaplica przy kościele filialnym, mur., ok. 1890

Zabudowa wsi

5. Dom mieszkalny nr 5, mur., szach., ok. 1905
6. Dom mieszkalny nr 18, mur., ok. 1870
7. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 32, mur., 1902
8. Dom mieszkalny nr 42, mur., 1915
9. Dom mieszkalny nr 56, mur., ok. 1905
10. Dom mieszkalny nr 59, mur., ok. 1390
11. Dom mieszkalny nr 60, mur., ok. 1910-15
12. Dom mieszkalny nr 61, mur., ok. 1910-15

2.3.

Stanowiska archeologiczne

77. Osada - epoka brązu

nr AZP 1/39

nr obszaru AZP 77-30

78. Osada - kultura łużycka

osada - wczesne średniowiecze

nr AZP 2/40

nr obszaru AZP 77-30

79. Osada - wczesne średniowiecze

śląd osadniczy - średniowiecze

nr AZP 3/41

nr obszaru AZP 77-30

80. Osada - wczesne średniowiecze

śląd osadniczy - średniowiecze

nr AZP 4/42

- nr obszaru AZP 77-30
81. Osada - wczesne średniowiecze
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 5/31
nr obszaru AZP 77-29
82. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 14/51
nr obszaru AZP 77-30
83. Ślad osadniczy - pradzieje
nr AZP 15/52
nr obszaru AZP 77-30
84. Ślad osadniczy - pradzieje
nr AZP 16/53
nr obszaru AZP 77-30
85. Grodzisko - wczesne średniowiecze
nr AZP 13/54
nr obszaru AZP 77-30
Grodzisko wpisane do rejestru zabytków województwa wrocławskiego pod nr KL 1/121/64
40/Arch./64, dnia 7.IX.1964 r. Objęte strefą "W" ochrony konserwatorskiej.

MICHAŁOWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Michilwicz - 1402 r. W czasach nowożytnych Michelwitz i do 1945 r.; obecnie - Michałowice.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Od starostwianńskiego słowa Michałowicz, to zaś od imienia Michał.

1.3.

Historia wsi i dóbr

O średniowiecznej historii Michałowic niewiele wiadomo. W XVIII w. istniał tam już z pewnością folwark. W czasach nowożytnych właścicielami dóbr byli kolejno: w 1590 r. - Hans von Ohm, w 1612 r. - Christoph von Kessel, w 1617 r. - Laurentius Frytag, w 1638 r. - Hans Fridrich von Kessel, w 1641 r. - Christoph von Kessel, w 1649 r. - Nikolaus Ernst von Salisch, w 1708 r. - Christoph Wilhelm von Kessel, w latach 1712 - 1741 - Balthasar Ernst von Keltsch, w 1772 r. - Johann Sigismund von Keltsch, w 1775 r. - Leopold Sismund von Keltsch, niejaki Keiser w latach 1797 - 1806, Daniel ron Luebbers w 1806 r., inny von Luebbers w 1848 r., Leopold von Radowitz - Belgard do 1858 r., odtąd do 1862 r. - von Langendorf. Od 1862 r. Ernst Hellmich, od ok. 1902 r. - Kurt Hellmich - do lat 30-tych XX w.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Michałowice są niewielką wsią o układzie ulicówki z zabudową sytuowaną niejednolicie w stosunku do głównej drogi wiejskiej o historycznym przebiegu. Pośrodku wsi, przy tejże drodze zachowały się zabudowania gospodarcze folwarku i dom właściciela dóbr, obecnie zdegradowane, cały zaś folwark podzielony został pomiędzy kilku właścicieli. Nie przewiduje się strefy ochrony konserwatorskiej.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				81		
1830		18		128*		
1845		17	Browar, gorzelnia	134*		
1871		13		55		43
1895	19	10		64	119	50
1905	19	10		96	119	38
1912					152#	
1917				89	152#	28
1922				74	152#	29
1926				75	146#	40
1930				75	146#	40

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

dane dotyczą areału łącznie z dobrami chłopskimi w Kepis.

2.
Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.
Strefy ochrony konserwatorskiej.

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej .

2.2.
Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dom mieszkalny nr 4, mur,, ok. 1890
2. Dom mieszkalny nr 5 , mur., ok. 1905-10
3. Dom mieszkalny nr 8, mur., ok. 1890

MIRKÓW - część zwana Stary Mirków

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Miercowicz, Miekrowicz - 1295, Wyrckaw, Myrkaw - 1346, Mirco - 1351, Mirkowitz - 1403, Muerkau - 1785, 1803, 1817, 1837, Mirkau 1830 do 1945, potem Stary Mirków, obecnie Mirków.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa odimienna, od imienia Mirco.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Pierwotnie wolna wieś na prawie polskim, ponowna lokacja na prawie niemieckim, przed 1295 r., wtedy utworzenie sołectwa oraz założenie folwarku. W 1346 folwarkiem włada Poppo von Haugwitz, późniejsza właścicielka folwarku Margaretha von Hugwitz, cysterska z Trzebnicy, zapisała go konwentowi. W posiadaniu klasztoru do 1810 r. Po sekularyzacji wolne sołectwo, od 1876 r. włączone do majątku ziemskiego w Kamieniu. Należało do rodzin: Scholz 1814 - 1845, Henckel von Donnesmarck - 1876 i do Klitzingów do 1945 r. Nie wykluczone, że zachowane do dziś neogotyckie, ceglane budynki gospodarcze folwarku powstały równolegle z budową nowego pałacu w Kamieniu, ok. 1860 r. Dawny sołtysi dwór wznosi się na miejscu dziewiętnastowiecznego domu dla pracowników najemnych folwarku.

Gwałtowny rozwój Mirkowa, ale jego części położonej na północ od omawianej, związany był z bliskością Wrocławia i jest kontynuowany do dziś.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Około poł. XVIII w. była to owalnica z trzema stawami na wrzeciowatym nawsiu. Wyraźnie zarysowane siedlisko miało nieregularny zarys, który ograniczono na początku XIX w., kiedy to przez centrum nawsia przeprowadzono drogę, a jego skraje zabudowano. W rezultacie wieś przekształciła się w ulicówkę.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				122*		
1830		23		153*		
1837			Wiatrak, karczma, browar, gorzelnia, prasa olejowa	154*		
1845		21	Wiatrak, prasa olejowa	160*		
1867				179*		
1874		25		153	159	39
1887		27		227		
1898		25		197	208	
1908		22		192		
1921					237	

1926				226	243	
1931				222*		
1939				449	243	
1988		35g		1032		

* łączną liczbą ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.0.

Wyznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej dla wielokulturowego stanowiska archeologicznego nr:

86. Osada - mezolit

osada - kultura przeworska

grób szkieletowy - kultura przeworska

nr AZP 1/47

nr obszaru AZP 79-30

Stanowisko położone na terenie wsi, jest to osada mezolityczna i osada kultury przeworskiej i cmentarzysko tejże kultury. Najprawdopodobniej w większości zniszczone, istnieje jednak możliwość zachowania się osady mezolitycznej i cmentarzyska szkieletowego kultury przeworskiej.

Stanowisko o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1295 r.

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej dla zabudowy wsi.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dom mieszkalny nr 5, mur., 1929

2. Dom mieszkalny nr 7, mur., ok. 1870

3. Dom mieszkalny nr 14, ob. szkoła podstawowa, mur., ok. 1915

4. Dom mieszkalny nr 10, mur., ok. 1880

2.3.

Stanowiska archeologiczne

86. Osada - mezolit

osada - kultura przeworska

grób szkieletowy - kultura przeworska

nr AZP 1/47

nr obszaru AZP 79-30

Stanowisko o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

- 87. Ślad osadniczy - neolit
 - nr AZP 2/ 48
 - nr obszaru AZP 79-30
- 88. Ślad osadniczy - średniowiecze
 - nr AZP 3/49
 - nr obszaru AZP 79-30
- 89. Ślad osadniczy - średniowiecze
 - nr AZP 4/50
 - nr obszaru AZP 79-30

OLEŚNICZKA

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Olesnick, Oleśnik - 1193, Olssnich - 1200, Holesnicha Coseborii 1204, Olesniza - 1209, 1223, Olesnicz - 1250, 1300, Olesnicza 1258, parva Olesnicz - 1283, 1293, 1300, 1337, Kleinoelse - 1838, Oels Klein - 1785, 1803, Kleinoels - 1867, Klein Oels - 1888, 1837 do 1945, potem Oleśniczka.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Sazwa utworzona od nazwy drzewa - olszy lub też w związku z sąsiadującym ze wsią lasem.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wymieniona po raz pierwszy w 1193 r. w obrębie dóbr kanoników regularnych św. Augustyna na Piasku we Wrocławiu. Lecz według dokumentów weszła w skład dóbr opactwa już w roku jego założenia, 1138 jako dar Kozebora, krewnego Piotra Włosta. W latach 1200-1228 funkcjonującym na prawie polskim Oleśniczce zamieszkiwało niewielu chłopów. Wieś też nie miała w obrębie dóbr klasztornych większego znaczenia. W XIII w, konwent parokrotnie otrzymywał zezwolenie na przeprowadzenie lokacji na prawie niemieckim, ostatecznie dokonano jej najprawdopodobniej w 1284 r. Ok. 1250 istniał w Oleśniczce kościół wzniesiony przez augustianów ale w późniejszym czasie zaginął. W 1283 r, konwent traci wieś, odkupując ją ponownie w 1311 r. i dzierżąc nieprzerwanie do kasaty w 1810 r., kiedy to wieś przeszła na skarb państwa. W okresie 1830-1845 funkcjonowało w Oleśniczce wolne sołectwo. We wsi wytworzyła się silna warstwa kmieci, a jeszcze w połowie XVIII w. nie było w miejscowości folwarku, dochody klasztoru zasadały się na czynszu. Natomiast na początku XIX w. istniał tu pałac, to jest zapewne dom letni augustianów, choć nie wymienia się folwarku. Powstał on po 1810, a w 1834 r. został zlikwidowany. Nowy folwark o tej samej co miejscowość nazwie, założona na wschód od niej, przy drodze do Piskowej. Powstał on z fundacji ówczesnych właścicieli Oleśniczki, książąt brunszwicko - oleśnickich, a następnie przeszedł we władanie króla saskiego. W 1937 r. folwark ów rozparcelowano.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Miejscowość o czytelnymi od poł.XVIII w. układzie ulicówki, czasowo wzbogacany o założenia folwarczne. Zabudowa wiejska o przeważającym typie zagród w układzie frankońskim, obecnie znacznie zredukowana. Dominują skromne budynki ceglane usytuowane szczytowo względem ulicy. Zachowany jest również folwark, położony obecnie poza granicami gminy Długosław.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1830		48		273*		
1837			Karczma	310*		
1845		54	2 karczmy	337*		
1867				380*		
1874		52		365	223	32
1887	374	50		368		38

1898		55		318	222	37
1908	373	56	Gospoda	285		37
1921				327	127	40
1926					205	
1930					156	
1931				361*		
1937					18	
1939			Młyn	360		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.0. Wyznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej dla stanowiska archeologicznego nr:

90. Cmentarzysko kurhanowe - wczesna epoka brązu
nr AZP - brak

Położone w lesie, ok 500 m. na południowy wschód od wsi. Cenny przykład cmentarzyska datowanego na wczesną epokę brązu. Wydzielającego się w terenie czytelnymi kopcami ziemnymi o kolistym kształcie i wysokości ok. 1,5 m. Stanowisko wpisane do rejestru zabytków pod nr 269/Arch/67 KL II-1/35/67, dnia 8.IV.1967 r. Zaleca się opracowanie dla stanowiska specjalnego rodzaju gospodarki leśnej.

2.1.1. Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1278 r.

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej dla zabudowy wsi.

2.2. Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dom mieszkalny nr 17, mur., 1891
2. Dom mieszkalny nr 20, mur., ok. 1890
3. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 22, mur., ok. 1880-90
4. Dom mieszkalny nr 27, mur., 1880-1890
5. Dom mieszkalny nr 37, mur., ok. 1890
6. Dom mieszkalny nr 38, mur., ok. 1910
7. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 48, mur., ok. 1880

2.3. Stanowiska archeologiczne

90. Cmentarzysko kurhanowe - wczesna epoka brązu
nr AZP - brak

Stanowisko wpisane do rejestru zabytków pod nr 269/Arch/67 KL II-1/35/67. Dla cmentarzyska wyznaczono strefę "A" i "W".

PASIKUROWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Passicurowicz - 1332 r. i 1339 r., Pastorowicz - 1335 r., Paschkerwicz - 1406 r., także Pazikurowiz, Paschkerwiz - 1803 r.; potem do 1945 r. - Paschkerwitz. Od 1945 r. - Pasikurowice.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Pastorowicz - starosłowiańskie od pasterza (prawdopodobnie pierwotna forma pasterzowice; niemieckie - Hirt, Hirtendorf).

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wieś założona na prawie niemieckim. W 1339 r. wymieniony w dokumencie Jakob, sołtys wsi. Istniał już wówczas folwark. Spośród właścicieli są znani: w 1332 r. - wdowa Methildis von Wiesenburg; posiadała ona również dożywotnie wyższe prawa do wsi. W 1400 r. - Hans Nassenguese, w 1405 r. - Thomko zwany Thomschik Tammenfeld.

Udziały w czynszach z Pasikurowic mieli dzwonnicy katedralni z Wrocławia. W czasach nowożytnych dobra należały do: Melchiora von Kottwiza w latach 1596-1617. George Alberta von Hoernig w 1638 r., von Helmricha w 1654 r., Karla Friedricha von Hoernig w 1673 r., innego von Helmricha w 1743 r., od 1770 r. - do Baltasara Ernsta von Keltsch, w 1830 r. do barona von Luettwiza. Zapewne z rąk jego spadkobierców wykupili dobra bracia Schoeller & C.o.G.m.B.H. i w ich rękach pozostawały one od pocz. XX w. do 1945 r.

1.4.

Historia kościoła

Kościół filialny p.w. św. Józefa. Pierwotny został uposażony prawdopodobnie wkrótce po założeniu wsi na prawie niemieckim; został jednak dokumetarnie wymieniony po raz pierwszy w 1325 r. i podlegał w 1335 i 1378 r. archiprezbiterowi z Trzebnicy. Późniejszy, wzniesiony w 1530 r. i całkowicie przebudowany w 1839 r., być może z wykorzystaniem części murów wcześniejszej budowli, ewangelicy. Poddany gruntownym pracom restauratorskim w latach 1972-1973 (wymiana stropów oraz drewnianych elementów wyposażenia wnętrza) oraz w latach 1976-1977 (wymiana empor, boazerii i założenie nowej instalacji elektrycznej). Kościół otacza teren splantowanego cmentarza o średniowiecznej zapewne proveniencji.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Rozwinięta wieś o układzie wielodrożnym, którego historyczną bazą była ulicówka z owalnym rozwidleniem głównej drogi wiejskiej wokół kościoła.

Zabudowania folwarczne na północny wschód od kościoła - obecnie zdegradowane z szczątkowo zachowanym układem zieleni. Na ochronę zasługuje centrum wsi z kościołem i niewielkim placem z dębami i krzyżem pokutnym. Dawny cmentarz ewangelicki zachował krzyżowy układ dróg obsadzonych lipami. Przed cmentarzem pomnik poległych w I wojnie.

1.6.**Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.**

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784			2 wiatraki	229		
1803			2 wiatraki			
1830		55	2 wiatraki, torfiarnia	363		
1845		68		407		
1871		65		400		104
1895	325	64	Budynki stacji	368	398	108
1902					393	
1905	325	70		413	398	82
1909					391	
1917				420	391	100
1922				441	391	133
1926				453	391	135
1930				453	391	135

2.**Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.****2.1.****Strefy ochrony konserwatorskiej.****2.1.0.****Wyznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej dla stanowisk archeologicznych nr :****91. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka**

ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 1/58

nr obszaru AZP 77-29

Stanowisko położone na północny wschód od wsi, 500 m od w kierunku północno-wschodnim od skrzyżowania torów z drogą do Bukowiny, zagrożone pracami polowymi.

Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

92. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka

ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 2/59

nr obszaru AZP 77-29

Stanowisko położone ok. 250 m, na północny wschód od skrzyżowania torów kolejowych z drogą do Bukowiny.

Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, zagrożone pracami polowymi, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków .

97. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka

nr AZP 13/52

nr obszaru AZP 78-29

Stanowisko położone w północnej części wsi, pomiędzy drogą do Bukowiny a torami kolejowymi.

Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

2.1.1.**Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej**

Obejmuje ona teren kościoła z cmentarzem przykościelnym i placem przed wejściem do kościoła z okazałym dębem i krzyżem pokutnym.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1332 r.

2.2.**Wykaz zabytków architektury i budownictwa:**

1. Kościół p.w. św. Józefa, mur., 1839
2. Dom mieszkalny nr 13, mur., ok. 1910-15
3. Dom mieszkalny nr 28, mur., szach., pocz. XX
4. Dom mieszkalny nr 58, mur., ok. 1910
5. Dom mieszkalny nr 59, mur., ok. 1915
6. Dom mieszkalny nr 60, mur., ok. 1915-20
7. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 72, mur., ok. 1905-10
8. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 73, mur., ok. 1905-10

2.3.**Stanowiska archeologiczne**

91. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 1/58
nr obszaru AZP 77-29
Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.
Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.
92. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 2/59
nr obszaru AZP 77-29
Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.
Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.
93. Osada - wczesne średniowiecze
nr AZP 3/60
nr obszaru AZP 77-29
94. Osada - wczesne średniowiecze
nr AZP 4/61
nr obszaru AZP 77-29
95. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 5/62
nr obszaru AZP 77-29
96. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 6/63
nr obszaru AZP 77-29
97. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka
nr AZP 13/52
nr obszaru AZP 78-29
Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

98. Osada - średniowiecze

nr AZP 14/53

nr obszaru AZP 78-29

99. Ślad osadniczy - II okres epoki brązu

nr AZP 12/51

nr obszaru AZP 78-29

100. Ślad osadniczy - wczesne średniowiecze

nr AZP 15/54

nr obszaru AZP 78-29

PIECOWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Pecare 1254, Piecowice 1552, Doerrendorf 1720, 1765, Doerndorf 1765 - 1945, potem Piecowice.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa Piecowice utworzono od czynności pieczenia.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wzmiankowana w 1254, zapewne już z folwarkiem, nie wiadomo kiedy przeniesiona na prawo niemieckie, jako pierwsi właściciele dóbr i folwarku znani są przedstawiciele rodu von Reibnitz (2 poł. XVII w.). Następnie von Reinbaben, 1691, 1700, von Wuttgenau 1740, 1753, 1765, von Koschembar, ok. 1780, von Rorcade 1814, hrabiowie York von Wartenberg ze Śliwic, 1818 - 1945. Na początku XVIII w. niewątpliwie istniał jakiś dwór, gdyż Piecowice były siedzibą odrębnej linii rodu Reinbabenów. Dwór ten istniał jeszcze ok. 1826 r. Po wejściu w skład dóbr hrabiów York von Wartenberg folwark utracił niezależność i od 1894 r. należał do majoratu z siedzibą w Śliwicach. Nie wykluczone, że został wówczas przebudowany, obecnie brak jego śladów.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Wieś typu ulicówki z folwarkiem w południowej części. W XIX w. układ ten rozwinął się w wielodrożny, zachowany do dziś. Przy drodze do Kiełczowa teren po wyburzonej cegielni. Zróżnicowana zabudowa wsi, w dużym stopniu wymieniona na współczesną, nie tworzy interesujących układów przestrzennych. Folwark założono na planie czworoboku, na jego terenie stoi budynek parowej gorzelnii wymienionej w 1886 r.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				138*		
1830		34	Browar, cegielnia	221*		
1837			Karczma, browar, gorzelnia, cegielnia	219*		
1845		34	2 młyny, cegielnia, gorzelnia, browar	234*		
1848				284*		
1867				283*		
1874		32		198	345	105
1887	156	31	Gorzelnia parowa, młyn parowy	159		129
1898		27		148		125
1908		26	Cegielnia	117		120
1917					405	

1922					411	
1926				116	388	184
1931				299*		
1939	501			228	388	
1988		17g		355		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

g liczba gospodarstw

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych, ochrona konserwatorska.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1364 r.

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej dla zabudowy wsi.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Gorzelnia, nr 22 , mur., przed 1886, ok. 1925
2. Komin gorzelnii, mur., ok. 1925

2.3.

Stanowiska archeologiczne

101. Ślad osadniczy - pradzieje
śląd osadniczy - wczesne średniowiecze
nr AZP 1/46
nr obszaru AZP 79-30

PIETRZYKOWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Petricowicz, Petirkowicz - 1300, Petrowitcz - 1337, Peterwitz - 1638, Peterwic - 1666, Klein Peterwitz - 1720 do 1945, potem Pietrzykowice.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Od imienia Piotr.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Pierwotnie wieś rodowa na prawie polskim. W latach ok. 1300 do 1810 r. należała do dóbr biskupstwa wrocławskiego. Istniało też na ich terenie sołectwo, utworzone w trakcie przeniesienia lokacji na prawo niemieckie. W latach ok. 1765-1837 we wsi znajdowały się 3-4 gospodarstwa kmiecie i 11 zagrodniczych. Po sekularyzacji wieś przeszła w zarząd skarbu, a sołectwo miało status sołectwa wolnego, a w drugiej poł. XIX w. - dziedzicznego. W latach 1876-1937 należało ono do rodziny Pietrusky. Z sołectwem związany był folwark oraz niewielki park.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Już w XVIII w. był to układ wielodrożny z siedliskiem o nieregularnym zarysie. W II poł. XIX w. w centrum wsi powstał folwark, a po jego północnej stronie niewielki park. Na terenie siedliska usytuowane były nieliczne i odsunięte od siebie zagrody frankońskie skupione przy głównej ulicy wiejskiej. Obecnie zachowane zabudowania powstały w 3 i 4 ćw. XIX w. za wyjątkiem jednego domu z 1828 r. Współcześnie siedlisko jest zredukowane do działek budowlanych skupionych przy głównej drodze i drodze do Śliwic. Folwark nie istnieje, w krajobrazie wsi czytelny jest maszyn drzewostanu niewielkiego parku. Droga ze Śliwic do Pietrzykowic obsadzona szpalerem lip.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				114*		
1830		21	Gorzelnia	129*		
1837			Gorzelnia	135*		
1845		21	Prasa olejowa, gospoda	146*		
1867				167*		
1874		26		164	152	
1887	225	25		149		
1898		21		144		
1908		20		119		
1909					178	
1921					169	
1926				139		

1931				140*		
1937					169	
1939	225			128		
1988		11g		257		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej, ochronie podlega przebiegająca przez wieś aleja.

2.2. Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dom mieszkalny nr 2, mur., 1870
2. Dom mieszkalny nr 3, mur., ok. 1860
3. Dom mieszkalny nr 4, mur., ok. 1880
4. Dom mieszkalny nr 7, mur., ok. 1890
5. Dom mieszkalny nr 12, mur., ok. 1890

2.3. Stanowiska archeologiczne

102. Osada - XIV w.
nr AZP 1/40
nr obszaru AZP 79-30
patrz stanowisko nr 144 w Śliwicach

PRUSZOWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Brosowici - 1153?, 1253, Brosicz 1339, 1455, Brusewitz ok. 1750, Bruschwitz 1720-1935, Gross Bruschwitz 1935, Gross Moevengrund 1935-1945, potem - Pruszwice.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa dzierżawcza od imienia Brosow lub też od słowa Brzoza.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wzmiankowana po raz pierwszy w 1153?, a z pewnością w 1253 r., w trakcie przenoszenia na prawo niemieckie, przed 1295 r., założono folwark.

Znani właściciele folwarku i dóbr pochodzili z rodzin: von Brosicz 1339, 1445, 1483, von Fuerst von Kupferberg 1574, von Gaffron und Nieder Stradam, ok. 1590-1610, von Eben 1610-12, von Reinbaben 1613, 1617, von Leitsch - zastawnik z 1630 r., von Waldau 1637, von Gan 1664, 1689, von Randaw 1700, von Logau 1701, hrabiowie von Salisch und Grossgraben 1709, von Magir 1718, von Saliach und Grossgraben 1720-1779, hrabiowie von Stachwitz 1779-1945. W 1782 r. w Pruszwicach, Ramiszowie i Kiełczowie utworzono majorat z siedzibą w Pruszwicach.

Obecny dwór powstał po 1720 r. i był użytkowany tylko okresowo. W 1779 r. przebudowano wnętrza, następne przebudowy to pocz. XIX, ok. 1880 i lata 1905-8. W okresie międzywojennym przy rozdrożu na północ od założenia pałacowego istniała bażaniarnia, obecnie zlikwidowana.

Ok poł. XVIII w. na zachód od pałacu znajdował się regularny ogród założony na planie wydłużonego prostokąta. W centrum na osi pałacu biegła szeroka aleja z dwoma basenami. Po obu jej stronach założono zróżnicowane partery. Na zachodnim krańcu ogrodu wzniesiono naprzeciw siebie oranżerię i salę ogrodową. Ogród otoczony drewnianym ogrodzeniem z murowanymi dekoracyjnymi słupami w części zachodniej.

Na folwarku położonym po wschodniej stronie pałacu wzniesiono zabudowania o konstrukcji szkieletowej. Przed 1826 r. na miejscu ogrodu ozdobnego istniał już park zajmujący większy teren na północ od ogrodu i ograniczony od zachodu nową drogą. Ten zarys parku powiększono jeszcze na przełomie XIX i XX w. o część folwarku zachował się do dziś. Ok. 1826 r. na wschód od majdanu znajdował się duży staw rybny, osuszony w na pocz. XX w.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Układ dróg w poł. XVIII w. był inny niż obecny. W kierunku Ramiszowa prowadziły dwie równoległe drogi, połączone od wschodu prostopadłą do nich drogą wiodącą w kierunku Zakrzowa. Główna część zabudowa grupowała się przy południowej drodze. Był to układ wielodrożny z folwarkiem, pałacem i parkiem. Współcześnie siedlisko jest ograniczone do działek budowlanych, a zróżnicowana zabudowa wsi nie tworzy interesujących układów przestrzennych.

1.5.**Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.**

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785			Wiatrak	121*		
1830		24	Młyn, cegielnia	182*		
1845		22	Gorzelnia, browar, wiatrak, cegielnia	192*		
1874		11		154	287	90
1887	18	22		146	287	46
1898	18	25		147	569	123
1908		22		120	569	137
1928				123		92
1937					516	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.0.

Wyznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej dla stanowisk archeologicznych nr :

103. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka

nr AZP 1/26

nr obszaru AZP 78-29

Stanowisko położone 500 m na południe od wsi, w lesie, przy drodze do Wrocławia.

Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków. Dla obrębu leśnego należy opracować operat jak dla gospodarstw specjalnego.

104. Cmentarzysko ciałopalne - kultura pomorska

nr AZP 2/27

nr obszaru AZP 78-29

Stanowisko w północnej części wsi.

Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Objęto nią teren zajmowany przez pałac, park i folwark w jego granicach z pocz. XX w. Zaleca się przeznaczenie do śmieci technicznej lub rozebranie współczesnych budynków wzniesiony na tym terenie.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1286 r.

2.2.**Wykaz zabytków architektury i budownictwa:**

1. Dwór, nr 27, Rolniczy Zakład Doświadczalny Akademii Rolniczej mur., szach., po 1720, pocz. XIX, ok. 1905-8, nr rejestru zabytków 647/W z dnia 28.VI.1990.

Zabudowa wsi

2. Dom mieszkalny nr 4, mur., ok. 1910
3. Dom mieszkalny nr 11, mur., ok. 1905-10
4. Dom mieszkalny nr 16, mur., ok. 1910
5. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 17, mur., 1910
6. Dom mieszkalny nr 20, mur., ok. 1905-10

2.3.**Stanowiska archeologiczne**

103. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka

nr AZP 1/26

nr obszaru AZP 78-29

Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

104. Cmentarzysko ciałopalne - kultura pomorska

nr AZP 2/27

nr obszaru AZP 78-29

Stanowisko o dużej wartości kulturowej i naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie stanowiska do rejestru zabytków.

105. Ślad osadniczy - pradzieje

nr AZP 6/31

nr obszaru AZP 78-29

106. Osada - średniowiecze

nr AZP 7/32

nr obszaru AZP 78-29

RAKÓW

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Rachowa - 1292, Rackaw - 1503, Rache - 1720, Rackau - 1765, Raake - 1720, 1785 do 1945, potem Raków.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwę utworzono od słowa rak, później niemczona.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wieś wymieniona w 1292, w związku z założeniem przez właścicieli rakowskich dóbr karczmy usytuowanej zbyt blisko Oleśniczki. Z nakazu księcia karczma ta została wkrótce zlikwidowana. Przeniesienie Rakowa na prawo niemieckie nastąpiło przed 1292 r. Wówczas to utworzono folwark. W tym czasie folwark należał do Jakuba zwanego Mendle, frankończyka (zasadźcy?). Od XVI w. był on własnością następujących rodzin: von Borschnitz - 1530, von Puster - 1661, von Guttig - 2 poł. XVII w., von Kessel - Zeusch z Głuchowa - ok. 1700 - do 1945 r. W 1771 r. z rakowskich dóbr utworzono majorat, w który w 1937 r. wcielono majątki ziemskie w Mydlicach i Nowym Dworze.

W czasach nowożytnych w obrębie majątku ziemskiego w Rakowie istniała siedziba szlachecka. W XVIII w., do 1771 r., była ona wykorzystywana przez przedstawicieli rodziny von Kessel zapewne tylko okresowo. Przebywali oni bowiem głównie na dworze drezdeńskim, a Raków był miejscem polowań, zwłaszcza że w tej okolicy jeszcze w 2 poł. XVII w. żyły liczne łosie. Po ustanowieniu majoratu wzniesiono ok. 1773 r. nowe założenie pałacowe składające się z pałacu oraz okazałego folwarku, jednolicie rozplanowanego, jak sugerowałoby to użyte względem niego przez Knie określenie Vorwerckshof. Pałac, jak można sądzić z zarysu jego rzutu - korpus z krótkimi baczными skrzydłami skierowanymi ku dziedzicznemu folwarcznemu, zależny był od wzorców francuskich w ich saskiej redakcji. Sugeruje to również architektura zachowanej bramy pałacowej ze słupami nakrytymi charakterystycznymi daszkami bliskimi formom pseudochińskich dachów tak często stosowanych w saskim, dojrzałym baroku. Przy pałacu założono ozdobny ogród, którego relikty można jeszcze odnaleźć w obrębie obecnego parku, kształtowanego w XIX w., Park ów przedstawiał się początkowo jako gęsto sadzone skupisko drzew z wewnętrzną, regularną polaną. Na północno zachodnim skraju parku wzniesiono w 2 ćw. XIX w. neoklasycystyczne mauzoleum rodzinne w formie antycznej świątyni typu prostylos z antami. Obecnie katolickiej kaplicy pomocniczej. Prócz tego zachowały się dwa skrzydła zabudowy folwarcznej, w ich pochodzącej z przełomu XIX na XX w. formie.

Przed 1926 r. przy drodze do Borowej założono bażanciarnię bez zabudowy towarzyszącej. W latach 1867-1926 areał dóbr przekraczał sześciokrotnie wielkości gruntów należących do wsi.

1.4.

Historia kościoła

Wymieniony po raz pierwszy w 1376 r. Od 1538 do 1945 protestancki. Do 1706 r. był kościołem filialnym parafii w Ligocie Małej, wówczas erygowano parafię, funkcjonującą do 1882 r., od kiedy to ze względu na nieobsadzenie stanowiska pastora była zarządzana przez pastora z Bykowa. Ponadto w Rakowie znajdował się dom parafialny, szkoła i cmentarz przy kościele, a później poza wsią. Stary kościół w Rakowie, o konstrukcji szkieletowej odnowiono w 1752 r. W 1791 r. została wystawiona murowana wieża, nakryta hełmem o formach, charakterystycznych dla środkowoeuropejskiego późnego baroku. Hełm był zwieńczony przedstawieniem dłoni z palcem skierowanym ku niebu. Według historyków

symbol ten odnosił się do faktu posiadania przez rodzinę von Kessel we wsi prawa sądu. Według zaś lokalnej tradycji miał upamiętniać zarazy, które w przeszłości wielokrotnie nawiedzały wieś. Kościół zburzono po 1945 r. W końcu XIX w. założono na południe od centrum wsi cmentarz wiejski, powiększony od wschodu w 1926 r., z zachowanymi do dziś nagrobkami.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Około poł. XVIII w. był już wykształcony obecny układ dróg. Siedlisko o zwartym kształcie wsi o typie ulicówki z zabudowaniami chłopskimi w części wschodniej, folwarkiem z pałacem w części zachodniej i kościołem otoczonym cmentarzem przykościelnym w centrum, na północ od głównej drogi. Do 1926 r. siedlisko rozrosło się, powstały nowe ulice o układzie wielodrożnym. Mimo to skromna zabudowa wsi wąsko i szerokofrontowa nie tworzyła ciekawszych układów przestrzennych. Współcześnie siedlisko uległo redukcji, podobnie jak i zabudowa. Na miejscu kościoła i cmentarza przykościelnego wzniesiono osiedle pracownicze. Z folwarku pozostały dwa skrzydła zabudowy, a z założenia pałacowo - parkowego o zachowanych granicach z mauzoleum. Zachował się również w niezmiennych granicach cmentarz poza wsią.

1.6.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785			Młyn	119*		
1830		31	Prasa olejowa, wiatrak	229*		
1837			Młyn, karczma, gorzelnia, browar, prasa olejowa	222*		
1845		31	Młyn, karczma, prasa olejowa, karczma, browar	253*		
1867				254*		
1874		29		174	333	73
1887	59	25	Młyn wodny i parowy	141		98
1898		21		149	386	102
1909	58	22		121	333	79
1926				138		89
1930					622	
1931				569*	622	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Obejmuje ona teren parku pałacowego wraz z mauzoleum - obecnie kaplica mszalna i folwarkiem.

W wypadku nowej zabudowy na tym terenie jest ona dopuszczalna jedynie na terenie folwarku i wymaga zgody Państwowej Służby Ochrony Zabytków odnośnie do jej formy i lokalizacji.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi - i dla jej przysiółka Ryków - Mydlice, w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1286 r.

2.1.3.

Wyznaczono strefę "W" ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego nr :

Raków - Nowy Dwór

109. Grodzisko stożkowate ? - średniowiecze

nr AZP - brak

stanowisko archiwalne bez numeru

nr mapy Muzeum Archeologiczne 2414, 2829

Stanowisko położone w lesie, na niewielkim wzniesieniu, 300 m. na zachód od wsi.

Do chwili przeprowadzenia badań sondażowych stanowisko objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Mauzoleum rodzinne, ob. kaplica pomocnicza p.w. Matki Boskiej Różańcowej, mur., ok. 1820, ok. 1860
2. Brama wjazdowa na podjazd pałacu, 1773 r.
3. Dom mieszkalny nr 10-11, mur., ok. 1905-10
4. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 12, mur., drewn., ok. 1850
5. Willa nr 13, mur., 1930
6. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 16, mur., ok. 1905
7. Dom mieszkalny nr 27, mur., ok. 1920

2.3.

Stanowiska archeologiczne

Na obszarze przysiółka Raków - Nowy Dwór

107. Ślad osadniczy - II okres brązu

nr AZP - brak

stanowisko archiwalne

nr mapy Muzeum Archeologiczne 2414, 2829

108. Cmentarzysko ciałopalne

nr AZP - brak

stanowisko archiwalne

nr mapy Muzeum Archeologiczne 2414, 2829

109. Grodzisko stożkowate ? - średniowiecze

nr AZP - brak

stanowisko archiwalne bez numeru

nr mapy Muzeum Archeologiczne 2414, 2829

Do chwili przeprowadzenia badań sondażowych stanowisko objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

MYDLICE - przysiółek Rakowa**1.****1.1.****Dawne nazwy miejscowości**

Medar - 1288, Medlicz - 1407, Medlitz - 1720, 1765 - 1936, Meiler do 1945 r., potem Mydlice.

1.2.**Etymologia nazwy wsi**

Nazwa utworzona od zawodu jej mieszkańców - miodowarów.

1.3.**Historia wsi i dóbr**

Po raz pierwszy wzmiankowana w 1288 r., należała do dóbr książęcych i była wsią służebną. Nie wiadomo kiedy przeniesiona na prawo niemieckie, kiedy to założono folwark. W 1407 folwark należał do Fritschke von Melicz, a potem do rodzin: von Frobelwitz - 1617, 1635, von Mutschelwitz - 1641 - 1688, von Kessel - 1699, von Minkwitz, von Kessel od 1740, von Fehrentheil - 1765, a potem von Kessel und Zeusch w latach 1780-1945.

W XVIII w. w obrębie folwarku znajdował się dwór wymieniony jeszcze w 1837 r. Przed 1845 r. Mydlice przyłączono do majoratu w Rakowie, ale funkcjonowały jeszcze jako odrębne dobra. Samodzielność utraciły w 1937, po wcieleniu do rakowskiej ordynacji. Folwark i dwór w Mydliach zlikwidowano w latach 1898 - 1902.

1.4.**Układ przestrzenny wsi**

Ulicówka, z główną drogą załamana pod kątem prostym, z folwarkiem na północnym skraju wsi. Zabudowa skromna, nie tworząca interesujących układów przestrzennych, głównie z 4 ćw. XIX w., po folwarku nikłe ślady układu.

1.5.**Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.**

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				87*		
1830		22		122*		
1837			Prasa olejowa	121*		
1845		24	Prasa olejowa, gospoda	125*		
1867				136*		
1874		25		130	54	
1887	70	21		110		16
1898		18		95		12
1908		20		100		8
1939				81	54	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

g liczba gospodarstw

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1286 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 33, mur., XIX/XX
2. Dom mieszkalny nr 34, szach., ok. 1880
3. Dom mieszkalny nr 35, mur., ok. poł. XIX, pocz. XX
4. Dom mieszkalny nr 36, mur., ok. 1890
5. Dom mieszkalny nr 44-45, mur., 1892

NOWY DWÓR - przysiółek Rakowa

1 .

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Heuhof - 1765 - 1945, potem Nowy Dwór

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Od założenia nowego folwarku.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Początkowo należała do dóbr książęcych, od poł. XVIII w. własność rodzin: von Kessel 1753, von Dresky 1765, Kober 1814, von Kessel und Zeutsch z Rakowa od ok. 1830 do 1945 r. Przed 1837 r. dobra w Nowym Dworze przyłączono do dóbr w Rakowie, w 1937 wcielone do ordynacji w Rakowie. Sam folwark zlikwidowano przed 1926 r.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Niewielka ulicowa kolonia folwarczna z folwarkiem na wschodnim krańcu wsi. W porównaniu z poł. XVIII w. siedlisko ulegało od II poł. XIX stulecia ciągłej redukcji. Proces ten trwa do dziś, gdy ogranicza się ono do działek budowlanych. Zabudowa bez większej wartości historycznej.

1.5.**Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.**

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				52*		
1830		16		61*		
1837				73*		
1845		16		85*		
1867				80*		
1874		15		72	171	15
1887	21	18		56		18
1898	20	13		55	170	14
1908		9		41		7
1939				44	170	
1988		9g				

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

g liczba gospodarstw

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.2.**Wykaz zabytków architektury i budownictwa:**

1. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 7, mur., XIX/XX
2. Dom mieszkalny nr 9, mur., ok. 1890

RAMISZÓW

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Ramischau do ok. 1938 r., Fuerstengrund do 1945, odtąd Ramiszów

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nauka niemiecka wywodzi tę nazwę od bliżej nieokreślonego założyciela wsi - Ramolda. Pomimo niemieckiej proveniencji nazwę zmieniono jednak z końcem lat 30-tych XX w.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Znani nowożytni właściciele wsi: Friedrich von Puster - 1641 r., Hans von Kottulinski - 1661 r., von Zangen - 1720 r., von Salisch 1743 r., jego syn i wdowa po nim - 1777 r., von Strachwitz 1779 r., von Strachwitz 1785 r.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Brak konkretnego typu układu. Domy nieregularnie rozmieszczone wzdłuż szutrowych dróg, z których jedna o półkolistym przebiegu stanowiąca odnogę głównej zakreśla charakterystyczną pętlę. Układ ten nie wymaga specjalnej ochrony, zostawia się otwartą drogę dla ewentualnych jego korekt. Jednakże charakter zabudowy winien być kontrolowany. Wieś jest bowiem położona pośród rozległej równiny pól, widoczna z daleka ze wszystkich stron. Jej sylweta jest krajobrazowo nieobojętna także i z tego względu, że znajduje się na jednej z osi widokowych zespołu pałacowo parkowego w pobliskich Pawłowicach. Postuluje się wznoszenie domów o maksymalnej wysokości 2 kondygnacji o dwuspadowym dachu ceramicznym.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784			Wiatrak	126		
1803			Wiatrak			
1830		21		142		
1845		24	Wiatrak, gorzelnia, browar	139		
1871		21		135		52
1895	24	22		101		
1905		21				
1915				104		
1922				108		
1928				104		
1934				91		
1935				43		

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1 . Strefy ochrony konserwatorskiej.

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej.

2.2. Stanowiska archeologiczne

- 110. Osada - średniowiecze
nr AZP 2/36
nr obszaru AZP 78-29
- 111. Ślad osadniczy - pradzieje
nr AZP 3/37
nr obszaru AZP 78-29
- 112. Ślad osadniczy - kultura łużycka
nr AZP 4/38
nr obszaru AZP 78-29
- 113. Ślad osadniczy - epoka kamienia
śląd osadniczy - pradzieje
nr AZP 5/39
nr obszaru AZP 78-29

SIEDLEC

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Sedliska - 1303 r., Sedlitz - 1357 r., Szedelicz - 1393 r., Zedliz - 1784 r. i 1803 r., Zedlitz - do 1945 r., potem – Siedlec.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Wszystkie tego typu nazwy wywodzą się od czasownika "siedlić się" (osiadać).

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wieś założona na prawie niemieckim. Spośród jej właścicieli wymieniany Pilgrin (Peregrin) von Wiesenburg w r. 1357 czy też 1387; sprzedał on wówczas czynsze z Siedlca bliżej nieokreślonemu mieszczaninowi z Oleśnicy. Wydaje się, iż nie było jeszcze wówczas folwarku, wspomniany Pilgrin posiadał jedynie książęce prawa do wsi. W r. 1500 właścicielem jej był Sigmund von Prizelwiz, w r. 1570 - Nikolaus von Rhediger, w r. 1617 Balthasar von Rothkirch, w 1641 - George von Loewe, w latach 1651 - 1664 Balzer von Jaloski, w latach 1701 - 1720 Sylvius Friedrich von Frankenberg. Od r. 1774 aż do r. 1945 dobra w Siedlcu znajdowały się w rękach rodziny von Poser (w XX w. byli to: Konrad von Poser i Herbert von Poser).

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Jest to rozległa wieś o układzie wielodrożnym, który historycznie wykształcił się zapewne z ulicówki z owalnym rozwidleniem głównej drogi wiejskiej i rozbudowanym nawsiem. Przy wyjeździe z Siedlca do Pasikurowic, w zakolu drogi Pasikurowice - Godzieszowa, duże założenie pałacowo - parkowe z folwarkiem. Pałac zachował do chwili obecnej pierwotną wyraźnie klasycyzującą architekturę i zasadnicze elementy podziału elewacji. Mieści się w nim szkoła podstawowa. W otoczeniu park ze stawami podzielonymi systemem grobli, bardzo zaniedbany. Zabudowania folwarku użytkuje PGR. Wydaje się, iż z całej wsi ten właśnie zespół, tj. park z pałacem i folwark winny zostać otoczone ochroną.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1984				193		
1871		52		313		100
1895	285	50		296	598	117
1902					676	
1905	285	55		327	683	149
1909					691	
1917				330	691	158
1922				352	691	141
1930				376	691	171

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona pałac z parkiem i folwarkiem w jego granicach z pocz. XX w. Wszelka działalność budowlana na tym obszarze wymaga uprzedniej zgody Państwowej Służby Ochrony Zabytków. Zaleca się przeprowadzenie w parku prac renowacyjnych, w opraciu o zatwierdzoną przez PSOZ dokumentację. Szczególnie ważne jest przeprowadzenie przerwanych prac melioracyjnych.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1357 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Pałac, ob. szkoła podstawowa nr 61, mur., pocz. XX, nr rejestru zabytków 639/W z dnia i 6.V.1990

Zabudowa wsi

2. Pom mieszkalny nr 8 , mur. , ok. 1910
3. Dom mieszkalny nr 14, mur., 1908
4. Dom mieszkalny nr 16, mur., 1918
5. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 17, mur., ok. 1905-10
6. Dom mieszkalny nr 24, mur., ok. 1912-15
7. Dom mieszkalny nr 27, mur., ok. 1905-10
8. Dom mieszkalny nr 31, mur., 1930
9. Dom mieszkalny nr 38, mur., ok. 1890
10. Dom mieszkalny nr 41, mur., szach., drew., k. XIX
11. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 45, mur., 1912
12. Dom mieszkalny nr 49, mur., ok. 1912
13. Dom mieszkalny nr 59, mur., ok. 1890-1900
14. Dom mieszkalny nr 73, mur., 1912

2.2.1.

Inne elementy objęte ochroną konserwatorską

1. Park pałacowy, wpisany do rejestru zabytków pod nr 639/W, decyzja z dnia i 6.V.1990 r.

2.3.

Stanowiska archeologiczne

114. Osada - kultura łużycka
ślad osadniczy - pradzieje
osada - wczesne średniowiecze
nr AZP 1/37
nr obszaru AZP 77-29
115. Ślad osadniczy - kultura łużycka
osada - wczesny okres rzymski

- osada - wczesne średniowiecze
nr AZP 2/38
nr obszaru AZP 77-29
116. Osada - wczesne średniowiecze
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 3/39
nr obszaru AZP 77-29
117. Ślad osadniczy - epoka kamienia
osada - wczesne średniowiecze
nr AZP 4/40
nr obszaru AZP 77-29
118. Ślad osadniczy - pradzieje
nr AZP 9/45
nr obszaru AZP 77-29
119. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 10/46
nr obszaru AZP 77-29
120. Ślad osadniczy - pradzieje
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 11/47
nr obszaru AZP 77-29
121. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 13/49
nr obszaru AZP 77-29
122. Osada - XIV w.
nr AZP 15/51
nr obszaru AZP 77-29
123. Ślad osadniczy - wczesne średniowiecze
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 17/53
nr obszaru AZP 77-29
124. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 18/54
nr obszaru AZP 77-29
125. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 19/55
nr obszaru AZP 77-29
126. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 20/56
nr obszaru AZP 77-29
127. Ślad osadniczy - kultura przeworska
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 21/52
nr obszaru AZP 77-29

STĘPIN

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Stampin (1288), 1338 i 1376 r., Stampen - do 1945, odtąd Stępin.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nauka niemiecka wywodzi tę nazwę generalnie od lasu (por. niemieckie słowa Stockholz, Klashoelzer).

1.3.

Historia wsi i dóbr

Miejscowość o średniowiecznej proveniencji. W dokumencie z 1288 r., w którym mowa o założeniu kolegiaty Św. Krzyża we Wrocławiu, wymienione tutejsze probostwo należące dotąd do kościoła parafialnego w Oleśnicy. W latach 1338 i 1378 Stępin wymieniany w dokumentach jako założony na prawie niemieckim, lecz dokładnie nie wiadomo kiedy. W 1338 r. książę oleśnicki Konrad I odstąpił wieś Stampin wraz z sołectwem, prawem patronatu nad kościołem oraz wszelkie inne prawa książęce na tym terenie Konradowi von Borsnitz i Heinrichowi von Haugwitz. W tym czasie składała się ona z dwóch części: górnej i dolnej. W 1376 r. nabył ją Heinrich von Stampin. W czasach nowożytnych należała do Otto Heinricha von Reinbabena. W latach 1617-1624 do Sigismunda Moritza von Reinbabena. W 1666 r. do Sigismunda von Kletscha, w 1719 r. do von Gaffrona, w 1740 r. ponownie do Reinbabenów i znów do rodziny von Keltisch, zaś w 1784 r. do kapitana Schickfussa, a następnie jego spadkobierców. W 1905 r., dobra w Stępinie dzierżawione są przez Pauly-ego. W 1912 r. dzierżawa jest w rękach jego żony Marie i pozostaje w nich do 1926 r., kiedy to jej pełnomocnikiem zostaje Kurt Pauly. W 1930 r. dobra liczące 365 ha zostały podzielone na 10 mniejszych części o powierzchni od 25 do 60 ha., pośród różnych właścicieli.

1.4.

Historia kościoła i cmentarza

Kościół filialny p.w. narodzenia Matki Boskiej. Do 1338 nad kościołem patronat książęcy. Następnie prawo to przekazane kolejnym właścicielom wsi (rycerstwo). Obecna budowla pochodzi przypuszczalnie z XIV w., z pewnością zaś sprzed 1516 r. W XVI w. dobudowano zakrystię i kaplicę. W 1592 r. kościół przejęli protestanci. W 1725 r. nadbudowano gotycką wieżę. Remontowany w 1776 r. i w 1960 r. Po 1975 r. odsłonięto ceglany wątek murów spod tynków. Wystrój przeważnie XVIII-wieczny. Wokół kościoła niewielki cmentarz otoczony murem, od południa z bramą, przed którą grupa drzew.

1.5.

Układ przestrzenny wsi

Jest to rozwinięta wieś o układzie zasadniczym ulicówki z wykształconym wydłużonym, wrzecionowatym nawsiem, przedzielonym na trzy nierówne części przez drogi boczne. Część środkową zajmuje kościół z cmentarzem. Przy wjeździe do wsi od południa, na zachód od drogi leży rozległy folwark z pozostałościami zabudowań gospodarczych, wybrukowanym majdanem i kępą nasadzonych drzew, pośrodku których pierwotnie znajdował się zapewne dom zarządcy folwarku. Po tej samej stronie wzdłuż głównej drogi przez wieś w regularnym układzie duże zagrody chłopskie zabudowane w czworobok, z domami mieszkalnymi zwróconymi kalenicowo do drogi. Układ ten, czytelny na XVIII i XIX wiecznych, mapach zachował się w dużym stopniu do chwili obecnej i w pełni zastępuje na ochronę.

1.6.**Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.**

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				302		
1830		63	2 wiatraki	455		
1845		65		510*		
1871		60		446		149
1895	467	56		419	377	213
1902					421	
1905	483	60		406	377	186
1912					420	
1926					345	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2.**Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.****2.1.****Strefy ochrony konserwatorskiej.****2.1.1.****Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej**

Obejmuje ona wieś w granicach nowożytnego siedliska wraz z terenem folwarku. Zabudowa wsi zachowała do dziś właściwe proporcje odpowiednie dla stworzenia atmosfery wnętrza ruralistycznego ulicówki z nawsiem. Zaleca się aby nowa zabudowa dostosowała się wyglądem i gabarytami do istniejącej. Wymagane jest utrzymanie obecnej linii zabudowy i tradycji nakazującej wznoszenie domów mieszkalnych w części frontowej działki. Dopuszcza się maksimum dwie kondygnacje, bez wyniesionych piwnic, dachy dwu lub czterospadowe, dopuszczalne mansardowe. Zaleca się uzupełnienie nasadzeń aleji wzdłuż głównej drogi wiejskiej. Salka katechetyczna na tyłach kościoła jest formą kolidującą z wyważoną architekturą świątyni i winna być w przyszłości rozebrana.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1288 r.

2.2.**Wykaz zabytków architektury i budownictwa:**

1. Kościół filialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, mur., XIV, przed 1516, 1725 nadbudowa wieży, 1776 remont, nr rejestru zabytków 1583 z dnia 19.III.66.
2. Szkoła podstawowa, mur., ok. 1890
3. Dom mieszkalny nr nr 11 - 12 , mur., ok. 1890
4. Dom mieszkalny nr 13, mur., ok. 1890-1900
5. Dom mieszkalny nr 19, mur., ok. 1910
6. Dom mieszkalny nr 22, mur., ok.1905
7. Dom mieszkalny nr 54, mur., ok. 1900

8. Dom mieszkalny nr 59, mur., ok. 1915
9. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 63, mur., szach., 1 poł. XIX ok. 1890
10. Dom mieszkalny nr 64, mur., ok. poł. XIX, pocz. XX
11. Dom mieszkalny nr 66, mur., ok. 1890
12. Budynek gospodarczy nr 66, mur., XIX/XX
13. Dom mieszkalny nr 69, mur., ok. 1880
14. Dom mieszkalny nr 70, mur., pocz. XX
15. Dom mieszkalny nr 72-72a, mur., ok. 1880
16. Dom mieszkalny nr 75, mur., ok. 1880
17. Dom mieszkalny nr 77, mur., ok. 1912
18. Budynek gospodarczy nr 78, mur., 1894

2.3.

Stanowiska archeologiczne

128. Ślad osadniczy - pradzieje
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 4/1
nr obszaru AZP 78-31
129. Ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 5/2
nr obszaru AZP 78-31
130. Osada - pradzieje
osada - średniowiecze
nr AZP 6/6
nr obszaru AZP 78-31

SZCZODRE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Rastelwitz - 1315 - 1643, wieś zaginiona, Neudorf - 1516 - 1685, Sibyllenort - 1691, 1704, Sybillenorth - 1765, Sibillenort - 1814, Sybillenort - 1785, 1803 - do 1945, Sibyllenort 1898 – do 1945, potem Szczodre.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwę Sybillenorth utworzono na cześć żony księcia wirtembersko oleśnickiego Christiana Uliricha - Sybilli Marii, księżniczki Sachsen - Merseburg.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Początki Szczodrego związane są z dwiema wsiami, starszą Rastelwitz, wymieniona po raz pierwszy w 1315 r. i młodszą Neudorf, znaną dopiero od 1516. Rastelwitz miała być wsią z folwarkiem i szlachecką siedzibą, gniazdem rodowym rodziny von Rastelwitz. Neudorf miała folwark założony przez wrocławskich patrycjuszy. W czasie wojny 30-letniej obie wsie zniszczono, odbudowano tylko Neudorf, należący wówczas do rodziny von Gaffron. Niemieccy badacze nie są zgodni co do lokalizacji obu osad, choć przeważa zdanie, że Szczodre powstało na miejscu Neudorfu. Wsie te należały do rodzin: Bottner - 1516, Roth - 1517, von Borschnitz - 1528, Domping 1541-1571, von Hellmann - 1585, von Reinbaben – po 1602, 1631-53, von Gaffron - 1592, 1653, 1666, 1885. W 1685 r. dobra zakupił Christian Ulrich, książę wirtembersko – oleśnicki. Ze względów finansowych dobra w Szczodrem były wdzierżawiane w latach 1712-22, w 1824 r. weszły w skład książęcego majoratu ustanowionego przez księcia Fraderyka Wilhelma brunszwicko - oleśnickiego. Od lat trzydziestych XIX w. Szczodre było jego Śląską rezydencją. W 1884 r. dobra w Szczodrem przeszły na saską rodzinę królewską - król Albert (+ 1902). Po nim przejął majorat jego syn Fryderyk August III (+ 1932), który w 1918 r. uczynił ze Szczodrego swą rezydencją. W 1934 księżęta sascy i margrabiowie miśnieńscy opuszczają Szczodre przenosząc się do Drezna. Dobra pozostały w ich posiadaniu do 1945 r.

W latach 1685-1690 został wzniesiony w Szczodrem przez księcia Christina Uliricha okazały Lustschloss (letni pałac) przeznaczony dla jego małżonki. Barokowy pałac, 1792 r. przebudowano w stylu neoklasycyzmu. Wzniesiono przy nim nowe budynki, min. teatr, stajnię, wozownię i dom dla urzędników, wszystko o konstrukcji szkieletowej. Przebudowę założenia ukończono w 1805 r., a okazałe założenie już wtedy przyciągało licznych odwiedzających, przede wszystkim z Wrocławia.

Zasadnicza przebudowa i rozbudowa założenia przypadła na lata 1857-1887. Powstał wówczas z inicjatywy księcia Fryderyka Wilhelma okazały neogotycki pałac wzorowany na angielskim gotyku, charakteryzujący się rozczłonkowaniem bryły i malowniczością form architektonicznych. Pałac ten szybko uzyskał rangę najmodniejszej śląskiej rezydencji i był określany mianem "śląskiego Windsoru". Budowla kształtowana była etapami, przy czym nowe elementy dostosowano do istniejących. W rezultacie pałac mający około 100 metrów długości składał się z części centralnej wraz z skrzydłami; wschodnim, zachodnim i północnym. W prace budowlane zaangażowany był Carl Wolf (1820-1876), radca budowlany księcia brunszwicko - oleśnickiego, który współpracował z innym radcą budowlanym księcia - Oppermannem, o w dużym stopniu decydował sam książę. W latach trzydziestych XX w., ze względów finansowych wyburzono nieużytkowany od dawna teatr i budynki towarzyszące oraz łączniki pomiędzy skrzydłami a głównym korpusem pałacu. Wnętrza przystosowano do wynajęcia, prace prowadził architekt Bartsch. W latach 1934-1945 pałac dzierżawiła armia. Spłonął w 1945 r., ruiny istniały jeszcze w 1959 r., a wieża przetrwała do 1972 r. Ocalały jedynie duże fragmenty skrzydła wschodniego i niektóre budynki towarzyszące.

Przy letniej rezydencji, założono w XVII w. regularny ogród ozdobny, przekształcany w 1792 r. i ok. 1800. Zasadnicze przemiany z ogrodu w olbrzymi park naturalistyczny przypadły na 1853 r., kiedy to powstało założenie o powierzchni 150 ha., nie licząc otuliny. Projekt i realizacja były dziełem ogrodnika Eberta z Braunachweigu. Kolejne przekształcenie parku nastąpiło po 1894 r., wykonał je według swego pomysłu dyrektor królewskich ogrodów Bertram.

W poł. XVIII w. folwark obudowano budynkami o konstrukcji szkieletowej. Około 1826 - nowy układ budynków folwarcznych, nie wykluczone, że neoklasycystyczny dom administratora dóbr powstał już 2 ćw. XIX w. i został gruntownie odnowiony na pocz. XX w. Pozostałe zabudowania, m.in. budynek wodociągów parkowych, pochodzą głównie z 4 ćw. XIX w.

Ze względu na dużą liczbę zwiedzających Szczodre, obok browaru wzniesiono restaurację "Hofbrauhaus" z ogrodem. W latach 1851-1878 wykuiono 11 gospodarstw chłopskich i przeznaczono teren na powiększenie założenia. Cztery inne działki przeznaczono pod budowę willi. Parę takich willi z 4 ćw. XIX istnieje do dziś na północno zachodnim obrzeżu parku.

W 2 poł. XIX w. zabudowa wsi utraciła swój typowy charakter. W centrum miejscowości na miejscu zagród wznosiły się okazałe wille, pensjonaty i restauracja, otaczające pałac z zabudowaniami towarzyszącymi. W rezultacie powstała miejscowość letniskowo-rekreacyjna Wrocławia.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Z niewielkiej wsi ulicowej Szczodre przekształciło się w miejscowość letniskową, ściśle związaną z założeniem pałacowo - parkowym. Nowymi elementami stały się budynki willowe, najczęściej otoczone niewielkimi ogrodami ozdobnymi - przykładem obecne schronisko Św. Brata Alberta. W połowie drogi między do Domaszczyna znajduje się niewielki cmentarz z zachowanym układem dróg, aleją lipową na osi i kaplicą z pocz. XX w. W miejscowości prócz zachowanym budynków sprzed 1945 r. obserwuje się gwałtowny ruch budowlany, nie zawsze zgodny z jej letniskowym charakterem. Niepokojąca jest tendencja realizowania budynków typowych na niewielkich działkach.

Układ przestrzenny zdominowany jest przez założenie parkowe, które zachowało swe pierwotne granice i układ dróg. Istnieją również dwie z czterech rogatek oraz układ wodny. Natomiast po części naturalnie zalesione zostały rozległe polany widokowe. Liczne budowle parkowe uległy zniszczeniu.

Zachowany jest układ otaczających park stawów i zabudowania tzw. "Neumuehle" nowego młyna - w części południowo wschodniej - obecnie gospodarstwo rybackie. Czytelne są też powiązania widokowe z parkiem w Domaszczynie i kompleksami leśnymi na południe od wsi.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785			Młyn	280*		
1830		51	Browar, młyn, cegielnia	331*		
1837			Młyn, karczma, browar, gorzelnia, cegielnia	329*		
1845		50	Młyn, browar, gorzelnia	365*		
1867				475*		
1874		38		215	598	189
1887	109	39	Browar, hydrofor i wodociąg	335		176
1908		33		407	597	221
1909					652	

1922					662	
1926				397	646	202
1930					641	
1931				608*		
1937					737	
1988		44g		666		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.0. Wyznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej dla stanowisk archeologicznych nr:

131. Grodzisko - średniowiecze
nr AZP 4/5
nr obszaru AZP 78-30
Położone w lesie na niewielkim wzniesieniu, 300 m na pn-wsch od wsi.
Stanowisko o dużej wartości naukowej, wpisane do rejestru zabytków pod nr 225/Arch./66, KL. II 1/34/67, dnia 8.IV.1967 r. Objęte strefą "A" i "W" ochrony konserwatorskiej.
132. Cmentarzysko ciałopalne - kultura przeworską
nr AZP 2/3
nr obszaru AZP 78-30
Stanowisko położone w lesie, 1,5 km. na północ od wsi, nad strumieniem.
Stanowisko o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie cmentarzyska do rejestru zabytków.
133. Osada - kultura łużycka
osada - kultura przeworska (okres lateński)
ślad osadniczy - kultura przeworska (okres rzymski)
osada - pradziej
osada - wczesne średniowiecze
osada - średniowiecze
nr AZP 3/4
nr obszaru AZP 78-30
Stanowisko położone 600 m. na północ od wschodniego krańca wsi, przy drodze polnej, przecięte strumieniem.
Stanowisko wielokulturowe o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie cmentarzyska do rejestru zabytków. Stanowisko zagrożone.
135. Cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka
nr AZP 5/6
nr obszaru AZP 78-30
Stanowisko położone 8000 m na północ od centrum wsi, w czworoboku utworzonym przez drogi polne i strumień. Stanowisko o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie cmentarzyska do rejestru zabytków.
139. Cmentarzysko kurhanowe - epoka brązu
nr AZP 7/8

nr obszaru AZP 78-30

Stanowisko położone 2 km. na północ od wschodniej granicy wsi, przy granicy z gruntami wsi Łozina. Widoczne w terenie jako kopce o wysokości 1-1,5 m. , i średnicy 4-5 m.

Stanowisko wpisane do rejestru zabytków pod nr 281/Arch./87 KL II - 1/48/67 , dnia 24. IV. 1987 r. Objęte również strefą "W".

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona: teren wpisanego do rejestru zabytków parku z willą, obecnie schroniskiem św. Brata Alberta, fragment parku z reliktnymi pałacami, część wsi Szczodre z zabudową willowo-letniskową oraz cmentarz z kaplicą.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "K" ochrony krajobrazowej

Strefa ta obejmuje wymienione powyżej trzy obszary ujmując je otuliną, której granice wyznacza obszar dawnego parku w Szczodrem w jego granicach z początku XX w. i obszar położony między Szczodrem a Domaszczynem nad rzeką Dobra, łączący oba założenia. Dla obu tych założeń i dla strefy ochrony krajobrazowej zaleca się opracowanie programu renowacji i przystosowania do współczesnych potrzeb. Szczodre i Domaszczyn mogą pełnić ważną rolę zaplecza rekreacyjnego dla północnych dzielnic Wrocławia, a dogodne położenie komunikacyjne jest ich dodatkowym walorem. W przypadku północnych, dzielnic Wrocławia teren ten jest najbliższym obszarem zalesionym, atrakcyjnym turystycznie, następnym to dopiero pas Wzgórz Trzebnickich.

Nowa zabudowa w Szczodrem winna być realizowana według indywidualnych projektów, niedopuszczalne jest stosowanie dachów o mijających się połaciach lub dachów pulpitowych. Zaleca się wytyczanie dużych działek budowlanych, nawiązując do miedzwojennej tradycji osiedli letniskowych.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Pałac, mur., k. XVII, rozb. 1792, przebudowa 1851, nr rejestru zabytków 649/W z dnia 21.IX.1990.
2. Fragment pałacu ob. dom mieszkalny nr 44 w zespole pałacowym, mur., ok. 1870, nr rejestru zabytków 649/W z dnia 21.IX.1990.
3. Dom dozorczy nr 57, zespół pałacowy, mur., ok. 1850
4. Dom dozorczy, ul. Parkowa 15?- Długosław, mur., ok. 1850
5. Brama wjazdowa I, obok nr 57, mur., piask., ok. 1850
6. Brama wjazdowa II, mur., piask., ok. 1850
7. Dom mieszkalny nr 40 E, folwark pałacowy, mur., ok. 1900-5
8. Dom mieszkalny nr 40 B, folwark pałacowy, mur., XIX/XX
9. Budynek administracyjny, nr 40, folwark pałacowy, mur., pocz. XX
10. Budynek d. wodociągów parowych z kominem, folwark pałacowy, mur., ok. 1880-90
11. Bażanciarnia, ob. dom mieszkalny nr 36, mur., 1850
12. Budynek gospodarczy obok bażanciarni, mur., 1850
13. Dom mieszkalny, tzw. "Nowy Młyn", PZW., mur., ok. 1860
14. Budynek gospodarczy, tzw. "Nowy Młyn", PZW, mur., ok. 1860
15. Pałacyk, ob. Dom Opieki im. A. Chmielowskiego, nr 55, mur., ok. 1880, 1985, nr rejestru zabytków 599/W, z dnia 8.VI.1987 r.
16. Kaplica cmentarna, mur., ok. 1890, XX
17. Grobowiec, mur., ok. 1920
18. Szkoła podstawowa, nr 16, mur., ok. 1890, nr rejestru zabytków 638/W z dnia 11.V.1990 r.
19. Stajnie, ob. garaże, nr 33, mur., ok. 1890

20. Dom mieszkalny nr 48, mur., ok.1900-1905

Zabudowa wsi

21. Dom ludowy nr 15, mur., ok. 1900

22. Dom mieszkalny nr 2, mur., ok. 1890

23. Dom mieszkalny nr 5, mur., ok. 1905

24. Dom mieszkalny nr 14, mur., ok. 1890-1905

25. Dom mieszkalny nr 15, mur., ok. 1900

26. Dom mieszkalny nr 17, mur., ok. 1880

27. Dom mieszkalny nr 19/21, mur., ok. 1890

28. Dom mieszkalny nr 22, mur., ok. 1900-5

29. Dom mieszkalny nr 24, mur., ok. 1890

30. Dom mieszkalny nr 25, mur., ok. 1880

31. Piwiarnia, ob. budynek administracyjny RZD Szczodre, nr 33, mur., szach., ok. 1860.

Inne elementy objęte ochroną:

Fragment parku pałacowego wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 649/W z dnia 21.09.1990 r.

2.3.

Stanowiska archeologiczne

131. Grodzisko - średniowiecze

nr ASP 4/5

nr obszaru AZP 78-30

Stanowisko o dużej wartości naukowej, wpisane do rejestru zabytków pod nr 225/Arch./66. Objęte strefą "A" i "W" ochrony konserwatorskiej.

132. cmentarzysko ciałopalne - kultura przeworska

nr AZP 2/3

nr obszaru AZP 78-30

Stanowisko o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie cmentarzyska do rejestru zabytków.

133. Osada - kultura łużycka

osada - kultura przeworska (okres lateński)

ślad osadniczy - kultura przeworska (okres rzymski)

osada - pradzieje

osada - wczesne średniowiecze

osada - średniowiecze

nr AZP 3/4

nr obszaru AZP 78-30

Stanowisko wielokulturowe o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie cmentarzyska do rejestru zabytków. Stanowisko zagrożone.

134. Ślad osadniczy - pradzieje osada - wczesne średniowiecze

nr AZP 9/24

nr obszaru AZP 78-30

135. Cmentarzysko ciałopalne -kultura łużycka

nr AZP 5/6

nr obszaru AZP 78-30

Stanowisko o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie cmentarzyska do rejestru zabytków.

136. Osada - kultura łużycka osada - pradzieje

ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 10/25

nr obszaru AZP 78-30

137. Osada - kultura łużycka osada pradziej

ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 11/26

nr obszaru AZP 78-30

138. Ślad osadniczy - pradziej

osada - średniowiecze

nr AZP 12/31

nr obszaru AZP 78-30

139. Cmentarzysko kurhanowe - epoka brązu

nr AZP 7/8

nr obszaru AZP 78-30

Stanowisko wpisane do rejestru zabytków pod nr 281/Arch./87 KL 11-1/48/67

Objęte strefą "A" i "W"

ŚLIWICE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Slewicz - 1288, Sleywicz - 1410, Schlewitz - 1502, Schleibitz - 1596 do 1945, potem Śliwice.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa utworzona najprawdopodobniej od słowa Śliwa. Według tej starej, lokalnej tradycji trwającej wśród ludności wsi przed 1945 r., znajdowało się tu dużo śliw.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wzmiankowana po raz pierwszy w 1288 r., powstała zapewne przy dobrach. W XVI w. dobra w Śliwicach były w posiadaniu Stefke Latowskiego - 1500, a później rodzin: von Lindainer - ok. 1590-1720, von Paczensky von Tenczin - ok. 1728, 1750, 1765, ok. 1785, von Forcade - 1814, hrabiów York von Wartenberg - 1818 do 1945. Oni to utworzyli w 1891 r. z dóbr w Śliwicach majorat, powiększony o okoliczne majątki.

Około poł. XVI w. istniał już w obrębie włości folwark z dworem, o czym świadczy data 1550 na tablicy inskrypcyjnej wmurowanej w mur obecnego pałacu. Jak wynika z dat na drugiej zachowanej tablicy inskrypcyjnej dwór ten został odnowiony w 1590 r. Na obu tablicach z mocno już zatartymi herbami i nieczytelnymi sentencjami powtarzają się inicjały F.L., być może odnoszące się do fundatora z rodziny von Lindainer. Ten dwór, na planie prostokąta, znajduje się w głównym korpusie obecnego pałacu. W 1 ćw. XIX w. do starego dworu dobudowano skrzydło zachodnie, a w 3 ćw. XIX w. generalna przebudowa zdecydowała o wystroju elewacji, utrzymanym w stylu neorenesansu. Obecny swój kształt zawdzięcza pałac przebudowie z pocz. XX w., kiedy to dostawiono nową, wschodnią część z niezbyt wysoką cylindryczną wieżą. Przy starszej części pałacu wzniesiono arkadowy podcień. Nowsze części pałacu otrzymały dekoracje o secesyjnej ornamentyce.

W końcu XVIII w. nieregularny układ kanałów melioracyjnych znajdujących się na zachód od folwarku zaczęto przekształcać w ogród ozdobny. Już na początku XIX w. był on odwiedzany przez mieszkańców Wrocławia. Prace kontynuowano w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XIX w., a wielki park naturalistyczny ukształtowano w ostatniej ćwierci XIX w. Jak dowodzi ikonografia z 1800 r. w obrębie zakładanego już w k. XVIII w. ogrodu wykorzystano kanały do tworzenia regularnych zbiorników wodnych i prowadzonych po groblach prostych aleji łączonych mostami nad kanałami. Wprowadzono dekoracje w postaci waz i małą architekturę: ptaszarnie na rzucie ośmioboku czy też domek dla łabędzi. W ostatniej ćwierci XIX w. park poszerzono o część swobodną, przylegającą do Widawy. W parku znajdował się pomnik marszałka polnego Ludwiga hrabiego York von Wartenberg.

Obecna zabudowa folwarku powstała w 4 ćwierci XIX w., kiedy to poszerzono majdan w stronę północną.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Ok. poł. XVIII w. czytelny był układ dwu głównych dróg o zabudowanie obrzeżnej, jednej prowadzącej od folwarku ku skrzyżowaniu z drogą Kiełczów - Brzezia Łąka, i drugiej, odsuniętej na wschód od folwarku. W wyniku rozbudowy i powstania zabudowy przy bocznych drogach, wieś stała się wielodrożnicą z dominującym układem dwu starych dróg. Ważnym elementem kształtowania ruralistyki jest powstały w wyniku przekształcenia kanałów melioracyjnych, a następnie ogrodu regularnego, rozległy park

naturalistyczny w południowej części wsi, sięgający aż po koryto Widawy.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				229*		
1830		55	Gorzelnia, wiatrak	305*		
1837			Karczma, wiatrak, gorzelnia, browar	363*		
1845		57	Wiatrak, gorzelnia, browar	373*		
1867				430*		
1874		50		330	392	115
1887	90	52		289	390	162
1898		45		264	386	122
1908	98	48		273		115
1909					380	
1922					373	
1928				193	347	161
1931				352*		
1939	485			344	347	
1988		34g		367		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

g liczba gospodarstw

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.0.

Wyznaczono strefę "A" ochrony konserwatorskiej dla stanowiska archeologicznego nr:

144. Osada - kultura przeworska (II-I w. p.n.e.)

osada - kultura przeworska (IV-V w. n.e.)

osada - wczesne średniowiecze (X-XI w.)

nr AZP 10/39

nr obszaru AZP 79-30

Stanowisko położone 250 m. na wschód od wsi na południe od drogi do Pietrzykowic, częściowo obejmuje grunty wsi Pietrzykowice. Zagrożone pracami polowymi, duża ilość zabytków na powierzchni.

Stanowisko wielokulturowe o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej.

Postuluje się wpisanie do rejestru zabytków. Stanowisko leży częściowo na gruntach wsi Pietrzykowice.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona park z pałacem i folwarkiem w jego granicach z pocz. XX w., część łągów od zachodu dodatkowo objęto strefą "K" ochrony krajobrazowej. Teren ten jest potencjalnym terenem rekreacyjnym dla Wrocławia, jak zresztą całe dorzecze Widawy. Należy go utrzymać w niezmiennym stanie do momentu gdy będzie możliwe przeprowadzenie renowacji parku.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW"- obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce wzmiankowanej w źródłach z 1288 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Pałac, nr 1a, Rolniczy Zakład Doświadczalny, mur., XVI, 1550, 1590, 1 ćw. XIX, pocz. XX.
2. Budynek gospodarczy nr 5, mur., ok. 1890
3. Dom mieszkalny nr 19, mur., ok. 1905

2.3.

Stanowiska archeologiczne

140. Ślad osadniczy - kultura łużycka
nr AZP 2/31
nr obszaru AZP 79-30
141. Osada - pradzieje
osada - kultura przeworska
ślad osadniczy - średniowiecze
nr AZP 6/35
nr obszaru AZP 79-30
142. Osada - średniowiecze
nr AZP 7/30
nr obszaru AZP 79-30
143. Osada - pradzieje
nr AZP 9/38
nr obszaru AZP 79-30
144. Osada - kultura przeworska / II-I w.p.n.e./
osada-kultura przeworska /IV-V w.n.e./
osada- wczesne średniowiecze /X-XI w./
nr AZP 10/39
nr obszaru AZP 79-30

Stanowisko wielokulturowe o dużej wartości naukowej, objęte strefą "A" ochrony konserwatorskiej. Postuluje się wpisanie do rejestru zabytków. Stanowisko leży częściowo na gruntach wsi Pietrzykowice.

TOKARY

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Tokar - 1288 r., Tockar - 1292 r., Tockar - 1321 r., Tuckern - 1405 r., Tockar - 1472 r., Dockar - 1555 r., Dockern (lub Tockern) - 1784 r., 1845 r., 1862 r. - do 1945 r., potem Tokary.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa wywodzi się od charakterystyki (w tym wypadku zawodowej) zamieszkującej ludności, tj. od słowa tokarz - niem. Drechsler, Mulden i Schuesselhauer.

1.3.

Historia wsi i dóbr

W 1288 r. wymieniane dziesięciny z Tokar w związku z fundacją kościoła (klasztoru) Św. Krzyża we Wrocławiu, także probostwo (?). W 1292 r. książę wrocławski Henryk V sprzedał Gorwinusowi, synowi sołtysa Piotra kilka wsi, m.in. wieś Tokary; była ona założona na prawie niemieckim. W tym czasie istniał już w niej folwark. Spośród jego właścicieli wymieniani są: w 1321 r. Hebrord von Domatschine, w 1405 r. - Guenther Nassengnese; otrzymał on od księcia i klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu zezwolenie na rozdział dóbr i folwarku od własności chłopskiej. W 1470 r. z rąk Nassengnesego nabył je Bartusch Ror (Roraw). W tymże roku odsprzedała mu swą część Tokar także córka Jorga Nassengnesego, Barbara, żona Hansa Rabe. W r. 1472 Dorota, wdowa po Hansie Nassengnese zrzekła się wszelkich praw do Tokar. Tymczasem wieś (gmina) znajdował się w zależności od klasztoru św. Wincentego od początku XIII w. aż do kasacji zakonu 19 listopada 1810 r. Przeszła wówczas pod zarząd królewskiego fiskusa, od którego nabył ją kupiec Juethner z Wrocławia. Jego syn Ernst Juethner, władał nią do 1843 r., potem zaś sprzedał baronowi von Luettwitz, następnie zapewne w rękach syna tegoż, Wolfa von Luettwitza. W XX w. (do 1945 r.), dobra w Tokarach były cały czas w tych samych rękach, barona Juliusa von Scherr - Thotz i jego żony Julii z domu Schoeller.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Mimo odległej czasowo proveniencji w obecnym swym kształcie jest to niewielka słabo rozwinięta wieś o układzie ulicówki z zabudową sprawiającą wrażenie znacznej degradacji, W miejscu transformatora, położonego na terenie folwarku, odsuniętego na zachód od wsi, przy drodze do Łoziny, znajdowała się wieża niegdysiejszego zamku w stylu "szwajcarskim", będącego własnością won Luettwitza. Nie przewiduje się, poza archeologiczną, strefy ochrony dla wsi.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				84		
1845		23		146*		
1871		21		112		105
1895	124	19		86	201	87
1902					198	
1905	124	16		89	201	41

1917				71	199	41
1922				75	199	47
1930				71	199	55

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1292 r.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dom mieszkalny nr 10/11, mur., 1888

2.3.

Stanowiska archeologiczne

145. Ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 2/33

nr obszaru AZP 77-29

146. Ślad osadniczy - pradzieje

nr AZP 3/34

nr obszaru AZP 77-29

147. Osada - kultura łużycka

osada - wczesne średniowiecze

osada - średniowiecze

śląd osadniczy - pradzieje

nr AZP 4/35

nr obszaru AZP 77-29

148. Ślad osadniczy - kultura łużycka

nr AZP 5/36

nr obszaru AZP 77-29

WĘGRÓW

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Bengsrow - 1298 r., Byngeraw - 1402 r., Bingsrau Ober i Nieder - 1784 r., Bingerau - do 1945 r.; po 1945 r. - Węgrów.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nazwa proveniencji niemieckiej i wywodzi się z grupy nazw pochodzących od rodzajów drzew.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Miejscowość o średniowiecznej proveniencji. Nie była założona na prawie niemieckim. W XIII w. składała się z dwóch folwarków: Bengerow i Nassahaus, jednak o tym drugim brak bliższych informacji pochodzących z tego czasu i dalszych. Przed 1513 r. należał wszakże do Hansa Przeche. Tymczasem pierwszy z nich należy z prawem dziedziczenia w 1299 r. do Prybca von Bengerow, w 1402 r., - do Elske Sbelutin i jej synów Sbeluta i Dirska. Sprzedali oni w 1402 r. czynsze z Węgrowa konwersom z Trzebnicy. W 1418 r. znany jest jako właściciel Otto Schribersdorf, który, podobnie jak poprzednicy, odsprzedał czynsze węgrowskie wikariatowi katedralnemu we Wrocławiu. W czasach nowożytnych funkcjonują tu nadal dwa folwarki: górny i dolny. W 1570 r. właścicielem (zapewne obu) jest von Gaffron, w 1617 r. - Hans Jakob Kuhnheim, w 1641 r. - Daniel von Kuhnheim. Dolny folwark należy w 1720 r. do von Pogrella, górny zaś do pani Folgner (1743 r.), następnie również do von Pogrella, od którego nabywa go w 1765 r. von Poser; w 1784 r. jako właściciel figuruje Julius Konrad von Poser. Inne źródła podają iż majątek ten znajdował się w rekach rodziny Poser już od 1741 r. (Adressbuch). W tych rękach przez cały XIX w. i pierwsze trzydziestolecie XX w.; w 1902 r. właścicielem jest Hugo von Poser, w 1917 r. - Felix von Poser und Gross-Raedelitz.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Jest to wieś o układzie wielodrożnym z rozległym folwarkiem z brukowanym majdanem mniej więcej pośrodku wsi, w którym zachowały się niektóre zabudowania gospodarcze. Nie ma w chwili obecnej śladu po pałacu, czytelne są natomiast elementy kompozycji zieleni go otaczającej (gatunkowe nasadzenia drzew) i łączącej się w sposób dość naturalny z pobliskim pokrytym lasem wzgórzem. Od założenia folwarcznego (niegdyś pałacowego) wiedzie starodrzewiowa trójrzędowa aleja lipowa u podnóża wzgórza nad ciekim wodnym ku położonemu na jego zboczu mauzoleum - obecnie kaplicą mszalną, do której prowadzi przerośnięty szpaler grabowy. Nieco powyżej mauzoleum, także na zboczu cmentarz rodowy o tarasowym układzie pól z nagrobkami. Teren folwarku wraz z komponowaną zielenią, mauzoleum i cmentarzem oraz otaczającym go lasem winien podlegać ochronie. Czytelna jest również lokalizacja drugiego wyższego folwarku po przeciwnej stronie drogi. We wsi naprzeciw mleczarni pomnikowy dąb.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				145		

1830		31	Wiatrak	169		
1845		23	Wiatrak, browar, gorzelnia	241*		
1871		28		158		125
1895	26	28		151	304	173
1908	68	28		173	304	153
1912			Mleczarnia spółdzielcza		304	
1922			j.w.	151	304	125
1930			j.w.	321*	304	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1. Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona teren folwarku wraz z parkiem i założeniem parkowym z kaplicą grobową i cmentarzem rodowym. Ze względów krajobrazowych ważne jest utrzymanie na tym terenie właściwej skali nowej zabudowy i odpowiedniej formy. Zaleca się przeprowadzenie prac porządkowych na cmentarzu rodowym i przeniesienie na powrót tablicy epitafijnej do wnętrza kaplicy.

2.1.2. Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1299 r.

2.2. Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Mauzoleum rodzinne, ob. kaplica pomocnicza, mur., 1803.

Zbudowa wsi

2. Dom mieszkalny nr 20, mur., 1911

2.3. Stanowiska archeologiczne

149. Ślady osadnicze - okres wpływów rzymskich
nr AZP 1/62
nr obszaru AZP 76-30

WILCZYCE

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Wilkschicz - 1359 , Wiltschicz - 1571, Wilschuetz - 1785 do 1945 potem Wilczyce.

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Od nazwy zwierzęcia - wilka.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Wymieniona po raz pierwszy 1359, w trakcie przenoszenia na prawo niemieckie założono folwark. Rozwinął się on bardziej niż gospodarstwa kmiece. Na pocz. XVI w. należał do rodziny von Borschnitz z Borowej. W 1510 r. zakupiony przez księcia oleśnickiego i włączony do książeckiego kompleksu dóbr wydzierżawionych wrocławskiej radzie miejskiej w latach 1530-34. Od 2 poł. XVI w. dobra należały do rodzin: von Schwinitz - 1570, von Waldau, Waldaw 1614, 1637-1664, von Frankenberg 1664-1740, von Seidlitz, von Prittwitz 1787, von Sandretzky 1781-1809, Heinrich 1809-1820, hrabiów von Pfeil 1820-1945.

W XVIII w. istniał na folwarku dwór. Kolejna znana siedziba pochodzi dopiero z lat 1821-1822. Powstała ona w wyniku kontynuacji przez hrabiego von Pfeil budowy rozpoczętej przez jego poprzednika hrabiego von Sandretzky. Budynek ten rozbudowany jeszcze w 1845 r. istniał do 1945 r. Niewielki park, częściowo otoczony murem mieścił szeroka aleję bukową, został przekształcony ok. 1840 r. i na pocz. XX w. Folwark spłonął w 1822 r., następnie odbudowany i modernizowany.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Nieregularny układ z folwarkiem w części południowej, obecnie zmieniony przez parcelację terenu folwarku i parku oraz wtórne parcelacje działek budowlanych.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1785				146*		
1930		64	Gorzelnia, browar, młyn, cegielnia	334*		
1937			Wiatrak, przerób marzanny, cukrownia, browar, karczma, gorzelnia, cegielnia	366*		
1845		55	Młyn, gorzelnia, browar, cegielnia	445*		
1867				527*		
1874		57		399	455	131
1887	83	52	Młyn wodny i parowy, cegielnia	292		216
1898		48		313	454	193
1908		45		281	407	197
1912			Młyn mechaniczny, elektrownia		480	

1926				311		179
1931				488*		
1937					480	
1939	565			457		
1988		81g		570		

* łączna liczba ludności wsi i dóbr
g liczba gospodarstw

2. Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1. Strefy ochrony konserwatorskiej.

Ze względu na redukcję układu nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej dla wsi.

2.1.2. Wyznaczono strefę "W" ochrony konserwatorskiej dla stanowiska archeologicznego nr:

152. Ślad osadniczy - kultura łużycka
osada - wczesne średniowiecze
osada ? - pradziejy ? - XI-XII w.
nr AZP 7/3
nr obszaru AZP 79-30

Stanowisko położone 750 m. na południe wschód od skrzyżowania dróg w centrum wsi, pomiędzy rzekami Młynówką i Widawą, nad strumieniem, jest to najprawdopodobniej grodzisko stożkowe, jednak zachowane reliktury uniemożliwiają pewne określenie funkcji.

Funkcja stanowiska trudna do określenia, do chwili przeprowadzenia badań sondażowych stanowisko objęte strefą "W" ochrony konserwatorskiej.

2.2. Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Dom mieszkalny, ob. przedszkole, ul. Wrocławska 15, mur., 1906
2. Dom mieszkalny, ul. Dworska 5, mur., ok. 1870-80
3. Dom mieszkalny, ul. Dworaka 10, mur., poł. XIX
4. Dom mieszkalny, ul. Dworaka 14-15, mur., poł. XIX
5. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 4, mur., ok. 1900
6. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 8, mur., ok. 1870, pocz. XX
7. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 10, mur., ok. 1900-05
8. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 28, mur., ok. 1905

2.3. Stanowiska archeologiczne

150. Ślad osadniczy - kultura łużycka
nr AZP 4/1
nr obszaru AZP 79-30
151. Ślad osadniczy - neolit
nr AZP 6/2
nr obszaru AZP 79-30
152. Ślad osadniczy - kultura łużycka

osada - wczesne średniowiecze osada ? - pradzieje ? - XI-XII w.

nr AZP 7/3

nr obszaru AZP 79-30

Funkcja stanowiska trudna do określenia, do chwili przeprowadzenia badań sondażowych stanowisko objęte strefą "W" ochrony konserwatorskiej.

153. Ślad osadniczy - neolit

nr AZP 9/4

nr obszaru AZP 79-30

154. Ślad osadniczy - wczesne średniowiecze

nr AZP 11/5

nr obszaru AZP 79-30

155. Ślad osadniczy - neolit

nr AZP 12/6

nr obszaru AZP 79-30

156. Ślad osadniczy - neolit

osada - kultura łużycka

ślad osadniczy - pradzieje

ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 13/7

nr obszaru AZP 79-30

157. Ślad osadniczy - neolit

nr AZP 15/8

nr obszaru AZP 79-30

158. Osada - średniowiecze

nr AZP 20/10

nr obszaru AZP 79-30

159. Ślad osadniczy - pradzieje

ślad osadniczy - średniowiecze

nr AZP 21/11

nr obszaru AZP 79-30

ZAPRĘŻYN

1.

1.1.

Dawne nazwy miejscowości

Zampranschino - 1342 r., Saprasin - 1357 r. , Sapraschin - 1373 r. i 1424 r., Sagatschine - 1784 r., Segratschine - 1803 r., Sapraschine do 1938 r., 1938-1945 Lindenhof; od 1945 Zaprężyn (Zaprażyn).

1.2.

Etymologia nazwy wsi

Nauka niemiecka wskazała na starostowiańskie pochodzenie słowa; Saprasin (Zaprosin), w niemieckim znaczeniu: Einladener Ort.

1.3.

Historia wsi i dóbr

Miejscowość o średniowiecznej proveniencji. Spośród właścicieli znani: w 1342 r. - Woycech Ozla, który wspólnie ze swą żoną Klarą i synem Hanko sprzedali część czynszów klasztorowi św. Wincentego we Wrocławiu. W 1357 r. wymienieni Dytko i Woycech, bracia Ozla; w 1408 r. - Anna Medzewczynne, jej syn Nikolaus i córka Eneda, w 1424 r. - Margareta Sawszyne. W czasach nowożytnych funkcjonują we wsi dwa folwarki: górny i dolny. Jako właściciel wymieniony jest Hans von Ohm, w 1617 r. - Laurentius Freitag, w 1635 r. - Johan von Debschuetz, w r. 1622 - Kaspar von Dresky, w 1709 r. - Heinrich von Bollgnad, w latach 1710-1720 - Christian Wilhelm von Koschenbar, w 1746 r. - von Pogrell, w 1766 r. - Karl Wilhelm Ludwig von Stosch jako właściciel dolnego majątku, zaś von Poser w tymże roku na majątku górnym. Joachim Heinrich von Strachwitz do 1819 r., Daniel Gottlieb Matzke do 1857 r., ok. 1862 r. - Ernst Matzke, od 1886 r. do ok. 1909 r. Eduard von Wietersheim, w 1909 r. - Max Huebner i w jego rękach dobra pozostają do lat 30-tych XX w.

1.4.

Układ przestrzenny wsi

Rozwinięta wieś o układzie wielodrożnym wykształconym z pierwotnej ulicówki. Przy wjeździe do wsi (z drogi Bierzyce - Węgrów), po południowej stronie folwark z cegielnią. Obie części wsi - dolna i górna połączone drogą biegnącą w malowniczym wąwozie o stromych ścianach. Górna krawędź jaru obsadzona lipami, których korzenie sięgają jego dna. W części górnej drugi folwark z siedzibą szlachecką, obecny w kształcie pochodzącym z pocz. XX w. (stylizacja na średniowieczny zamek). Wokół starodrzew i park ze stawem, znacznie starsze od zabudowy; także sad przy drodze wiodącej ku górze na pola. Podjazd przed pałacem ujęty w dwa pomnikowe platany. Poza tym znaczna część wsi położona w dolinie nad ciekim wodnym prezentuje się ciekawie krajobrazowo z wspomnianej drogi Bierzyce Węgrów. Folwark górny zasługuje na objęcie strefą ochrony konserwatorskiej, całość miejscowości winna podlegać ochronie krajobrazowej.

1.5.

Tabelaryczne zestawienie danych statystycznych.

Gmina wiejska					Dobra	
Rok	Areał [ha]	Domy	Przemysł wiejski	Ludność wsi	Areał [ha]	Ludność
1784				180		
1830		40	Wiatrak, cegielnia, karczma	260		
1845		34	Wiatrak, browar, gorzelnia, karczma	315		

1871		31		146		120
1895	45	25		128	359	161
1902					362	
1908	45	25			356	
1912					363	
1922				133	363	134
1926				108	342	159
1930				267*	352	

* łączna liczba ludności wsi i dóbr

2.

Określenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z wykazem elementów objętych ochroną konserwatorską.

2.1.

Strefy ochrony konserwatorskiej.

2.1.1.

Wyznaczono strefę "B" ochrony konserwatorskiej

Obejmuje ona najcenniejszą część wsi - założenie pałacowe z relikami folwarku i z terenami ogrodów dworskich. Na terenie tym zakłada się całkowity zakaz wznoszenia jakichkolwiek budynków bez zgody Państwowej Służby Ochrony Zabytków.

2.1.2.

Wyznaczono strefę "OW" - obserwacji archeologicznej dla wsi w granicach nowożytnego siedliska miejscowości o średniowiecznej metryce, wzmiankowanej w źródłach w 1342 r.

2.1.3.

Wyznaczono strefę "K" - ochrony krajobrazowej.

Obejmuje ona całą wieś ze względu na jej wyjątkowo malownicze położenie, zaleca się dopasowanie nowej zabudowy formą i gabarytem do lokalnych warunków, dopuszczając do budowy jedynie budynki o dachach dwu lub czterospadowych krytych dachówką ceramiczną, maksimum dwu kondygnacyjne bez wyniesionych piwnic.

2.1.4.

Wyznaczono strefę "E" - ochrony ekspozycji.

Jest to teren na wschód od wsi, na jego obszarze zakłada się zakaz wznoszenia budynków.

2.2.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa:

1. Pałac, nr 31, mur., ok. 1880-90, XX, nr rejestru zabytków 643/W z dnia 23.IV.1990.

Zabudowa wsi

2. Dom mieszkalny nr 16, mur., ok. 1920-25

3. Dom mieszkalny nr 18, mur., ok. 1910

IV. MATERIAŁY WYKORZYSTANE W OPRACOWANIU

Adamy H. , Die schlesischen Ortsnamen, ihre Entstehung und Bedeutung , Brealau 1887.

Alphabetisch Verzeichniss der Stadt und Landgemeiden in Gau Niederschlesien, 1939.

Alt Schlesische Blatter, 1928-1941

Anders F.G.E., Statiatik der Evangelische Kirche in Schlesien, Glogau 1848.

Anders F.G.E., Historische Statistik der Evangelische Kirche in Schlesien, Brealau 1867.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, akta Wydziału Samorządowego Prowincji Śląskiej, syg. 746, 771, 772-774.

Archeologiczne Zdjęcie Polski, Archiwum Inspekcji Archeologicznej Państwowej Służby Ochrony Zabytków, Oddział Wojewódzki we Wrocławiu.

Obszary:

76-30 (1986) Gołubkow J.

77-29 (1989) Lissak Z., Dwilewicz A.

77-30 (1989) Lissak Z., Dwilewicz A

78-29 (1990) Bykowski K., Ziółkowski V.

78-30 (1985) Kamiński L., Kosicki A.

78-31 (1986) Prus O., Górecka M., Francke Cz.

79-30 (1985) Kamiński L., Kosicki A.

Banduraka Z., Zamek w Myśliborzu koło Jawora i jego twórca Carl Wolf (1820-1876), Roczniki Sztuki Śląskiej, T. XV, Wrocław 1991.

Breslause Erzaehler, 1800, 1803.

Ciesielski H., Eysymontt K., Jurkowska E., Lenkiewicz H., Tyłipska J., Wrabec H., Ewidencje założeń ogrodowo - parkowych woj. wrocławskiego, Gmina Długołęka. /opracowania: Byków, Domaszczyn, Kamień, Kątna, Raków, Szczodre, Śliwice, Wilczyce/, mps., Wrocław, Biprozet 1986-1988, dostępne w archiwum Państwowej Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu i w Regionalnym Ośrodku Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego.

Codex diplomaticus Sileviae, Bd. 4, 7-1, 7-2, 7-3, 14, 16, 18, 22, 28, 29, 30, Brealau r. l.

Damroth K., Die aelteren Ortanamen Schlesiens, Beuthen O-S, 1986

Duncker A., Die landliche Wohnaitze, Schloesser und Residenzen, Berlin 1878-1880

Fischer Ch.E.E., Geographisch-atatiatiache Handbuch ueber Schlesien und die Grafschaft Glatz, Brealau und Jauer 1877.

Fiacher H., Ein unterganges Dorf im Kreise Oels, Oelser Heimatblatt 1968 r., nr. 195.

Fischer H., Zur Ortskunde des Kreises Oels, Wildschuetz, Oelsner Haimatblatt 1973, nr 250-251.

Fischer H., Zur Otskunde des Kreises Oels, Klein Weigendorf, Oelsner Heimatblatt 1973, nr 252.

Fischer W., Ein Strifzug durch die Vor und Fruegeschichte unserer Heimat, Oelsner Heimatblatt 1965, nr 179.

Fischer W., Zu aeleren geschichte von Sachsenau, Oelsner Heimatblatt XVII, 1968, nr 192, 193.

Gediga B., Plemiona kultury łużyckiej na Dolnym Śląsku, Wrocław 1967.

Gemeidelexikon fuer die Provinz Schlesien, Berlin 1898, 1908.

Gemeinden- und Gutsbezirke des des Preussischen Staaten und ihre Bevoelkerung von Provinz

Schlesien, Berlin 1874.

Górska H., Studium historyczno-architektoniczne dworu w Pruszwowicach, mps., Wrocław 1991, w zbiorach Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu.

Haeusler W., Geschichte des Fuerstenthum Oels bis zum Aussterben der Piastischen Herzoglinie, Breslau 1883.

Heimatkalender fuer das fruehere Fuerstenthum Oels, 1928.

Henelis N., Nicolaii Henelis ab Hennenfeld Silesiographia renovata Wratislaviae et Lipsiae, 1704.

Heyne, Denkwuerdigkeiten am der Kirchen - und Dioecesen- Geschichte, Schlesiens, Breslau Bd. I, 1860, Bd. II, 1864, Bd. III 1868.

Hultsch, Schlesische dorf- und Stadkirchen, Luebeck 1977.

Irrgang W., Bemerkwerste Parkanlagen in Schlesien, Dortmund 1978.

Jungnitz J., Visitationsberichte der Dioecese Breslau, Archidiakoniat Bresalu, Breslau 1902, t. 1.

Katalog Zabytków Sztuki w Polsce. Tom IV, zeszyt 1, Oleśnica, Bierutów i okolice, opr. J. Pokora i M. Zlat oraz A. Chrzanowska, M. Starzewska i A. Ziomecka. Warszawa 1983

Kazimierczyk J., Podwińska Z., Badania nad osadnictwem średniowiecznym okolic Trzebnicy. Problematyka i stan badań, [w:] Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, t. XII, 1964

Klawitter W., Bibliographie des Kreises Trebnitz Schlesien. Ein Sammelwerk des heimatgeschichtlichen und heimatkuendlichen Schrifttums, Trebnitz 1940.

Knie J., Alphabetisch- statistisch- topographische Uebersicht aller Doerfer, Flecken, Staedte und anderen Orte der koenigliche Preussische Provinz Schlesien, Breslau 1830, 1845.

Knorn A., Haimatkunde des Kreise Oels, Glogau 1907

Konik E., Znaleziska monet rzymskich na Śląsku, Wrocław - Warszawa - Kraków, 1967.

Kozioł I., Załęski J., Inwentaryzacja krajobrazu województwa wrocławskiego. Gmina Długołęka, Wrocław 1989

Kwaśny Z., Wosch J., Tabele podatku gruntowego i ludności wsi śląskich z około roku 1765, Wrocław 1975.

Labuda G., Słownik starożytności słowiańskich, t.II, Warszawa 1971

Lodowski J., Dolny Śląsk na początku średniowiecza (VI-XI w.). Podstawy osadnictwa i gospodarki, Wrocław 1980.

Lutsch H., Die Kunstdenkmael er der Lankreis des Regirungs Bezirk Breslau, Breslau 1889, Bd. II.

Malinowski T., Obrządek pogrzebowy ludności kultury pomorskiej, Wrocław 1969.

Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, Archiwum map, mapy nr: 305/1/5, 2410, 2767, 2928, 2829.

Nazwy geograficzne Śląska, Warszawa-Wrocław, T. 1, 1970, 2, 1985.

Neues vollstandiges Verzeichniss der in Schlesien und der Grafschft Glatz befindlichen Doerfer, Markflecken, Breslau 1814.

Neuling H., Schlesiens aeltere Kirchen und kirchliche Stiftungen Breslau 1884.

Prace konserwatorskie na terenie województwa wrocławskiego w latach 1969-1973, Wrocław 1976

Prace konserwatorskie na terenie województw jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego, wrocławskiego, Wrocław 1985.

Pauzram, Die Schlesische Archidiakonate und Archiprezbyterate bis zur Mitte des 14 Jahrhundert,

Breslau 1937.

Pastorf M., Schlesisches Gueter- Adressbuch, Breslau 1876 ff.

Pfotehauer, Der Adel des Fuerstenthumer Oels. im XVI Jh., Breslau 1887 „Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte u. Altertum Schlesiens”, Bd. 21 (1887), s. 318-368.

Rademacher J., Predigesgeschichte des Kirchenkreis Oels, Wohlau 1935.

Rospond S., Bork H., Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, Warszawa-Wrocław, 1970, t. I.

Rospond S., Bork H., Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, Warszawa-Wrocław, 1985, t. II.

Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej, Wrocław 1971.

Schlessischer Pfarr-Allmanach, Brealau 1907.

Schlesisches Vorzeit in Bild und Schrift, t. 1; Brealau 1888.

Schleosser und Herrensitze im kalendergebiet Heimatkalender fuer dei oeatliche Grenzkreise, 1929.

Sinapius J., Schlesische Curioesitaten erste Vorstellung, Leipzig 1720 i 1728.

Szafrański Wł . , Mapka grodzisk. /w:/ Z otchłani wieków, Warszawa 1946.

Szetelnicki W., Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1972, Roma 1975.

Tackenberg K., Die fruehwandalische Kultur in Schlesien /w:/ Alt schlesien, t. 1, 1926.

Trebnitzer Kreiakalender, Trebnitz 1915, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1926, 1927, 1929, 1930, 1931, 1932, 1936, 1938, 1939.

Weber R., Schleaische Schloeser, Brealau - Drsaden, 1909 - 1913, T. 2.

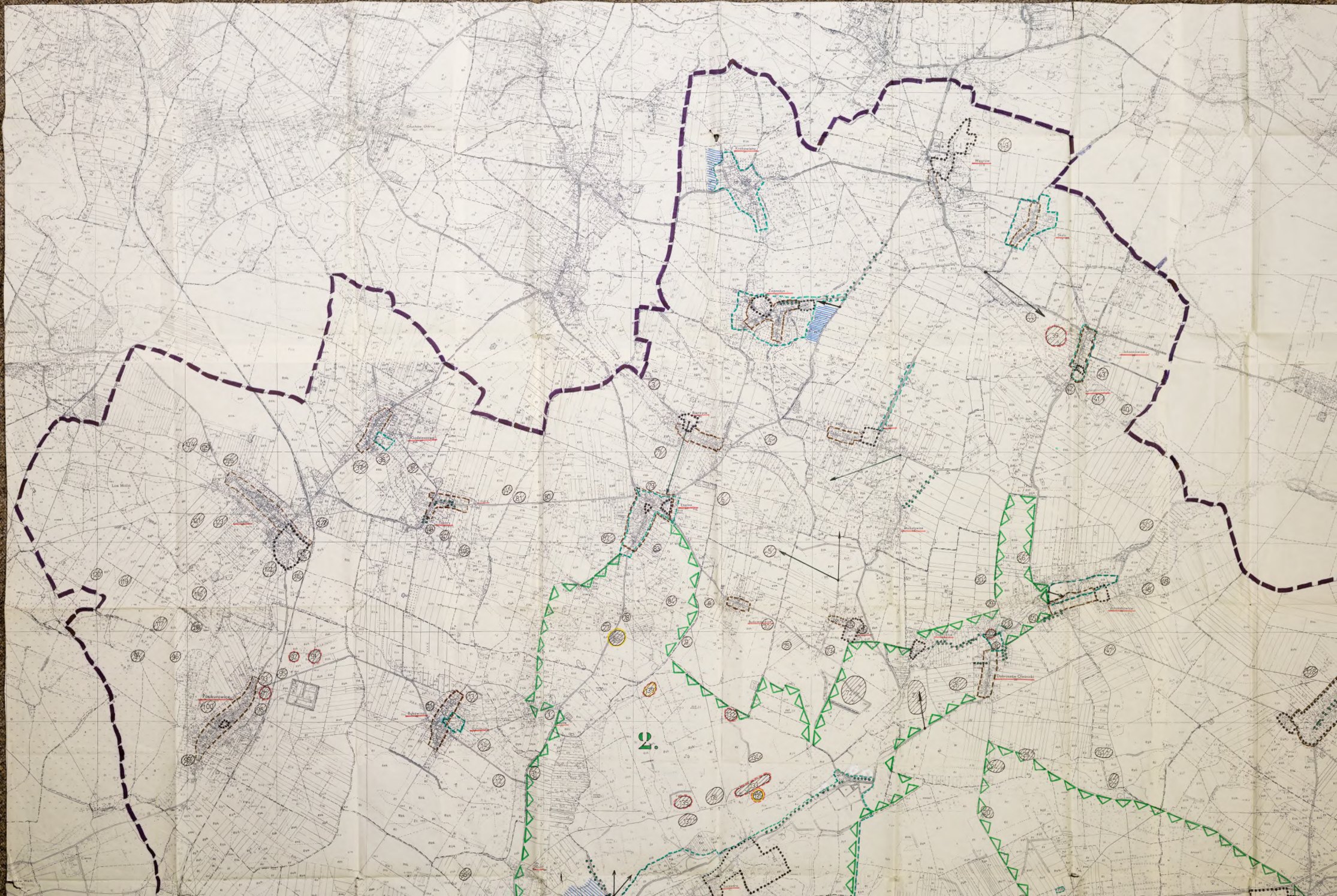
Zimmermann F.A., Beytrage zur Beschreibung von Schlesien, Brieg 1785 ff.

Wykaz zabytków architektury i budownictwa oparto o karty adresowe zabytków architektury i budownictwa opracowane w 1988 r. przez Ewę Marcinkowską na zlecenie Biura Studiów i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu.

**WYTYCZNE KONSERWATORSKIE
DO PLANU ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GM. DEJOWIEKA
1:10 000**

—	—	—
---	---	---
---	---	---
---	---	---
---	---	---
---	---	---
---	---	---

2.

Dobroszyce

Dobroszyce

WROCLAW

21

1.

1.

Długoleka

Mikolaj

24

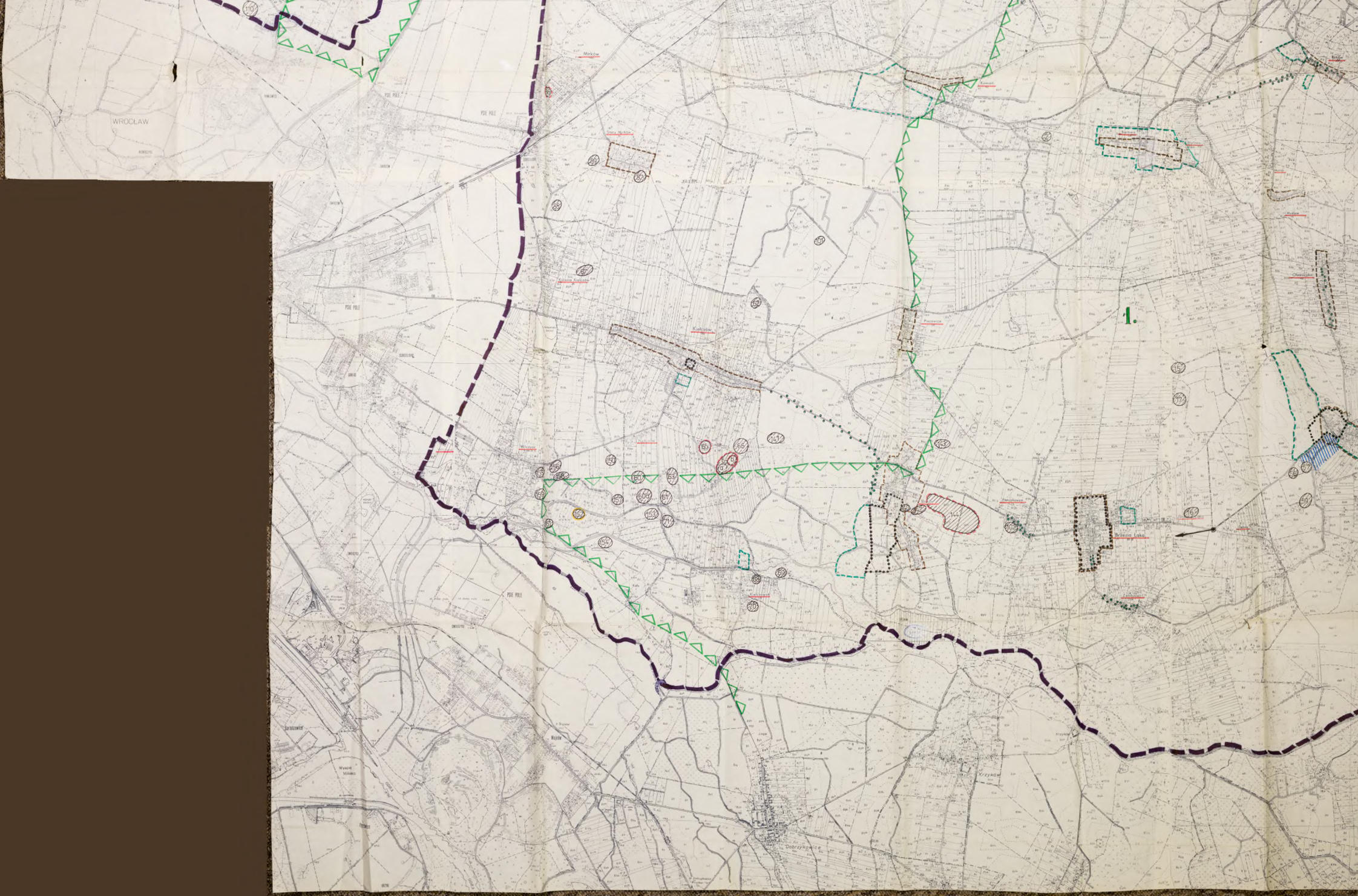
1.

Dugolek

Mirkov

Dobruša (Klanec)

Dobruša

WROCLAW

1.

**WYTYCZNE KONSERWATORSKIE
DO PLANU ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMI DEUGOLEJKA
1:10 000**

- GRANICE GMINY
- GRANICE OBSZARU WSI
- STREFA „A”
-ściślej ochrony konserwatorskiej
- STREFA „B”
-ochrony konserwatorskiej
- STREFA „K”
-ochrony krajobrazowej
- STREFA „E”
-ochrony ekspozycji
- STREFA „W”
-ochrony archeologicznej
- STREFA „OW”
-obserwacji archeologicznej
- stanowiska archeologiczne o dużej wartości naukowej
- stanowiska archeologiczne
- Proponowane Wielkoprzestrzenne Obszary Krajobrazu Chronionego
- punkty widokowe
- osie widokowe
- aleje w krajobrazie

Wrocław sierpień 1992r.

opracował: Zespół Regionalnego Ośrodka Służb i Ochrony Środowiska Kulturowego